

**AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE
ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK TEŞVİKLER, YARDIMLAR VE
TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ ÖRNEKLERİ**

Birsen DURAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Tülay TELLİOĞLU

Haziran, 2010

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE ÇEVRE
KORUMAYA YÖNELİK TEŞVİKLER, YARDIMLAR VE
TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ ÖRNEKLERİ

Hazırlayan
Birsen DURAN

Danışman
Yard. Doç. Dr. Tülay TELLİOĞLU

AFYONKARAHİSAR 2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Korumaya Yönelik Teşvikler, Yardımlar ve Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi Örnekleri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21/06/2010

Birsen DURAN

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Tülay TELLİOĞLU

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Ali ELEREN

Yrd. Doç. Dr. Mahmut MASCA

İMZA

İşletme anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Birsen DURAN'ın, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Korumaya Yönelik Teşvikler, Yardımlar ve Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi Örnekleri" başlıklı tezi 21/06/2010 tarihinde, saat 11.00'de Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK TEŞVİKLER, YARDIMLAR VE TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ ÖRNEKLERİ

Birsen DURAN

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
Haziran 2010**

TEZ DANIŞMANI: Yrd. Doç. Dr. Tülay TELLİOĞLU

Yoğun rekabet ortamında ülkeler kendi işletmelerinin ayakta kalabilmeleri açısından, işletmelerini çeşitli yollarla desteklemektedir. Destekleme yöntemlerinden biri de işletmelere verilen teşvik ve yardımlardır. Rekabet ortamında çevreye verilen zarar da göz önünde bulundurulmalı ve ülkeler, işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirirken çevre korumaya yönelik önlemler almalarını sağlamalıdır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de ve AB'de işletmelere verilen çevre korumayı teşvik uygulamalarını incelemek ve Türkiye Muhasebe Standartları kapsamında devlet teşvik ve yardımlarının muhasebeleştirilmesini örnekler yardımıyla incelemektir. Çalışmanın ilk bölümünde teşvik kavramı açıklanacaktır. İkinci bölümünde AB'nin çevre koruma anlayışının gelişimi ve işletmelere verilen çevre koruma teşvikleri, yardımları ele alınacaktır. Üçüncü bölümde Türkiye'de çevre korumanın gelişimi ve çevre koruma teşvikleri, yardımları incelenecektir. Son bölümde ise Türkiye Muhasebe Standartları kapsamında işletmelere verilen çevre koruma teşviklerinin ve yardımlarının muhasebeleştirilmesi örneklerle açıklanacaktır.

Sonuç olarak AB ve Türkiye'deki işletmelerin faaliyetleri sırasında çevre koruma amacıyla faydalanabilecekleri teşvikler, yardımlar ve muhasebeleştirilmesi açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Muhasebe Standartları, devlet teşviği, devlet yardımı, çevre, Avrupa Birliği.

ABSTRACT

TURKEY AND THE EUROPEAN UNION INCENTIVES TO PROTECT THE ENVIRONMENT AND STATE AID BY ACCOUNTING STANDARDS ACCOUNTING AND TURKEY UPGRADING SAMPLES

Birsen DURAN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES**

DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION

June 2010

ADVISOR: Asst. Prof. Dr. Tülay TELLİOĞLU

Within the environment of intense competition, countries give support to their firms in numerous ways, so that they can continue their operations and survive. One of the firm supporting methods is giving them incentives or aid. Within the environment of competition, the hazard given to the environment should be also taken into consideration and countries should maintain the firms take necessary precautions on environmental protection during their operations.

The aim of this thesis workout is to examine the incentive applications on environmental protection given to firms in EU and in Turkey and within the scope of Turkish Accounting Standards, to examine the accounting of the state incentives and aid with the contribution of various examples. In the first part of the workout, the concept of incentive has been unveiled. In the second part, the progress on environmental protection understanding in EU and environment protection incentives were covered. In the third part, the progress on environmental protection and environmental protection incentives were examined. In the final part, accounting of environmental protection incentives given to firms within the scope of Turkish Accounting Standrads were explained with examples.

Finally, the incentives, aid and their accounting procedure which firms in EU and Turkey may benefit during their operations for the purpose of environmental protection will be explained.

Key words: Turkish Accounting Standards, State incentive,aid, environment, EU.

ÖNSÖZ

“AB ve Türkiye’de Çevre Korumaya Yönelik Teşvikler, Yardımlar ve Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi Örnekleri” isimli çalışma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur. Çalışmada, AB ve Türkiye’de işletmelere verilen çevre koruma teşvikleri ele alınmıştır. Ayrıca son bölümde yapılan muhasebe kayıtlarıyla, işletmelerin kullandığı çevre korumaya yönelik devlet teşviklerinin Türkiye Muhasebe Standartları’na göre nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği açıklanmıştır.

Hazırladığım tez çalışmamı belirlemede ve çalışmam süresince, benden bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen danışmam hocam Yrd. Doç. Dr. Tülay TELLİOĞLU’na, değerli görüşleriyle bana yol gösteren hocam Yrd. Doç. Dr. Naciye GÖKÇE’ye, saygıdeğer jüri üyelerim Doç. Dr. Ali ELEREN ve Yrd. Doç. Dr. Mahmut MASCA’ya teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca, maddi ve manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim, çalışmamda benden fazla hak sahibi olan ve bugünlere gelmemdeki en büyük destekçim annem Muhterem DURAN, babam Binyami DURAN’a teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmamın her aşamasında yakın ilgi ve desteğini gördüğüm sevgili arkadaşlarım Emrah ÖZALP, Hazal GEÇER ve Mustafa KALAFAT’a teşekkür ederim.

Çalışmamın bilim dünyasına katkı sağlaması dileğiyle...

Birsen DURAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
EKLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM TEŞVİK KAVRAMI, ETKİLERİ VE ULUSLARARASI ALANDA DEĞERLENDİRİLMESİ

1. TEŞVİK KAVRAMI.....	3
2. TEŞVİK TEDBİRLERİNİN UYGULANMA GEREKÇELERİ.....	4
3. TEŞVİK TEDBİRLERİNİN AMAÇLARI	5
4. TEŞVİKLERİN SINIFLANDIRILMASI.....	7
4.1. AMAÇLARINA GÖRE TEŞVİKLER.....	7
4.2. KULLANILAN ARAÇLARA GÖRE TEŞVİKLER.....	8
5. TEŞVİKLER VE REKABETE ETKİSİ.....	9
6. İŞLETMELERDE KARAR ALMA VE TEŞVİKLER	10
6.1. İŞLETMELERİN FAALİYET KONULARI	10
6.2. KURULUŞ YERİNİN SEÇİMİ	11
6.3. ÜRETİM TEKNİKLERİNİN BELİRLENMESİ	11
6.4. UYGUN KAPASİTE SEÇİMİ.....	11
7. ULUSLARARASI BOYUTTA DEVLET YARDIMLARI	11
7.1. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NDE DEVLET YARDIMLARI.....	12
7.2. OECD'DE DEVLET YARDIMLARI.....	13
7.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DEVLET YARDIMLARI.....	14

İKİNCİ BÖLÜM AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK TEŞVİKLER

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHÇESİ.....	16
2. AVRUPA BİRLİĞİ MEVZUATI'NDA DEVLET TEŞVİKLERİ.....	18
2.1. KURUCU (ROMA) ANTLAŞMASI.....	20
2.2. İKİNCİL MEVZUAT.....	22
2.3. İÇTİHAT	22

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DEVLET TEŞVİKLERİNİN SINIFLANDIRILMASI.....	23
3.1. YATAY AMAÇLI YARDIMLAR	24
1.3.1. Küçük ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) Yönelik Yardımlar.....	25
1.3.2. Araştırma ve Geliştirmeye Yönelik Yardımlar	26
1.3.3. Zor Durumda Olan İşletmeleri Kurtarmaya veya Yeniden Yapılandırmaya Yönelik Yardımlar.....	26
1.3.4. İstihdama Yönelik Yardımlar	27
1.3.5. Çevre Korumaya Yönelik Yardımlar	27
3.2. BÖLGESEL YARDIMLAR.....	28
3.3. SEKTÖREL YARDIMLAR.....	29
3.4. DE MİNİMİS(GÖZARDI EDİLEBİLİR) YARDIMLAR	30
4. ÇEVRE KORUMA POLİTİKALARININ GELİŞİMİ.....	32
4.1. ÇEVRE EYLEM PROGRAMLARI	32
4.2. AB ÇEVRE POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ	35
5. AB ÇEVRE MEVZUATI	36
5.1. DİKEY MEVZUAT	37
5.2. YATAY MEVZUAT.....	39
6. ÇEVRE İLE İLGİLİ AB KURUMLARI.....	40
6.1. ÇEVRE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	40
6.2. AVRUPA ÇEVRE AJANSI VE AVRUPA ÇEVRE BİLGİ GÖZLEM AĞI	41
6.3. AVRUPA YATIRIM BANKASI.....	42
7. AB'NİN ÇEVRE KORUMAYI TEŞVİK UYGULAMALARI.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE'DE ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK TEŞVİKLER

1. TÜRKİYE'DE DEVLET TEŞVİKLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	48
1.1. 24 OCAK 1980 KARARLARI ÖNCESİ DÖNEM.....	48
1.2. 24 OCAK 1980 KARARLARI SONRASI DÖNEM.....	49
2. TÜRKİYE'DE DEVLET TEŞVİKLERİNE İLİŞİKİN DÜZENLEMELER	51
2.1. YATIRIMLARDA DEVLET TEŞVİKLERİ HAKKINDAKİ KARARLAR	53
2.2. TÜRKİYE'DE UYGULANAN DEVLET TEŞVİKLERİ.....	54
1.2.1. Dış Ticaret Müsteşarlığı	56
1.2.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı	57
1.2.3. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.....	58
1.2.4. Hazine Müsteşarlığı.....	59
1.2.5. Türk Eximbank	61
1.2.6. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu	62
1.2.7. Türkiye Halk Bankası.....	63
1.2.8. Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası	65
1.2.9. T.C. Ziraat Bankası.....	65
3. TÜRKİYE'DE ÇEVRE KORUMA MEVZUATININ GELİŞİMİ	66
3.1. ULUSAL KALKINMA PLANLARINDA ÇEVRE KORUMANIN YERİ ..	67

3.2. ULUSAL ÇEVRE EYLEM PLANI (UÇEP)'NDA ÇEVRE KORUMA	69
3.3. TÜRK ÇEVRE MEVZUATI VE AB ÇEVRE MEVZUATINA UYUM SÜRECİ	70
3.3.1. Türkiye'nin Avrupa Çevre Ajansı ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağına Katılımı	71
3.3.2. Kyoto Protokolü ve Türkiye	72
3.3.3. Kopenhag İklim Zirvesi	73
3.3.4. Katılım Ortaklığı Belgesi	74
3.4. ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK TEŞVİK VEREN KURUMLAR	74
3.4.1. Dış Ticaret Müsteşarlığı	75
3.4.2. Hazine Müsteşarlığı	75
3.4.3. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	76
3.4.4. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	76
3.4.5. Türkiye Halk Bankası	76
3.4.6. Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası	77
3.4.7. Çevre ve Orman Bakanlığı	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI KAPSAMINDA ÇEVRE
KORUMAYA YÖNELİK DEVLET TEŞVİK VE YARDIMLARININ
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ, ÖRNEK UYGULAMALAR

1. DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ STANDARTININ GELİŞİMİ	82
2. DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ STANDARTININ KAPSAMI	83
3. DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ KOŞULLARI	84
4. DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR	84
5. DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRME YÖNTEMLERİ	88
5.1. KOŞULSUZ VEYA GEÇMİŞTE GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ GİDER VE ZARARLARIN KARŞILANMASI AMACIYLA YAPILAN TEŞVİKLER	88
5.2. KOŞULLU YAPILAN TEŞVİKLER	91
5.2.1. Varlıklara İlişkin Teşviklerin Raporlanması	91
5.2.2. Gelire İlişkin Teşviklerin Raporlanması	94
5.2.3. Parasal Olmayan Devlet Teşviklerinin Raporlanması	96
6. DEVLET TEŞVİKLERİNİN GERİ ÖDENMESİ	96
7. DEVLET YARDIMLARININ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE SUNUMU	98
8. UYGULAMA ÖRNEKLERİ	100
SONUÇ VE ÖNERİLER	106
KAYNAKÇA	114
EKLER	121

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Devlet Yardımlarında Uygulama Yöntemi	19
Tablo 1. Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımı	25
Tablo 2. Teşviklerde Meydana Gelen Değişim	50
Tablo 3. Türkiye'de Devlet Yardımları Uygulama Yapılanması	51
Tablo 4. Türkiye'de Kuruluşlar ve İşletmelere Yardım Programı.....	54
Tablo 5. Yıllar İtibariyle Bölgelere Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri	60
Tablo 6. Hazine Müsteşarlığı Destek Unsurları	61
Tablo 7. Kurumlar ve Devlet Teşvik, Yardımı ile İlgili Düzenlemeler.....	83

EKLER DİZİNİ

	Sayfa
Ek Tablo 1: Yatırım Teşvik Uygulamalarında Bölgeler	122
Ek Tablo 2: Civitas II.....	123
Ek Tablo 3: Concerto	124
Ek Tablo 4: Eko Etiket.....	125
Ek Tablo 5: EIB Kişisel Krediler	126
Ek Tablo 6: EUREKA Lynx Ödülü	127
Ek Tablo 7: FP 7 Çerçeve İşbirliği.....	128
Ek Tablo 8: FP 7 Çevre.....	129
Ek Tablo 9: FP7 TranSMEs	130
Ek Tablo 10: IPA Sapard 5 Tarım ve Kırsal Kesimi Destekleme	131
Ek Tablo 11: Yaşam + ...	132
Ek Tablo 12: Yaşam A Doğa	133
Ek Tablo 13: Yaşam III Doğa	134
Ek Tablo 14: Yaşam Üçüncü Ülkeler	135

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
ATAD	: Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BSMV	: Banka Sigorta Muamele Vergisi
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EIONET	: Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticareti Genel Anlaşması
KDV	: Katma Değer Vergisi
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletme
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği Organizasyonu
SÇD	: Stratejik Çevresel Değerlendirme
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TSKB	: Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UÇEP	: Ulusal Çevre Eylem Planı
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte, uluslararası ticareti kısıtlayan engellerin kaldırılmasıyla işletmeler çok uluslu bir yapıya sahip olmuştur. Bu durum işletmelerin gelişimini hızlandırmış, üretim kapasitelerini arttırmıştır. İşletmelerde gerçekleşen büyüme, kaynakların giderek daha fazla tüketimine, atık miktarının ve kirliliğin artışına neden olarak çevreyi olumsuz yönde etkilemiştir. Dünya’da gelişen bilim, teknoloji ve sanayi faaliyetleri ile bir yandan ekonomik refah arttırılmaya çalışılırken, diğer yandan doğa hızla yok edilmektedir. İşletmelerin faaliyetleri sırasında çevreye karşı olan olumsuz ve telafi edilmeyen olaylarını önlemek amacıyla, uluslararası kuruluşlar ve devletler tarafından işletmelere teşvik ve yardımlar verilmektedir.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği(AB) ve Türkiye’nin çevre koruma teşvik ve yardım uygulamaları incelenmiş, işletmelerin çevre koruma amacıyla kullanabilecekleri teşvik ve yardımlar muhasebe örnekleriyle açıklanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde teşvik kavramı açıklanmıştır. Ekonomik ve sosyal problemlerin çözümünde kullanılan teşvikler, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve daha hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla devlet tarafından verilen maddi ve maddi olmayan devlet yardımları ve özendirmelelerdir. Literatürde, teşvik kavramı yerine sübvansiyon, bağış, iktisadi gayeli maddi yardım, destek gibi diğer bazı kavramlarda kullanılmaktadır. Bu bölümde; devlet teşviklerinin uygulanma gerekçeleri, amaçları, teşviklerin işletmelerde karar alma sürecine ve rekabet ortamına etkileri incelenmiştir.

AB, uluslararası ticari bir birlik olmanın yanı sıra kültürel ve siyasal bir birlik olarak da 1980’li yıllardan bu yana çevreye yönelik ortaya konan tehditlerin kontrol altına alınmasını ve çevredeki bozulmanın engellenmesini sağlamak amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Tezin ikinci bölümünde Avrupa Birliği devlet teşvik sistemi incelenmiş, AB çevre politikalarının gelişimi, Avrupa Birliği çevre politikasının temel ilkeleri, AB çevre mevzuatı ve çevre koruma politikaları teşvik uygulamaları açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de 24 Ocak 1980 öncesi ve sonrasında devlet teşviklerinin gelişimi incelenmiş, kurumlar tarafından düzenlenen devlet teşvik uygulamalarına değinilmiş, günümüzde uygulanan devlet teşvikleri açıklanmıştır. Türkiye’de çevre mevzuatının gelişimi ve Avrupa Birliği mevzuatına uyum süreci açıklanmış ve çevre korumaya yönelik verilen teşvikler kurum bazında incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi ve açıklanmasına yer verilmiştir. Konu ile ilgili Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu(TMSK), Sermaye Piyasaları Kurulu(SPK) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu(BDDK) düzenlemeler yapmıştır. Ancak çalışmada “TMS(Türkiye Muhasebe Standartları) 20: Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması” standardı açıklanmış ve çevre korumaya yönelik verilen teşviklerin muhasebe kayıtlarında nasıl gösterileceği açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEŞVİK KAVRAMI, ETKİLERİ VE ULUSLARARASI ALANDA DEĞERLENDİRİLMESİ

1. TEŞVİK KAVRAMI

Teşvik, bir ekonomide ulaşılması gereken ekonomik ve sosyal amaçlar doğrultusunda gelişmesi istenen ekonomik faaliyetlere devlet tarafından sağlanan maddi, hukuki destekler, imkanlar ve kolaylıkları ifade etmektedir (Seyidoğlu, 1992: 358).

Teşvik kavramı, kullanılış amacına göre farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Pratikte, teşvik kavramı yerine sübvansiyon, iktisadi gayeli mali yardım, üreticiye yapılan transfer harcamaları, primler, destekler, uygun koşullu krediler gibi kavramlar da kullanılabilir. Bu kavramların her biri kullanılış amacına göre aynı anlama gelebileceği gibi farklı anlamları da içermesi mümkündür (Duran, 2003:6).

Teşvik, belirli ekonomik kaynakların diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla devlet tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek yardım ve özendirme olarak da tanımlanmaktadır (Çiloğlu, 1997:1).

Teşvik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için temel özelliklerine değinmek yerinde olacaktır. Teşviklerin genel özellikleri (Duran, 2003:6-7):

- Teşvikler devlet tarafından verilir.
- Teşvikler genellikle özel kesime verildiği gibi kamu kesimine verilen teşvikler de vardır.
- Teşvikler devlete bir maliyet yükler. Nakdi teşviklerde; ucuz krediler ve hibeler yoluyla yapılan transferler nedeniyle kamu fonlarının

azalmasından kaynaklanacağı gibi, vergisel teşviklerde tahakkuk etmiş ya da tahakkuk edecek bir devlet gelirinun bağışlanması şeklinde de olabilir.

- Teşvikler devlet açısından gelir kaybı veya fon azalmasına neden olurken, firmalar açısından bir yararı ifade eder.
- Teşvikler yatırımın maliyetini, bölgesini, sektörünü, büyüklüğünü ve zamanlamasını etkilemek amacıyla kullanılır.
- Teşvikler dolaylı veya dolaysız olarak verilebilir.
- Teşvikler açık veya gizlidir.
- Teşvikler maddi ya da gayri maddi olarak verilebilir.

“TMS-20-Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi Ve Devlet Yardımlarının Açıklanması” nolu standartta devlet teşviğı ve devlet yardımı ayrı başlıklar altında tanımlanmıştır.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu devlet teşviğini “İşletmenin faaliyet konuları ile ilgili belirli koşulların geçmişte veya gelecekte yerine getirilmesi karşılığında işletmeye yapılan kaynak transferi şeklindeki devlet yardımlarıdır.” olarak ifade ederken; devlet yardımını, “Belirli koşulları yerine getirmek şartıyla bir işletme veya işletmeler grubuna bir ekonomik fayda sağlamak üzere devlet tarafından yapılan faaliyetlerdir” diye tanımlamıştır (Civan, 2008:6).

2. TEŞVİK TEDBİRLERİNİN UYGULANMA GEREKÇELERİ

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ne derecede olursa olsun teşvik tedbirleri hemen hemen her ülkede uygulanmaktadır. Teşvik uygulamalarının temel hedefi, ülkenin refah düzeyini arttırabilmektir. Ülkeleri teşvik tedbiri almaya iten en önemli neden ise, sanayilerini uluslararası düzeyde koruyabilmek ve sanayinin rekabet ortamına ayak uydurabilmesini sağlamaktır (Duran, Dilik, 1998:60).

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde; para ve sermaye piyasalarının yeterince gelişmemiş olması, ileri teknoloji ile üretimin yapılmaması, ihracat imkanlarının yetersizliği, işsizlik ve bölgesel gelişmişlik farklılıkları gibi problemler mevcuttur. Bu durumda ekonomide kaynak dağılımında sorun var demektir. Kaynak

dağılımındaki dengesizlik ve finans problemleri, devletin teşviklerle ekonomiye müdahalesini gerekli kılmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin teşvik tedbirlerine gerek duymalarının başlıca nedenleri şöyle sıralanabilir: ekonomik kalkınma, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, uluslararası rekabet gücü kazanma, verimlilik artışı, istihdam imkanlarını genişletme, teknoloji transferi, ihracatı arttırmak, sanayileşme ve yabancı sermayeyi çekme olarak sayılır (Duran, 2003:8).

Gelişmiş ülkelerde ise; rekabet gücünü koruma, teknolojik gelişmeyi sürdürmek, sermaye kaçışını engellemek, sorunlu sektörleri desteklemek, üretim faktörlerinin verimli bir şekilde kullanımını sağlamak, işsizliği azaltmak gibi sebeplerle teşvik verilir (Duran, 2003:8).

Yukarıda sayılan nedenler teşviklere başvurma amaçlarını oluşturmaktadır.

3. TEŞVİK TEDBİRLERİNİN AMAÇLARI

Bütün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı şekillerde uygulanan teşvik tedbirlerinin sosyal ve ekonomik olan amaçları genel olarak şu başlıklar altında toplanabilir (Öztopraktan, 2006:7-15):

Ekonomik Kalkınmayı Sağlamak: Kalkınma yolundaki bir ekonomide gerek iç piyasanın büyütülmesi açısından gerekse dış piyasada rekabete ayak uydurabilmek açısından, (zamanla farklı alanlara yönlendirmek veya ortadan kaldırmak şartıyla) maddi teşvik araçlarının yatırımların çoğaltılmasında ve koordinasyonunda önemli bir yeri vardır.

Ülkelerin ekonomik ve mali politikalarının ana amaçlarından biri olan ekonomik kalkınmayı sağlamak, yatırımların teşvik edilmesiyle mümkündür.

Ekonomik kalkınma planlarının en önemli amacı, ülkede üretim miktarını artırarak yeterli büyüme hızına ulaşabilmektir. Üretim miktarının artırılması, devletin ve özellikle de özel sektörün yapacağı yatırımlarla mümkün olmaktadır. Bunun için de çeşitli teşvik uygulamalarıyla, özel sektöre yatırımlarını arttırmalarını sağlayacak imkanlar sunulmalıdır.

Uygulanacak teşvik tedbirleriyle ülkedeki tasarruflar, yatırıma dönüşecek ve ekonomik kalkınma sağlanacaktır.

Sanayileşme ve Teknolojik Gelişmeyi Hızlandırmak: Teknolojik gelişmeler, toplumsal hayatı etkilerken ekonomide, üretim süreç ve yöntemlerinde de önemli etkilere sebep olmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde uzun vadeli ekonomik büyüme, verimliliği arttıran sanayilerin geliştirilmesini sağlayan teknolojik değişikliklerle meydana gelmektedir. Ekonomide istihdam, verimliliğe bağlı olarak artmakta, verimlilik de teknolojik gelişmeye ayak uydurabilmekle sağlanmaktadır. Uluslararası alanda rekabet edebilmek, ucuz ve kaliteli mal üretimiyle mümkündür.

Bölgesel Kalkınmayı Sağlamak: Gelişmekte olan ülkelerde bölgeler arası çeşitli farklılıklar, yatırımların dağılımını etkilemektedir. Bölgeler arası gelişmişlik farkları, kendi kendine düzelebilecek bir durum olmadığı için uygulanacak teşvik tedbirleriyle bu farklılıklar giderilebilir.

Bölgesel amaçlı destek uygulamaları ile genellikle bölgeye yeni yatırımların çekilmesi amaçlanmaktadır. Yatırım projelerinin istenilen bölgeye çekilebilmesi için yatırımcılara sunulması gereken ilk imkan, firmaların bu bölgede yatırım yapmaları halinde ekonomik altyapıdan dolayı ortaya çıkacak olan, ekstra maliyetlerin karşılanmasıdır (Çiloğlu, 2000:31).

İşsizlikle Mücadele: Bölgeler arası gelişim farklılıkları insanları köylerden kentlere göç etmek zorunda bırakmıştır. Kentlere aşırı göç ve hızlı nüfus artışıyla birlikte işsizlik sorunu gündeme gelmiştir. Hızla artan nüfusun işsizlik probleminin çözümü istihdamı arttırmaya, istihdamı arttırmak ise yeni yatırımların yapılmasına bağlıdır.

Kıt Kaynakların Rasyonel Dağılımını Sağlamak: İhtiyaçların sonsuz, kaynakların ise sınırlı olduğu bir dünyada, refah düzeyinin arttırılabilmesi için üretim kaynakları etkili ve verimli bir şekilde kullanılmalıdır.

Teşvik tedbirlerinin uygulanması ile kıt kaynaklar, ekonominin ihtiyacı doğrultusunda istenen şekilde, istenen bölge ve alanlara yönlendirilmesi mümkün olabilecektir (Organ, 1998:8).

4. TEŞVİKLERİN SINIFLANDIRILMASI

1990'lı yıllardan itibaren küreselleşme kavramı ülkelerin gündeminde yer almaya başlamış, rekabet ulusal düzeyden uluslararası düzeye dönüşmüş ve ülkeler sanayilerinin rekabet ortamına ayak uydurabilmeleri için işletmelere verilen teşvikleri arttırmıştır.

Dünyada genel bir standart olmadığı için isim ve uygulanış şekilleri farklı birçok teşvik uygulaması mevcuttur. Teşvikler “Amaçlarına Göre Teşvikler” ve “Veriliş Şekillerine Göre Teşvikler” olmak üzere 2 şekilde sınıflandırılabilir.

4.1. AMAÇLARINA GÖRE TEŞVİKLER

Amaçlarına göre teşvikler genel ve özel amaçlı olarak 2'ye ayrılırlar (Duran, 2002:17):

Genel Amaçlı Teşvikler: Ekonominin genelinde meydana gelen bir soruna karşılık yapılan düzenlemelerdir. Bütün bölge ve sektörler için yapılan teşvikler olarak nitelendirilir. Vergi oranlarındaki indirim bu teşviklere örnektir.

Özel Amaçlı Teşvikler: Bölgesel ve sektörel amaçlı teşvikler olmak üzere 2'ye ayrılır (Ünsaldı, 2006:123).

Bölgesel teşvikler, herhangi bir bölgenin gelişmesine ve kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla nakit ve nakit olmayan şekillerde verilen teşviklerdir. Bölgesel teşviklerin verilişindeki amaç, ülkelerde bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltılmasıdır.

Sektörel teşvikler, her sektörün gelişmesi aynı önem derecesine sahip değildir. Bazı sektörlerin önceliği vardır. Devletin herhangi bir sektörün gelişmesine yönelik verdiği teşvikler sektörel teşvik olarak nitelendirilir.

4.2. KULLANILAN ARAÇLARA GÖRE TEŞVİKLER

Teşviklerin raporlanması ve muhasebeleştirilmesi açısından teşviklerin kullanılan araçlara göre sınıflandırılması daha uygun olmaktadır. Kullanılan araçlara göre teşvikler; parasal teşvikler, aynı teşvikler, vergi teşvikleri, garanti ve kefalet teşvikleri, diğer teşvikler olarak aşağıda sıralanmıştır (Duran, 2003:24).

Parasal Teşvikler: Bu tür teşvikler işletmelere doğrudan finansman desteği sağlamak amacıyla, karşılıksız ya da karşılıklı olarak verilebilir. Karşılıksız parasal teşvikler, devletin yaptığı karşılıksız parasal teşviklerdir. Bu teşvikler direkt hibe şeklinde olabileceği gibi prim şeklinde de olabilir. İşletmelerin ürün ve ambalajlarının testlerine ilişkin faturalandırılmış harcamalarının %50'sine verilecek olan destek, karşılıksız parasal teşviktir. Devletin bir üretim alanına ya da sektöre, piyasa faiz oranından daha düşük faizle verdiği krediler ise karşılıklı teşviktir.

Aynı Teşvikler: Devletin karşılıksız veya düşük tutar karşılığında yaptığı aynı yardımlardır. İşletmelere bedelsiz arsa tahsisi, karşılıksız aynı teşviklerdir (Ulusan, 2008:417).

Vergi Teşvikleri: Vergi teşvikleri başlıca; belirli bazı sektörler için düşük vergi oranlarının uygulanması, gelir ve kurumlar vergisinden yatırım indirimi sistemi, hızlandırılmış amortisman, vergi istisna ve muafiyetleri, vergiye tabi gelirden bazı indirimlerin (bağış, yardımlar, sağlık giderleri vb.) yapılmasına izin verilmesi, zarar mahsubu şekillerinde olabilir (Duran, 2002:34).

Garanti ve Kefalet Teşvikleri: Devletin, belirli bazı sektörlerde veya üretim dallarında faaliyet gösteren işletmelere borç temini için garanti vermesi yani kefil olmasıdır. Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma Anonim Şirketi tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelere finans kurumlarından aldıkları krediler için istenen teminat garantisi ya da kefaletleri hizmetinin sunulması, bir garanti ve kefalet teşviğidir (Ulusan, 2008:417).

Diğer Teşvikler: Devlet tarafından altyapı hazırlanması ve yatırım öncesi hizmetler (yatırım projesi hazırlama, pazar araştırması, pazarlama etkinlikleri vb. konularda yardım) sunulması gibi teşviklerdir (Duran, 2003: 27). Küçük ve Orta

Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı (KOSGEB)'in genç girişimci geliştirme programları diğer teşviklere örnektir.

5. TEŞVİKLER VE REKABETE ETKİSİ

Avrupa Birliği Topluluğu, rekabet kavramını “bir teşebbüsün ekonomik değişikliklere ve yeni pazar koşullarına sürekli olarak uyum sağlamasını içeren, dünya pazarlarında başarılı olabilme yeteneği olarak” tanımlamaktadır (Güngördü, 2006:10).

Devlet teşviklerinin, gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerdeki ortak yanı, rekabeti bozmayacak nitelikte olmalı ya da rekabete olan etkisi asgari düzeyde olmalıdır.

Devlet teşviklerinin, etkin olmayan ve yüksek maliyete sahip firmalara verilmesi, daha etkin ve daha düşük maliyete sahip firmalarla olan rekabeti olumsuz yönde etkiler. Çünkü mal ve hizmetler mümkün olan en düşük maliyetle üretilmeyecektir. Üretimde meydana gelen bu etkinlik ve verimlilik kaybı, toplum refahını etkileyecek ve tüketici daha fazla ödeme yapacaktır (Güngördü, 2006:10).

Ekonomik zorluklar içinde bulunan bir pazarda rekabet eden bir işletmeye yapılan yardım, rekabet bozulmasına neden olabileceği gibi, yoğun bir rekabetin yaşandığı bir pazardaki işletmeye yapılacak olan yardım da sektörün yıpranmasına ve rekabetin bozulmasına neden olacaktır.

Devlet yardımlarının rekabeti etkilemeyecek şekilde düzenlenmesi, Avrupa Birliği gibi heterojen yapıya sahip bütünleşme hareketleri açısından büyük önem arz etmektedir. AB'ye üye ülkelerde, devlet yardımlarının rekabete uygun olması gerekmektedir.

Ancak tüm yardımlar rekabet denetimi kapsamında değildir. Tarım ve balıkçılığa yapılan yardımlar, geri kalmış bölgelerde yaşam standardının yükseltilmesine, işsizliğin azaltılmasına, eğitim düzeyinin iyileştirilmesine, çevrenin korunmasına, sanayinin yeniden yapılandırılmasına yönelik verilen yardımlar denetim kapsamı dışında tutulur.

6. İŞLETMELERDE KARAR ALMA VE TEŞVİKLER

Teşvik politikaları, işletmelerin yatırım kararı almalarında etkili olan bir unsurdur. Eksik rekabetin olduğu ve eşit kaynak dağılımının sağlanamadığı piyasalarda, üretim faktörlerinin atıl kalmaması için devlet, farklı teşvik araçlarıyla müdahalede bulunabilir.

Devlet teşviklerinin işletme kararları üzerinde etkili olduğu başlıca alanlar, işletmelerin faaliyet konuları, kuruluş yerleri, üretim teknikleri ve üretim kapasitesi seçimidir (Leblebeci, 2002:5).

6.1. İŞLETMELERİN FAALİYET KONULARI

Yoğun rekabet ortamı ve yatırım maliyetlerinin yüksek olması gibi ekonomik nedenler, girişimcilerin yatırım yapmalarına engel olabilmektedir. Ülkenin ise bu tür yatırımlara öncelik vermesi gerekli olabilmektedir. Girişimciyi ülke ekonomisinin zorunlu ihtiyaçlarına yönlendirmek amacıyla, devlet tarafından teşvikler verilmektedir.

AB ülkelerinde çelik, gemi yapımı, ulaştırma ve kömür vb. sektörlerde yapılacak yardımlar bu kapsamdadır (Öztopraktan, 2006:29).

Türkiye’de çevre koruma yatırımları, gemi yatırımları, madencilik yatırımları vb. yatırımlar bu kapsamdadır (Öztopraktan, 2006:29).

6.2. KURULUŞ YERİNİN SEÇİMİ

Bölgeler arası dengesizlikleri gidermek amacıyla, devlet verdiği teşviklerle bazı bölgelere yatırım yapmayı daha cazip hale getirebilir. Faiz desteği, yatırım yeri tahsisi gibi teşvik uygulamalarıyla kıt kaynakların rasyonel dağılımı sağlanabilir, bölgeler arası dengesizliklerin önüne geçilebilir.

Devlet bazı bölgeleri teşvik kapsamı dışında tutarak buralara yatırım yapmasını önleyebilir. Yerleşim merkezine yakın yerler, verimli topraklar ya da orman arazileri vb. teşvik kapsamı dışında tutulabilir.

6.3. ÜRETİM TEKNİKLERİNİN BELİRLENMESİ

Küreselleşen dünya ekonomisi işletmeler arası yoğun rekabete neden olmuştur. Rekabet ortamında işletmeler en az maliyetle, en kaliteli üretimi gerçekleştirme yarışı içine girmiştir ve bu yarışta uygun üretim tekniklerini bulan ve geliştiren işletmeler lider duruma gelmiştir. Bu amaçla ülkeler, araştırma geliştirme alanında çeşitli teşvik politikaları uygulamaktadır (Öztopraktan, 2006:30).

6.4. UYGUN KAPASİTE SEÇİMİ

Optimum kapasite ile çalışabilme yeteneği işletmelerin yararına olduğu gibi ülke ekonomisinin de yararına olmaktadır. Üretim faktörlerinin atıl kalmaması, ülke ekonomisinin gelişmesinde ve toplum refahının artmasında etkilidir. Devlet uyguladığı teşvik tedbirleriyle, gerekli gördüğü sektördeki üretim kapasitesini arttırıp, azaltabilir (Öztopraktan, 2006:30).

7. ULUSLARARASI BOYUTTA DEVLET YARDIMLARI

Devlet yardımına ilişkin çalışmalar yürüten uluslararası üç büyük organizasyon; Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), OECD (Ekonomik İşbirliği Organizasyonu) ve AB'dir (Özkarabüber, 2003:9).

7.1. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NDE DEVLET YARDIMLARI

Devletin ekonomiye müdahalesinin uluslararası ticarete bozulmaya neden olan etkilerine karşı, bir gözetim mekanizması oluşturmak amacıyla Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) düzenlenmiştir. GATT tüm ülkelerin yararına olmak üzere, dünya ticaretinde serbestleşmenin sağlanmasını ve çok taraflı ticaret sisteminin geliştirilmesini amaçlayan bir anlaşmadır. DTÖ bu anlaşma sonucu ortaya çıkmış bir örgüttür (Özkarabüber, 2003: 10).

Devlet yardımlarına ilişkin olarak GATT çerçevesinde “Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması” imzalanmıştır. Anlaşmanın 1. maddesine göre, devlet ya da herhangi bir kamu kuruluşu tarafından aşağıdaki şekil ve şartlarda bir mali katkı söz konusu olduğunda bu durum sübvansiyon olarak kabul edilir (Köksal, 2005:3):

Devlet uygulamasının hibe, kredi ve hisse katılımı gibi doğrudan fon transferi içermesi veya kredi garantisi gibi potansiyel olarak doğrudan fon ya da yükümlülük transferini içermesi; aksi takdirde tahakkuk etmiş olacak bir devlet gelirinin affedilmesi veya tahsil edilmemesi, örneğin vergi ertelemeleri gibi mali teşvikler bu grupta yer alır;

Devletin genel altyapı dışında kalan konularda mal veya hizmet temin etmesi veya mal satın alması;

Devletin bir fon mekanizmasına ödemeler yapması veya garanti sağlaması.

GATT ‘ın 2. maddesine göre, sadece bir firmaya, bir sektöre ya da belirli bir coğrafi bölgedeki işletmelere verilen sübvansiyon spesifik sübvansiyon olarak nitelendirilir. Mevzuatta devlet yardımlarından yararlanması açıkça belirtilen işletmeler sınırlandırıldığı takdirde, bu sübvansiyonun spesifik sübvansiyon olacağının bir ifadesidir. Bir sübvansiyonun spesifik olması, onu yasak ya da dava edilebilir duruma getirmektedir. Ancak sübvansiyondan yararlanabilme şartları arasına işletme ölçeği, personel sayısı gibi objektif kriterler tespit edildiğinde spesifiklik durumu oluşmayacaktır (İKV, 2005:10).

Anlaşmanın 8. ve 9. maddeler ise spesifik olmakla birlikte; araştırma geliştirme, geri kalmış bölgelerin desteklenmesi ve çevre koruma amaçlı sübvansiyonlara karşı tedbir alınamayacağını belirtmektedir (İKV, 2005:10).

GATT'da sübvansiyonlar 3'e ayrılmıştır. Bunlar: yasaklanmış sübvansiyonlar, karşı önlem alınabilir sübvansiyonlar ve karşı önlem alınamayan sübvansiyonlardır (Aydoğuş, 2000:36).

Anlaşmaya göre yasaklanmış sübvansiyonlar, ihracat performansı ya da yerli ürün kullanımının ithal edilen ürünlerin kullanımına tercih edilmesi şartıyla verilen sübvansiyonlardır.

Karşı önlem alınabilir sübvansiyonlar, bir ülkenin ya da bir sanayi kolunun ihracat ithalat rekabeti yoluyla zarar görmesi halinde karşı önlem alma hakkı sağlayan sübvansiyonlardır.

Karşı önlem alınamayan sübvansiyonlar:

- Firmalarca yürütülen veya yüksek eğitim ve araştırma kuruluşlarınca firmalarla yapılan ve sözleşme bazında yürütülen araştırma faaliyetleri için yapılan yardımlar,
- Bölgesel kalkınma amacıyla geri kalmış bölgelere verilen spesifik olmayan yardımlar,
- Mevcut tesislerin firmalara ilave maliyet getiren yeni çevre mevzuatına adapte edilmesine yönelik yardımlar,
- Spesifik olmayan sübvansiyonlardır.

7.2. OECD'DE DEVLET YARDIMLARI

Devlet yardımı kavramı, OECD tarafından 'Bir yatırımın potansiyel karını veya maliyetini etkilemek suretiyle ya da yatırımla ilgili riskleri değiştirerek, yatırımın boyutunu, yapılacağı yeri ve yatırım sektörünü etkilemek için düzenlenmiş hükümet müdahaleleri olarak tanımlanmaktadır (UNCTAD, 1994:290-291).

OECD devlet yardımlarını amaçlarına göre aşağıdaki gibi sıralamıştır (Aydoğuş, 2000:45):

- Sektörel yardımlar,
- Krizleri önlemeye yönelik yardımlar,
- Araştırma ve geliştirmeyi desteklemeye yönelik yardımlar,
- Bölgesel kalkınmayı desteklemeye yönelik yardımlar,
- Genel yatırım teşvikleri,
- KOBİ' lere yönelik yardımlar,
- İstihdamı artırma, iş gücü eğitimini amaçlayan yardımlar,
- İhracat ve dış ticareti geliştirmeyi amaçlayan yardımlar,
- Enerji verimliliğini arttırmaya yönelik yardımlar,
- Çevrenin korunmasını sağlamak amacıyla verilen her türlü yardımlar.

7.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DEVLET YARDIMLARI

25 Mart 1957 yılında yedi ülkenin katılımıyla imzalanan, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nu oluşturan bugünkü AB'ni kuran, Roma Antlaşması devlet yardımlarını "Bir işletmede üretilen mal ve hizmetlerin maliyetini azaltan ekonomi politikası tedbirlerini kapsar." şeklinde ifade edilmiştir (Topal, 2006:57).

AB'de devlet yardımlarının tanımsal ifadesi Avrupa Topluluğu Adalet Divanı (ATAD)'na bırakılmıştır. Devlet yardımının sübvansiyonu da içine alan geniş bir tanımlama yapılmıştır.

Sübvansiyon herhangi bir teşebbüsün desteklenmesi amacıyla, teşebbüsün ürettiği ürün veya hizmetlerin alıcısının veya satıcısının yaptığı ödeme haricinde nakit veya benzeri bir ödemedir. Çok benzer bir tanımlamaya sahip devlet yardımı ise, normal durumda dışarıdan yardım almadan yapılamayacak belirli bir amacın gerçekleştirilmesine yönelik olan yardımdır. Yardım kavramı sübvansiyona göre daha geniştir. Çünkü sübvansiyon sadece pozitif faydaları içerirken; yardım kavramı pozitif faydalarla birlikte çeşitli şekillerdeki müdahaleleri de içerir. Sonuçta yardım,

sübvansiyon ile hemen hemen aynı karakterde olup aynı etkiye sahiptir (Murphy and Pretscker, 1997:11).

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK TEŞVİKLER

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHÇESİ

AB ilk olarak 1957 yılında Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya tarafından Roma Antlaşması'nın imzalanmasıyla AET adı altında kurulmuş bir birliktir. AET'nin temelini 1951 yılında kurulan Avrupa ve Kömür Çelik Topluluğu oluşturmaktadır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasındaki amaç, II. Dünya Savaşı'ndan sonra sanayi açısından özellikle önem kazanan kömür ve çelik sektörünün güçlendirilmesidir (DTM, 1996:6-11).

AET'nin kurucu antlaşması olan Roma Antlaşması'nın 1. maddesi; üye devletlere, üye ülkeler arasında ticareti engelleyen gümrük duvarlarının kaldırılması ile malların, kişilerin ve sermayenin Birlik içinde ekonomik faaliyetlerin uyumlu bir biçimde geliştirilmesi, dengeli ve sürekli büyümenin sağlanması, ekonomik istikrarın artırılması, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve üye ülkeler arasında daha yakın ilişkilerin kurulmasını hedeflemektedir (Topal, 2006:56).

AET, 1967 yılında Avrupa Topluluğu ismini alarak faaliyetlerine devam etmiştir. Topluluğun faaliyetleri geliştikçe önce Tek Pazar hedefi gerçekleştirilmeye çalışılmış sonra anlaşmalarda da yer alan Avrupa Sosyal Birliği hedefine yönelik uygulamalar yapılmış ve son olarak Avrupa Siyasi Birliği hedefi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Yani AB kurulduğu tarihten itibaren sürekli gelişme ve genişleme gösteren bir yapıda olmuştur.¹

---

¹ http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_893.htm

AB art arda 4 genişleme süreci göstermiştir. Üyeleri arasına 1973'te Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık'ı; 1981'de Yunanistan'ı; 1986'da Portekiz ve İspanya'yı; 1995'te Avusturya, Finlandiya ve İsveç'i eklemiştir.¹

1997'de Lüksemburg Zirvesinde başlayan görüşmeler sonucunda AB; Bulgaristan, Latvia, Litvanya, Malta, Romanya ve Slovak Cumhuriyeti ile resmi katılım müzakerelerine başlamıştır. Türkiye ise Birliğe katılım yolunda aday ülke olduğunu teyit etmiştir.¹

23 Mart 2000 tarihinde düzenlenen Lizbon Stratejisi ile AB kendisine bir gelecek projeksiyonu çizmektedir. Lizbon stratejisi kapsamında, üye ülkelerin kaydettikleri gelişmeler, genel ekonomik arka plan, istihdam, yenilik, eğitim ve öğretim, ekonomik reform, sosyal uzlaşma ve çevre genel başlıkları incelenmiştir (Kanyılmaz, 2006:160).

Genel ekonomik arka plan başlığı altında: gari safi yurtiçi hasılat, emek verimliliği, istihdam artışı, enflasyon oranı, birim emek maliyeti artışı, kamu dengesi ve genel kamu borcu,

İstihdam başlığı altında: istihdam oranı, cinsiyetler arası ücret açığı, iş kazaları ve işsizlik oranı,

Yenilik ve araştırma başlığı altında: eğitime yapılan kamu yatırımı, Ar-ge harcamaları, internet erişim seviyesi, risk sermayesi yatırımları,

Eğitim ve öğretim başlığı altında: orta öğretimi tamamlayanların nüfusu, eğitim ve öğretime yatırım, okulu erken terk etme,

Ekonomik reform başlığı altında: görelî fiyat seviyeleri, elektrik piyasasında en büyük üreticinin piyasa payı, kamu ihaleleri, sektörel ve geçici devlet yardımları, iş yatırımı,

Sosyal uzlaşma başlığı altında: gelir dağılımında eşitsizlik, sosyal transferler öncesi ve sonrası yoksuzluk oranı, bölgesel istihdam oranlarının dağılımı, işsiz hane halkları nüfusu,

---

¹ http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_893.htm

Çevre başlığı altında: sera etkisi yaratan gazların emisyonu, ekonominin enerji yoğunluğu, taşımacılık, şehir havasının kalitesi, yenilenebilir enerjinin payı ve doğal kaynakların korunması göstergeleri yer almaktadır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ MEVZUATINDA DEVLET TEŞVİKLERİ

AB'nin temel hedefi, üye ülkeler arasında tüm engellerden arındırılmış bir iç pazar oluşturmaktır. Bu hedefe ulaşmak için Birliğin kullandığı en önemli araç ise; rekabet kurallarıdır. AB rekabet politikasının temel amacı, rekabeti bozduğu kabul edilen eylemleri engelleyecek, iyi işleyen bir Avrupa iç pazarının oluşmasını sağlamaktır. Rekabet, özel işletmeler tarafından bozulabildiği gibi üye ülkelerin teşvikler vererek ekonomiye müdahale etmesiyle de bozulabilir. Devlet yardımlarına ilişkin AB mevzuatı, rekabeti bozucu etkisi olan devlet yardımlarını iç pazara aykırı kabul etmektedir (İKV, 2005:11).

Bir tedbirin devlet yardımı olarak kabul edilebilmesi için taşınması gereken şartlar vardır. Bu şartlar aşağıda sıralanmıştır(Aydoğuş, 2000:50).

Yardım, devlet ya da devlet kaynakları aracılığıyla yapılmalıdır. Yardımın bizzat devlet tarafından verilmesi gerekli değildir, önemli olan kamu kaynaklarının kullanılıyor olmasıdır.

Yardım alan işletme normal koşullarda elde edemeyeceği ekonomik bir avantaj sağlamalıdır.

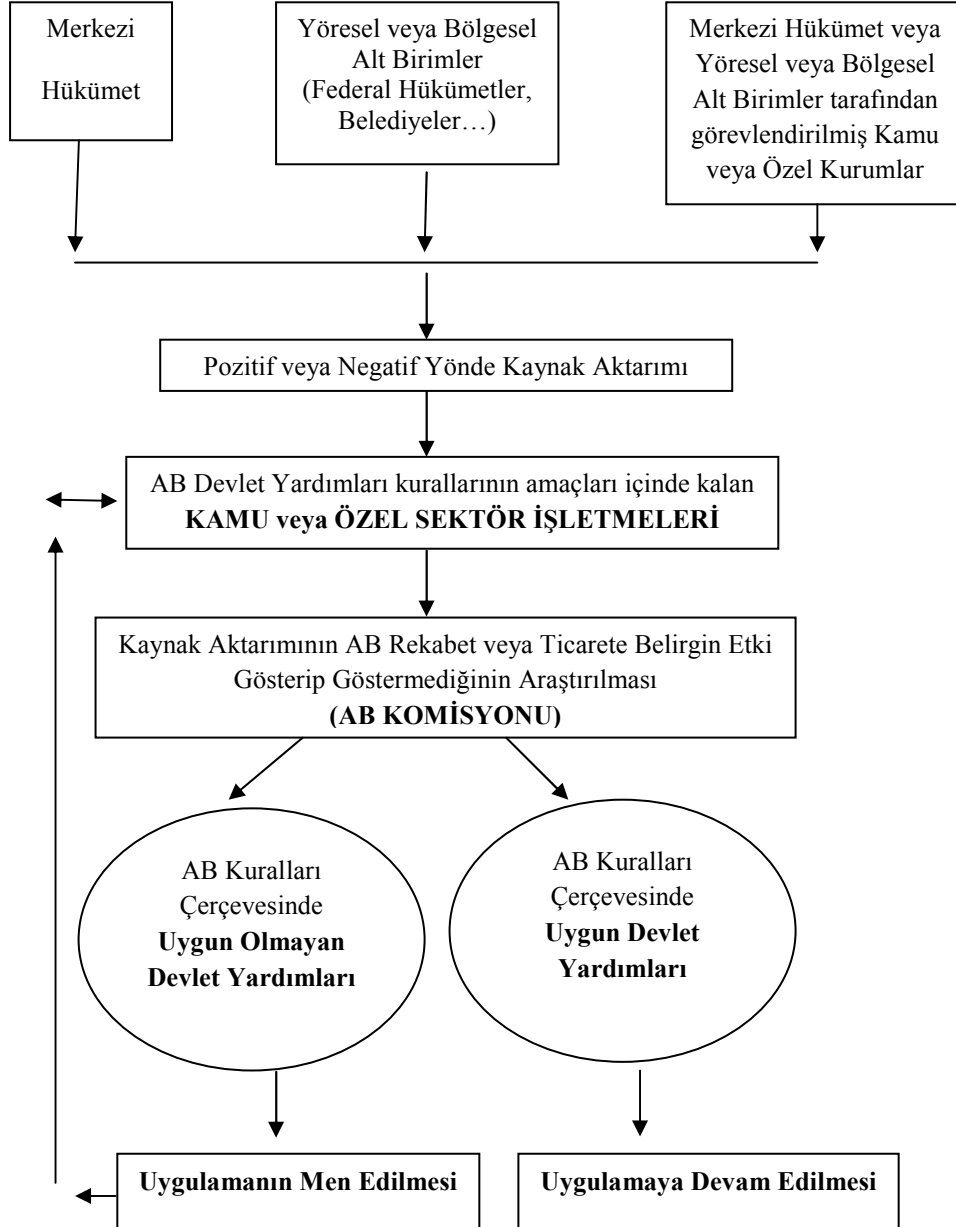
Devlet yardımı seçici olmalı ve böylece belli firmalar ve onların rakipleri arasındaki dengeyi etkilememelidir. Seçici niteliklerin arasında sektör, bölge ve işletme ayrımı gözetilerek objektif değerlendirme kriterleri baz alınarak bir seçim oluşturulabilir.

Devlet yardımları birlik içindeki rekabeti de etkilememelidir. Devlet yardımı, yardımdan faydalanan işletmenin rekabet gücünü artırmaktadır.

AB Komisyonu üye devletlerin uyguladığı devlet yardımlarını, üye devletler ile işbirliği içinde takip eder ve uygunluklarını değerlendirir. Değerlendirme işlemi,

Roma Anlaşması'nın 92. maddesine göre yapılır. 92. maddede belirtilen kriterlere uymayan devlet yardımları için belirli bir zaman içinde kriterlere uygun hale getirilmesi istenir. Komisyon böyle bir durumda programın askıya alınmasını veya durdurulmasını isteyebilir (Söğüt, 2001:3).

Şekil 1. Devlet Yardımlarında Uygulama Yöntemi

Komisyon veya uygun olmayan devlet yardımından zarar gören ülkeler, uygun olmayan bir program için Adalet Divanı'na başvurabilir. Divan, programın uygun olmadığı kararına varırsa, üye ülkelere parasal ceza verilebileceği gibi, uygun olmayan devlet yardımlarından zarar gören işletmelerin zararlarının karşılanması kararı da verilebilir (Söğüt, 2001:2).

Haziran 2009 sonu itibariyle Komisyon'un denetimi sonucu, hukuka aykırı olarak verilen devlet yardımlarının 9,4 milyar Euro tutarındaki kısmının geri ödenmesi sağlanmıştır. Bu rakam toplam hukuka aykırı yardımların %90' ına karşılık gelmektedir. 2004 yılında bu oran %24 idi (Kabaalioğlu, 2009:2).

AB uygun olarak belirlenen yardımların dışında topluluk üyesi herhangi bir ülke, yeni bir yardım programı geliştirse, bunu Komisyona bildirmek zorundadır. Komisyon normal şartlarda iki aylık bir süre içerisinde bildirilen programı onaylar ve resmi araştırma açılmasını ister. Bu araştırma sonunda yardım programı onaylanabilir veya program reddedilir (Söğüt, 2001:2).

AB'nde devlet yardımlarına net bir tanım getirilmemiştir. Ancak ATAD içtihatları, tebliğler ve Roma Anlaşmasıyla devlet yardımlarına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Devlet yardımlarını net bir tanımının bulunmamasının sebebi ise, anlamının daralacağı endişesidir (İKV, 2005:12).

2.1. KURUCU (ROMA) ANTLAŞMASI

Ortak pazarın kurulmasında serbest rekabet ortamı önemli önceliğe sahiptir. Ekonomide işlerliğin esas unsurunu teşkil eden etkin rekabet sürecinin çeşitli nedenlerle bozulması, engellenmesi veya sınırlanması ekonomide kaynak ve gelir dağılımlarının bozulmasına neden olabilmektedir. Bu bozulma yalnızca ulusal boyutta değil, Birlik boyutunda da önemli sorunlara neden olabilmektedir. Bunun için AB ekonomik sisteminin etkin işleyişini sağlayacak bir rekabet politikasının oluşturulması benimsenmiştir (Topal, 2006 :60).

Ortak rekabet politikasına ilişkin genel hükümler Roma Antlaşması'nın 87 ve 89' uncu maddeleri arasında yer almaktadır (Aydoğuş, 2000:53) .

87(1). maddesi devlet yardımlarını yasaklamaktadır. Bir üye ülke tarafından devlet kaynakları aracılığıyla herhangi bir işletmeye veya belirli malların üretimine menfaat sağlamak amacıyla, rekabeti bozan ya da bozmakla tehdit eden her türlü yardım iç pazara aykırı kabul edilmiştir.

Anlaşmanın 87(2) ve 87(3). maddelerine göre AB Komisyonu tarafından yapılacak incelemeye bağlı olarak, iç pazar ile uyumlu olarak değerlendirilebilecek yardımlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (DPT, 2004:326);

Yaşam standartlarının düşük olduğu ya da ciddi bir işsizlik sorununun yaşandığı bölgelerde ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla verilen yardımlar,

Tüm topluluğun yararına olan bir projenin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak ya da üye ülkelerin karşılaştıkları ekonomik sorunların çözümü için verilecek yardımlar,

Ticaret şartlarını toplumun yararına aykırı olacak ölçüde bozmadıkça, belli ekonomik bölgelerin veya belli ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesini kolaylaştırmak amacıyla yapılan yardımlar,

Maastrich Anlaşmasında yer alan maddeye göre Komisyonun izin vermeye yetkili kılındığı kültür, miras ve çevre korunmasını geliştirmek amacıyla yapılan yardımlardır.

Komisyonun önerisi ile Konsey tarafından oy çoğunluğuyla alınan kararla listeye dahil edilebilecek yardımların istisna olacağı belirtilmiştir.

Roma Anlaşması'nın 87(2). maddesi İç Pazar'a aykırı olmayan bu nedenle izin verilen devlet yardımları ise şöyledir;

Bireysel tüketicilere sağlanan sosyal nitelikli yardımlar,

Doğal afet veya olağanüstü olaylar sonucunda meydana gelen zararları telafi etmeye yönelik yardımlar,

Almanya'nın bölünmesi nedeniyle ortaya çıkan ekonomik zayıflıkları gidermek amacıyla verilen yardımlardır (Sarıöz, 2006:74).

88(1). madde üye devletler tarafından verilen devlet yardımlarının denetlenmesi için Avrupa Komisyonu'na yetki vermekte, (2). madde denetim

mekanizmasının çerçevesini çizmekte, (3). madde üye devletler yeni yardım verme veya mevcut yardımlarda değişiklik yapma planlarını Komisyona bildirmek zorunda olup, Komisyon izin verdiği takdirde değişiklikleri uygulamaya koyabileceklerini ifade etmektedir (İKV, 2005:15).

2.2. İKİNCİL MEVZUAT

AB Komisyonu'nun yayımladığı muafiyet tüzükleri, yönlendirici ilkeler, tebliğler, çerçeveler ve açıklayıcı notlar ikincil mevzuat kapsamında yer almaktadır (İKV: 2005:17).

AB Komisyonu'na Roma Anlaşması'nın 83. maddesine göre; devlet yardımları alanında muafiyet tüzükleri çıkarma yetkisi verilmiştir. Buna göre, AB Komisyonu; araştırma geliştirme, çevre, istihdam, eğitim yardımları, bölgesel yardımlar için muafiyet tüzükleri yayımlayabilmektedir. Belirli şartları taşıyan devlet yardımları, iç pazarla bağdaşır olarak kabul edilmekte ve bu yardımlar AB Komisyonu'na bildirim şartından muaf tutulmaktadır (Ceylantepe, 2006:86).

Komisyon; istihdam, eğitim, KOBİ ve de minimis yardımları için muafiyet tüzükleri, bölgesel yardımlar, çevrenin korunması, zor durumdaki firmaların kurtarılması ve yeniden yapılandırılmasına ilişkin yönlendirici ilkeler(İlgili tarafların konuya vakıf olmalarını sağlamak için) yayımlamaktadır. Araştırma ve geliştirme, büyük ölçekli yatırımlar, gemi ve inşaa sektörü için çerçeveler, diğer alanlar için ise tebliğler ve duyurular yayımlanmıştır. Komisyonun ayrıca bu alanlarda açıklayıcı notları ve mektupları da bulunmaktadır (Aygün, 2007:55).

2.3. İÇTİHAT

Devlet yardımları alanındaki içtihat; Komisyon kararları, Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesi kararları, üye devletlerin rekabet otoritelerinin ve mahkemelerinin kararlarıyla devlet yardımlarına açıklık getirilmiştir. AB Komisyonu

kararları ilk referans alınması gereken içtihatlar olarak belirlenmiştir. AB Komisyonu kararlarının temyiz merci ise Adalet Divanıdır. Adalet Divanı, verdiği kararlarla rekabet kurallarının uygulanmasında önemli değişikliklere yol açabildiği için kritik öneme sahiptir (İKV, 2005:18).

3. AVRUPA BİRLİĞİNDE DEVLET TEŞVİKLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

AB’de uygulanan devlet yardımları niteliklerine göre A, B, C ve D kategorilerine göre sınıflandırılmıştır:

A kategorisindeki devlet yardımları, nakit ve vergi indirimi şeklinde yapılan devlet yardımlarıdır. AB’ de sık rastlanan yardım türleridir. Çünkü doğrudan alıcıya transfer şeklinde uygulanan yardımlardır ve yardımın verilebilmesi için herhangi bir yasama faaliyetine gerek yoktur (Akkaya, 2006:42).

B kategorisi, devletin öz sermayeye hisse senedi yoluyla katılımına bağlı olarak yapılan yardımlardır. Genellikle özelleştirme programları öncesinde uygulanan yardımlardır (Akkaya, 2006:42).

C kategorisi, uygun koşullu kredi ve vergi ertelemesine bağlı olarak yapılan yardımlardır. Bütçeye ağır yük getirdikleri için fazla uygulanmamaktadır (Akkaya, 2006:42).

D kategorisinde garantiler yer almaktadır. Ticaret ve ihracatın desteklenmesi, kurtarma operasyonları, küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi için kullanılan yardımlardır. Bu yardım türü de yardım miktarının hesaplanması ve denetimindeki güçlükler nedeniyle Birlik açısından dezavantaj oluşturur (Akkaya, 2006:42).

AB’ de devlet yardımlarına ilişkin kurallar; ortak pazarı takip etmek, ortak pazarı düzenlemek, yatırımlara teşvik etmek üzere tasarlanmıştır. Ortak Pazar içindeki toplumsal ve ekonomik birliğin geliştirilmesine hizmet etmek üzere aşağıdaki belirtilen alanlar, sosyal hedeflere ulaşılmasına katkı sağlamak ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmak amaçlarıyla teşvik edilmektedir (DPT, 2007:74):

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi,
- Araştırma ve geliştirme girişimlerinin desteklenmesi,
- Çevrenin korunması,
- İstihdamın artırılması,
- Eğitimin geliştirilmesi,
- Ortak Pazar içindeki toplumsal kaynaşmaya hizmet etmek ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak üzere az gelişmiş bölgelerin desteklenmesidir.

Yukarıda belirtilen alanlara yönelik olarak verilen devlet yardımları dört ana başlık altında sınıflandırılır: yatay yardımlar, bölgesel yardımlar, sektörel yardımlar, de minimis (DPT, 2007:75):

3.1. YATAY AMAÇLI YARDIMLAR

Sektörlerin sorunlarını doğrudan ilgilendiren problemlerin çözümüne yönelik uygulanan yardımlardır (Aydoğuş, 2000:99). Yatay yardımlar; araştırma ve geliştirme, çevre, istihdam, eğitim gibi özel bir sektörü veya coğrafi bir bölgeyi hedeflemeyen rekabeti daha az etkileyen yardımlardır (İKV, 2005:24).

Yatay amaçlı yardımlar, genel ekonomik gelişme, ulusal ekonominin modernizasyonu, uyum zorluğu yaşayan işletmelerin yeniden yapılanması gibi amaçlara yönelik olarak şu alanlara verilir (Akkaya, 2006:68):

- Küçük ve orta boy işletmelere yönelik yardımlar,
- Araştırma geliştirmeye yönelik yardımlar,
- Zor durumda olan işletmelere yönelik yardımlar,
- İstihdama yönelik yardımlar,
- Çevre korumaya yönelik yardımlar.

3.1.1. Küçük ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) Yönelik Yardımlar

“Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri, ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik” kapsamında olan işletmeler, mali bilançolarına ve türlerine göre Tablo 1’de sınıflandırılmıştır.

Tablo 1. AB’de KOBİ Tanımı

	Tanım Kriteri	Mikro İşletmeler	Küçük İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler
AB	Çalışan Sayısı	≤ 10	≤ 50	≤ 250
	Yıllık Net Satış Hasılatı	≤ 2 Milyon Euro	≤ 10 Milyon Euro	≤ 50 Milyon Euro
	Yıllık Mali Bilançosu	≤ 2 Milyon Euro	≤10 Milyon Euro	≤43 Milyon Euro

Tabloya göre, çalışan sayısı 10 ve altı olan, yıllık satış hasılatı ve yıllık mali bilançosu 2 milyon Euro ve altında olan işletmeler mikro işletme olarak; çalışan sayısı 50 ve altı, yıllık net satış hasılatı ve yıllık mali bilançosu 10 milyon Euro ve altında olan işletmeler küçük işletmeler; çalışan sayısı 250 ve altında, yıllık net satış hasılatı 50 milyon Euro ve altında, yıllık mali bilançosu 43 milyon Euro ve altında olan işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak sınıflandırılmıştır.

KOBİ’ler, yeni iş imkanlarının yaratılmasında, sosyal istikrarın ve ekonomik dinamizmin artırılmasında AB ekonomisi açısından önemli bir yere sahiptir (Erdem, 2004:275).

AB ekonomisinde KOBİ’lerin, gayrimenkul (arsa, bina, makine ve teçhizat) ya da menkul (teknoloji transferi) değer yatırımları, dışarıdan alacakları danışmanlık hizmetleri, fuar ve sergilere ilk katılımları için yapacakları masraflarına yardım sağlanmasına izin verilmektedir. Sağlanacak yardım miktarı, hem yardım edilecek birime hem de yardım türüne göre değişmektedir. Yatırım türünde olan yardımlar

için yardım tutarı işletmenin büyüklüğüne ve bölgesine göre değişmektedir. (İKV, 2005:25).

3.1.2. Araştırma ve Geliştirmeye Yönelik Yardımlar

Araştırma ve geliştirme yardımları, Birliğin rekabet gücünü arttırmasının yanı sıra, maliyetlerinin de yüksek olmasına rağmen AB'nin olumlu baktığı bir yardım alanıdır (İKV, 2005:30).

Endüstriyel ve ticari araştırmalar dışında temel bilgi birikimini geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen yardımlar, yeni üretim yöntemi, ürün veya hizmet geliştirmeyi hedefleyen veya mevcutlarda önemli oranda geliştirme ve iyileştirme sağlayan, sanayide bilgi birikimi güçlendiren araştırmalar, endüstriyel gelişimi planlayan, yeni tasarım ve yeni yöntemlerin araştırılmasına yönelik verilen yardımlardır (Söğüt, 2001:40).

Araştırmalarda; çalışan personelin ücretleri, alet ve cihazların satın alınma ve kullanım giderleri, danışmanlık giderleri teşvik kapsamındadır (Söğüt, 2001:40).

3.1.3. Zor Durumda Olan İşletmeleri Kurtarmaya veya Yeniden Yapılandırmaya Yönelik Yardımlar

Bu yardım, sıkıntıda olan işletmeleri kurtarmak ve yeniden yapılandırılmalarına yardımcı olmak amacıyla uygulanmaktadır. Yardım için gösterilen haklı gerekçelerin başında, firmaların ortadan kalkmasının bir tekel veya oligopol duruma yol açacağı gerekçesi gelmektedir (Ekici, 2007:31).

Kurtarma ve yeniden yapılandırma yardımları: nakit sıkıntısı, kar edememe, stokların büyümesi, alınan borçların faizlerinin artması, iflas eden veya tasfiye aşamasına gelen şirketlere verilebilen yardımlardır. Kurtarma yardımları kısa süreli ve genellikle kısa vadeli borç şeklinde olurken, yeniden yapılandırma yardımları uzun vadeli yardımlardır (İKV, 2005:36).

3.1.4. İstihdama Yönelik Yardımlar

AB'nin en önemli amaçlarından biri de üye ülkelerin istihdamını arttırmaktır. Roma Antlaşmasına göre kurulan Avrupa Sosyal Fonu, ortak pazar içindeki işçiler için istihdam imkânlarını iyileştirmek ve bu yolla yaşam standartlarını yükseltmek amacına yöneliktir (Akkaya, 2006:71).

İstihdamı arttırıcı önlemler için AB Komisyonu tarafından 1995 yılında “İstihdam Yardımı Üzerine Rehber” yayımlanmıştır. Birlik, KOBİ'lerde ve bölgesel yardıma hak kazanan yerlerde, yeni iş imkanları oluşturmaya ve özel birtakım güçlüklerle karşılaşan belirli işçi gruplarına yönelik yardımlarda olumlu bir yaklaşım sergilemektedir (Özkarabüber, 2003:56).

Belirli bir zaman diliminde, işletmenin ortalama istihdam değerlerinin üzerinde oluşturulan istihdam için verilen devlet destekleri, işletmede istihdam edilen işçilerin vasfını yükseltmek için gerçekleştirilen giderlere yönelik verilen devlet destekleri bu kapsamda değerlendirilir (Söğüt, 2001:49)

3.1.5. Çevre Korumaya Yönelik Yardımlar

Komisyon, çevrenin korunması için ‘kirleten öder’ prensibini uygulamaktadır. Kirleten öder ilkesi çerçevesinde kirleten taraf çevrenin korunması için alacağı önlemlerin maliyetine katlanmak zorundadır. Yaşanabilir bir çevre için kirliliğin azaltılması ve önlemler alınması için yapılan harcamalara da kirleten taraf katılmak durumundadır. Kirleten öder ilkesi çevreyi kirleten taraf için devlet yardımı içermeyen bir ilkedir (Masca, 2009:94).

Çevre standartlarını karşılamak için arsa, bina, ekipman, cihaz, tesislere yapılacak ek yatırımlar, daha önce zarar verilen çevrenin temizlenmesi için yapılacak yardımlar için eğitim ve danışmanlık hizmetleri, atıkların özel yöntemlerle toplanması, arıtılması veya yeniden kazanımı ile ilgili işletme giderlerine katkı, çevre vergilerine yardım, bağış, muafiyet gibi destekler verilmektedir (Söğüt, 2001:43).

3.2. BÖLGESEL YARDIMLAR

AB'ye üye ülkeler arasında ve üye ülkelerin kendi içinde bölgeler arasında gelişmişlik farkları bulunmaktadır. Farklılıkların ortaya çıkmasındaki en önemli neden, AB'ye gelişmişlik düzeyleri farklı olan üye ülkelerin dahil olmasıdır (Pınar ve Arıkan, 2003:95). Diğer bir nedense, Birliğin 1970'li yıllardan itibaren içine girdiği ekonomik krizle sanayisinin gerilemesidir (Akkaya, 2006:43).

Roma Anlaşmasının 87(3) (a) ve (c) maddeleri bölgesel kalkınmaya verilen devlet yardımlarının genel çerçevesini çizmektedir. Yaşam düzeyi anormal derecede düşük bölgeler ile belili faaliyetlerin ya da ekonomik bölgelerin kalkınmasını kolaylaştırmaya yönelik yardımlar verilir (İKV, 2005:39).

AB'nin Bölgesel İstatistik Sistemi "NUTS" hangi bölgelerin devlet yardımına ihtiyacı olduğunu belirler ve Birliği bölge birimlerine ayırır. NUTS'da üç düzey bulunmaktadır. Her üye ülke NUTS-1 bölge birimlerine göre sınıflandırılmaktadır. NUTS-1 bölge birimleri NUTS-2 bölge birimlerine ve NUTS-2 bölge birimleri NUTS-3 bölge birimlerine ayrılmaktadır. Bir bölge birimi birden fazla düzeyde sınıflandırılabilir. NUTS-1'de yer alan Brüksel, Londra, Bremen ve Hamburg NUTS-2' de de yer almaktadır (İKV, 2005:39).

NUTS'un bölgesel sınıflandırmasında göz önüne aldığı en önemli kriter nüfustur. Sınıflandırmada nüfusun yanı sıra siyasi, idari ve kurumsal yapı ile ekonomik, sosyal, tarihi, kültürel, coğrafi ve çevre ile ilgili unsurlarda dikkate alınmaktadır (İKV, 2005:40).

AB, ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla alt yapı, ekonomik kalkınma, eğitim, istihdam, çevre koruma ve turizmi geliştirme gibi konularla ilgili program ve projelere mali destek sağlamaktadır. Ticaret odaları, KOBİ'ler, dernekler, yerel veya bölgesel yönetim ve benzerleri projelerini uygulamak için AB Komisyonu'na başvuruda bulunurlar. AB Komisyonu ise uygun bulduğu projeleri finanse etmektedir. AB Komisyonu'nun bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için kullandığı dört fon vardır. Bunlar: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal

Fonu, Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu, Balıkçılığın Yönlendirilmesi İçin Mali Araçlar'dır².

Yoksul ve geri kalmış bölgelere yardım etmek için çözüm arayışında olan AB, 2007-2013 dönemine ait bir programla bölgesel yardımlar konusunda hedeflerini belirtmiştir. Buna göre;

Kalkınmada geri kalmış bölgeler için kalkınma ve yapısal uyum sağlamaya teşvik etmek, yapısal krizdeki bölgeler ve insan kaynaklarının geliştirilmesi için ekonomik ve toplumsal dönüşüme destek ve istihdam, öğretim ve eğitim için ulusal ve Avrupa politikaların modernleştirilmesi sağlanmaktadır.²

3.3. SEKTÖREL YARDIMLAR

Birliğin sektörel devlet yardımları ile ilgili politikasının temelinde şu prensipler yer almaktadır (Aydoğuş, 2001:65):

- Serbest piyasa güçleri Birliğin ekonomik ve sosyal hedefleri doğrultusundaki gelişimini engelliyorsa,
- Birlik ekonomik ve sosyal hedeflerini makul bir süre içinde ve makul bir maliyetle elde edemiyorsa,
- Rekabetin artan yoğunluğu kendi kendine zarar verecek boyutta ise, sanayi yapısında devam etmekte olan değişimin de derecesi dikkate alınarak devlet yardımlarına izin verilecektir.

AB'de sanayilerin küresel rekabet gücü kazanmasına yönelik olarak, belirlenen kriterler çerçevesinde ve ortak pazarda rekabeti bozmayacak ölçüde sektörel yardımların sağlanmasına izin verilmektedir. Bu nedenle bazı sektörler, şiddetli ekonomik sorunlar yaşaması ve yoğun devlet yardımları ile desteklenmesi nedeniyle istisna kapsamında kabul edilmiş ve bu sektörlerle yönelik olarak özel kurallara tabi devlet yardımları uygulanmıştır. Bu kapsamda, devlet yardımlarının

---

² www.iibf.pau.edu.tr/belgeler/yaman.ppt

yapıldığı sektörler; istisnai sektörler, tarım ve ulaştırma sektörleridir (Topal, 2006:85).

İstisnai sektörler bir kısmı, küresel rekabet koşullarına ayak uyduramayan ve desteklenmeye ihtiyaç duyan sanayi kollarıdır. Diğer bir kısmı ise AB'nin sağlanan devlet yardımı seviyesi azaltmak için katı kurallar belirlediği sektörlerden oluşmaktadır. Gemi-inşa, posta hizmetleri, radyo televizyon yayıncılığı, görsel ve işitsel sektörler, elektrik sektörü özel kurallar çerçevesinde desteklenen istisnai sektörlerdir. Çelik, kömür, sentetik elyaf ve motorlu taşıtlar gibi istisnai sektörler ise çok katı kurallar çerçevesinde nispeten daha az yardım gören sektör guruplarıdır (Topal, 2006:86).

Ulaştırma sektöründe yardımlar; karayolu, demiryolu ve iç sularda genel ulaştırma koordinasyonu, alt yapı yatırımları, araştırma maliyetleri ve kamu hizmetleri maliyetlerinin telafi edilmesine yöneliktir. Deniz yolu ulaşımında altyapı, yenilik ve faaliyet maliyetleri yardım kapsamındadır. Yardımlar daha çok mali destek şeklinde verilmektedir (Sarıöz, 2006:81).

Tarım sektöründe Aralık 2006 yılında çıkarılan 2007-2013 yılları arasında etkin olacak Tarım Kılavuzu yayınlanmıştır. Bu kılavuzda tarımsal işletmelere yönelik, yatırım yardımları, tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına yönelik yatırım yardımları, geleneksel peyzajın ve yapıların korunması, kamu yararı yönünde çiftlik binalarının yerinin değiştirilmesi, sektöre genç çiftçilerin girişini sağlanması, tarımsal faaliyetlerin sonlandırılması veya erken emeklilik için yardım, çevresel ve hayvan refahı yardımları yer almaktadır (Zemheri, 2009:34-35).

3.4. DE MİNİMİS (GÖZARDI EDİLEBİLİR) YARDIMLAR

De minimis kuralı, bir anlaşmanın rekabet kurallarını ihlal eder nitelikte olsa dahi, ortak pazardaki rekabet üzerinde hissedilebilir ölçüde etkisi olmaması halinde, AB rekabet kurallarının uygulama alanı dışında bırakılması olarak açıklanmaktadır (Öz, 2000:56).

AB'nin kurucu anlaşması olan Roma Anlaşması'nda, rekabeti bozan veya bozmakla tehdit eden her türlü devlet yardımı yasaklanmıştır. AB Komisyonu devlet yardımlarını kontrol etmekle görevlendirilmiştir. Üye devletler, uygulayacakları her türlü yardım hakkında AB Komisyonu'na önceden bilgilendirmelidir. Ancak bazı devlet yardımlarında bildirim gerek duyulmayabilir. Bu yardımlar; KOBİ yardımı, istihdam yardımı, eğitim yardımı ve de minimis yardımlardır. Bu yardımlardan KOBİ, istihdam ve eğitim yardımı için yardımı takiben 20 iş günü içerisinde Avrupa Komisyonu'na özetinin sunulması gerekirken; de minimis için böyle özet bir bilgiye dahi gerek yoktur.³

Bir yardımın bu kategoride değerlendirilebilmesi için yardımdan faydalanan firmanın, yardımı aldığı tarihten önceki üç yıllık süre içinde almış olduğu toplam brüt yatırım tutarının söz konusu yardımla birlikte 200.000 Euro'dan fazla olmaması gerekmektedir. De minimis uygulanmasına yönelik olarak düzenlenen yeni yönetmelikte;³

- Karayolu taşımacılığında faaliyet gösteren firmalara yönelik verilen yardımlar,
- Balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren firmalara yönelik verilen yardımlar,
- Üçüncü ülkelere ve üye devletlere yönelik ihracat faaliyetleri dolayısıyla firmalara verilen yardımlar,
- İthal mal yerine yerli malının kullanılmasının teşvik edilmesine yönelik olarak verilen yardımlar ve
- Kömür sektöründe faaliyet gösteren firmalara verilen yardımlar dışında, firmalara verilen bütün yardımlara uygulanabilir.

---

³ www.legalisplatform.net/ab/Taslak%20Yönetmelik.pdf

4. ÇEVRE KORUMA POLİTİKALARININ GELİŞİMİ

AET'nin kurucu anlaşması olan 1957 tarihli Roma Anlaşması'nda doğrudan çevre ile ilgili düzenlemeler yer almamaktadır. AB'nin çevre ile ilgili doğrudan bilgilerin yer aldığı ve kurucu anlaşmanın tamamlayıcısı hükmünde olan Avrupa Tek Senedi'ne kadar çevre ile ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Avrupa Tek Senedi'nin 25. maddesine çevre düzenlemeleri ile ilgili yeni bir başlık eklenmiş ve sırasıyla şu konulara değinilmiştir: çevre kalitesinin korunması ve geliştirilmesi, insan sağlığının korunmasına katkıda bulunulması ve doğal kaynakların akılcı ve geleceği düşünülerek kullanılması (Çokgezen, 2007:93).

AB, 1972 yılında Paris'te yapılan Avrupa Zirvesi'nde çevre hukuku düzenlemeleri yapmıştır. Yapılan bu düzenleme; su kaynaklarının korunması, su ve hava kirliliğinin özellikle de enerji santrallerinden ve motorlu araçlardan kaynaklanan hava emisyonlarının kontrol edilmesi, tehlikeli maddelerle ilgili tedbirleri içermektedir (Derilioğlu, 2007:18).

AB çevre koruma yönünde oluşan bilinç ile çevre sorunlarının çözümü için alınması gereken tedbir ve ilkelerin yer aldığı altı tane eylem programı hazırlamıştır (Çokgezen, 2007: 93).

4.1. ÇEVRE EYLEM PROGRAMLARI

AB'ye üye ülkelerce 1973 yılında, 1973-1976 yıllarını kapsayan Birinci Çevre Eylem Programı yürürlüğe konmuştur. Programın temel özelliği, çevresel bozulma ve kirlenmeyi daha oluşmadan önlemeye çalışılmasıdır (Ekinci, 2006:30). Eylem programında yer alan ilkeler (Çokgezen, 2007:93):

- Kirliliğin kaynaktan ödenmesi,
- Çevrenin dikkate alınmasının bütün planlama ve karar alma süreçlerinin bir parçası haline gelmesi,
- Kirleten öder ilkesi,

- Birlik politikasının gelişmekte olan ülkelere olan etkisinin dikkate alınması,
- Milletlerarası işbirliğinin özendirilmesi,
- Amaca uygun faaliyet düzeylerinin belirlenmesi,
- Çevre bilincinin geliştirilmesi için eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Milli programların uyumlaştırılması ve koordinasyonu,
- Çevre bilgilendirme prosedürünün yürürlüğe konmasıdır.

Belirlenen hedefler doğrultusunda uluslararası örgütlerle işbirliği içerisinde bulunmak AB'nin faaliyet alanını oluşturmaktadır.

1977 yılında uygulamaya konan İkinci Çevre Eylem Programı'nın eksik yönleri bu programla tamamlanmıştır (Ekinci, 2006:31). Alınan kararlarda (Budak, 2000:22):

- Birliğin çevre konusundaki genel durumunu açıklayan raporların düzenli olarak yayımlanması,
- Bu alandaki eğitime öncelik verilmesi gerektiği,
- Sivil toplum kurumları ve özellikle Avrupa Çevre Bürosu ile işbirliği yapılması,
- Su ve hava kirliliğinin önlenmesi, gürültüyle ilgili daha kapsamlı çözüm yolları üretilmesi yer almaktadır.
- İlk defa İkinci Çevre Eylem Programı'nda Çevresel Etki Değerlendirilmesi gündeme gelmiştir.

Üçüncü Çevre Eylem Programı 1983 yılında uygulamaya konmuştur. Çevresel etki değerlendirmesinin uygulamaya konmasında ilk adım Üçüncü Çevre Eylem Programı'yla atılmıştır. Bu programda (Ekinci, 2006:31):

- Doğal kaynakların korunması ve bu kaynaklardan akılcı bir şekilde faydalanmanın gerekliliği,
- Kirleten öder ilkesinin uygulanması,
- Birliğin çevre ile ilgili yürürlükte bulunan yönetmelik ve yönergelerinin ne derecede uygulandığının tespitine yönelik kararlar alınmıştır.

AB'nin çevre konusunda oluşturulmuş ilk yasal dayanağı olan Avrupa Tek Senedi bu dönemde imzalanmıştır (Ekinci, 2006:32).

Dördüncü Çevre Eylem Programı 1987 yılında başlatılmıştır. Programda, sosyal ve ekonomik kalkınmada çevre korumanın gerekliliği vurgulanmıştır. Tek Avrupa Senedi ilkelerinin uygulanmaya geçirilmesi hedeflenmiştir. Dört ana bölümden oluşan program; çevre kirliliği, doğal kaynakların yönetimi, uluslararası işbirliği ve uygun araçların geliştirilmesi konuları üzerine yoğunlaşmıştır (Ekinci, 2006:32).

Bu program, kirliliğin başlangıç seviyesinde önlenmesine yönelik tedbirlerin alındığı ve maliyet açısından bu tedbirlerin ileride sağlayacağı faydanın düşünüldüğü bir programdır (Budak, 2000:231).

Beşinci Çevre Eylem Programı 1993- 2000 yılları arasında geçerli olmuştur. Bu programla (Sarıkaya, 2004:3):

- Hayat kalitesinin genelde sürdürülmesi,
- Doğal kaynaklara erişimin sürekli sağlanması,
- Çevreye verilecek kalıcı zararlardan kaçınılması,
- Çevreyi kirlenmeden önce koruma amaçları hedeflenmiştir.

1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe giren Maastrich Anlaşması “Çevreye Saygılı Bir Sürdürülebilir Gelişme”yi temel amaç olarak benimsemiştir. Maastrich Anlaşması ile küresel ve bölgesel düzeyde çevre korumaya yönelik önlemlerin alınması, Birlik'in değişik bölgelerdeki durum çeşitliliğine göre yüksek bir koruma seviyesinin hedeflenmesi, çevre koruma tedbirlerinin AB'nin diğer politikalarıyla da uyumlaştırabilmek amacıyla bir fon kurulması amaçlanmıştır (Tüsiad, 2002:27).

1997 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması'yla da yüksek düzeyli çevre korumanın sağlanması ve çevre kalitesinin iyileştirilmesi konusunda önlemlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir (Çokgezen, 2007:95).

Altıncı Çevre Eylem Programı, 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. “Çevre 2010: Geleceğimiz Tercihimizdir” ismini taşıyan program dört öncelik alanı belirlemiştir (Sarıkaya, 2004:4).

- İklim değışikliği: Sera etkisi yaratan gazların atmosferdeki yoğunluklarının dünyanın ikliminde doğal olmayan değışiklikler yaratmasını engellemek amaçlanmaktadır.
- Doğa ve biyolojik çeşitlilik: Doğal sistemin korunması ve düzeltilmesiyle AB içinde ve küresel olarak biyolojik çeşitliliğin kaybolmasını durdurmak amaçlanmıştır.
- Çevre ve sağlık: Değişik türdeki radyasyonda dahil olmak üzere, insan kaynaklı kirleticilerin seviyesini azaltarak; insan sağlığı açısından risklerin bulunmadığı bir çevre kalitesine erişebilmek amaçlanmıştır.
- Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve atıkların yönetimi: Yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların tüketiminin, çevrenin özümleme kapasitesini geçmemesinin sağlanması amaçlanmıştır. Bunun içinde ekonominin materyalist yapıdan kurtulması ve israfın önlenmesini sağlamak gerekmektedir.

Bu dört önceliği yerine getirebilmek için 5 yaklaşım önerilmiştir. Bunlar: çevre mevzuatını uygulamaya geçirmek, çevreyi karar süreçlerinin merkezine koymak, piyasanın çevre için çalışmasını teşvik etmek, halkın çevre dostu tercihlerini desteklemek ve araziye daha planlı kullanmaktır (İKV, 2001:18).

4.2. AB ÇEVRE POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ

AB çevre koruma politikasının temel ilkeleri altı tanedir. Bunlar:

Bütünleyicilik İlkesi: Çevre korunmasının Birliğin diğer politikalarının içine entegre edilmesi ilkesi, Birlik tarafından yürütülecek faaliyetlerin temellerinden birini oluşturmaktadır. Avrupa Topluluğu anlaşmasının 6. maddesine göre, çevre korunmasının gereklerinin sürdürülebilir gelişmenin teşvik edilebilmesi için diğer Toplum politikası ve faaliyetlerine uyumlaştırılması gerekmektedir (Candan, 2003:7).

Yüksek Seviyede Koruma İlkesi: AB'de yer alan tüm kurumlar (Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi), Birliğin farklı bölgelerdeki çevre koşullarını hesaba katarak yüksek seviyede çevre korumasını amaç edinmelidir (Candan, 2003:7).

İhtiyat İlkesi: İlk kez 1993 yılında imzalanan Maastrich Anlaşması'nda yer alan ilke, belli bir eylemin çevre açısından olumsuz ve zararlı sonuçlar doğuracağı hakkında ciddi bir şüphe mevcutsa, bilimsel kanıtın ortaya çıkmasına kadar beklenmeden önlem alınması anlamına gelmektedir (Candan, 2003:7).

Önleme İlkesi: İlk kez 1986 yılında imzalanan Tek Senet Anlaşması'nda yer alan ilke; zararın tam olarak ortaya çıkmasından önce gerekli önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Önleme ilkesinin uygulanabilmesi için gerekli koşullar; bilginin tüm karar vericiler için kullanılabilir olması, gerçek durumun karar alma süreçlerinin erken bir aşamasında değerlendirilmesi ve Birlik tarafından kabul edilmiş olan tedbirlerin üye ülke iç hukuklarına aktarılıp aktarılmadığının izlenmesidir (Candan, 2003:7).

Kaynakta Önleme İlkesi: Birlik çevre politikası, çevresel zararın, öncelikle kaynağında önlenmesi ilkesine dayanmaktadır. Mevzuata göre bu ilke, özellikle emisyon standartlarının çevre kalite ölçütlerini aştığı su ve atık sektörüne uygulanmaktadır. Atık sektöründe atığın mümkün olduğunca üretim yerine yakın bir yerde yok edilmesi kaynakta önleme ilkesine bir örnektir (Candan, 2003:7).

Kirleten Öder İlkesi: İlk Çevre Eylem Programı'nda yer alan bir ilkedir. Kirleticilere, sebep oldukları kirlilik ile mücadelenin bedelini ödetmeye, onları kirliliği azaltmaya ve daha az kirleten ürün ve teknolojiler bulmaya teşvik etmektedir. Atığın yok edilmesi için yapılan masrafların atık sahibi tarafından karşılanması, kirleten öder ilkesine bir örnektir (Candan, 2003:7).

5. AB ÇEVRE MEVZUATI

AB'ye üye ülkeler tarafından uygulanması gereken çevre ile ilgili hukuki düzenlemeler "Direktif" ve "Yönergeler" şeklindedir. Ancak bütün üye devletler mevcut direktif ve yönergelerdeki şartları uygulayabilecek yeterlilikte değildir. Yeterli kurum, personel ve ekipmana sahip olmayan üye devletler bir takım yardımlar almaktadır (Derilioğlu, 2007:28).

5.1. DİKEY MEVZUAT

AB'nin mevzuatında; havanın korunması, doğanın ve biyolojik çeşitliliğin korunması, suyun korunması, atık yönetimi, kimyasallar, iklim değişikliği konuları dikey mevzuat olarak adlandırılır (Amid, 2007:14).

Havanın Korunması; Hava kalitesinin korunması, katı atıkların havayla temasının engellenmesinin yanında enerji, ulaşım, turizm ve arazi imarı gibi birçok alanda tedbirlerin alınmasıyla mümkün olabilmektedir. Ozon tabakasının aşınması sorunu, yer düzeyindeki ozon ile diğer kirleticilerin kontrolü, iklim değişikliği ve küresel ısınma, Birliğin başlıca uğraş alanlarıdır.⁴

Suyun Korunması; Birlik, 2010 yılının sonuna kadar yer altı ve yer üstü sularının organik kirlilikten arındırılmasını hedeflemektedir. Bu amaçla hazırlanan kentsel atık su arıtma direktifi çerçevesinde, yerel yönetimler ve sanayiler tarafından atık su arıtma alanında önemli yatırımlar yapılmıştır.⁴

Doğanın ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması; Son yüzyıldaki insan faaliyetleri, biyolojik çeşitliliğin doğal süreçlere oranla 50 ila 1000 kat daha hızlı azalmasına neden olmuştur. Bu azalmanın 2050' ye kadar 10 kat artacağı tahmin edilmektedir. AB, nesli tükenmekte olan canlı türlerinin ve doğal yaşam alanlarının yok olmasını, 2010 yılı sonuna kadar durdurmayı hedeflemektedir. Biyolojik çeşitliliği korumaya yönelik politikaların ana eksenini, 26.000' den fazla doğa koruma alanını kapsayan NATURA 2000 Ağı oluşturmaktadır. Bu ağ, AB coğrafyasının %20'sinden fazlasında, ilgili düzenlemelerle oluşturulan özel koruma alanlarındaki canlı türlerini ve doğal yaşamı kapsamaktadır. AB'nin 2010 hedefini tutturmasının oldukça zor olduğu görüşündeki Avrupa Komisyonu, 2010 sonrası için daha uzun vadeli bir biyolojik çeşitlilik politikası oluşturmayı hedeflemektedir (TOBB, 2009:13).

Atık Yönetimi; Atıkların toplanması, bertaraf edilmesi, yeniden kazanılması ve işlenmesi ile ilgili çok sayıda yönerge bulunmaktadır. Atıkların ulusal sınırlar dışına ve özel alanlara taşınmasına yönelik önlemler alınmaktadır. AB, atık sorunuyla ilgili

---

⁴ www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf

teknik araştırma, dönüşüm ve endüstrilerin geliştirilmesi, eğitim ve bilinçlendirmeye yönelik eylem programlarını desteklemekte ve finanse etmektedir.⁴

Kimyasal Ürünler; Tehlikeli maddelerin etiketlenmesi, paketlenmesi ve sınıflandırılması ile ilgili çeşitli yönergeler yayımlanmıştır. AB'nin hazırladığı piyasadaki tüm kimyasal ürünlerin yer aldığı envanter listesi sayesinde, kimyasalların ihbar, değerlendirme ve denetlenmesi mümkün olmaktadır. Üreticilere, ilgili kurumlara, kirletici maddeler, fabrikalar ve kaza yerleri hakkında bilgi vermeyi zorunlu tutan bir yönerge yayımlanmıştır.⁴

İklim Değişikliği; Karbondioksit ve sera etkisine yol açan diğer gazların emisyonuna sebep olan fosil yakıt kullanımı ve ağaçların yok edilmesi, insan faaliyetlerinin olumsuz etkisi gibi sebepler iklim değişikliğine neden olmaktadır. İklim değişikliğiyle ilgili olarak Birleşmiş Milletler'e üye devletler tarafından kabul edilen Kyoto Protokolü 1997 yılında Birlik tarafından da kabul edilmiştir.⁴

Gürültü; Arabalar, bisikletler, kamyonetler, uçaklar, motosikletler, inşaat araçları, çim biçme makineleri için üst düzey gürültü düzeyini belirleyen yönergeler kabul edilmiş, helikopterler ve demiryolları ile ilgili düzenlemeler ise öneri aşamasındadır.⁴

Sürdürülebilir Kalkınma; Amsterdam Anlaşması'nda AB'nin temel hedeflerinden biri olarak bilinen sürdürülebilir kalkınma, süreç içerisinde geliştirilen uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma stratejisi ile bir politikaya dönüştürülmüştür. AB'nin hedefe ulaşabilmesi için sürdürülebilir olmayan tüketim ve üretimden vazgeçerek daha entegre politikalar geliştirmesi gerekmektedir. AB, kaynaklarını etkin kullanan sürdürülebilir toplumlar yaratmayı hedeflemektedir. Lizbon Stratejisini tamamlayıcı nitelikteki bu strateji çevreyle ilgili, iklim değişikliği ve temiz enerji, sürdürülebilir ulaşım, tüketim ve üretim, doğal kaynakların yönetimi ve korunması alanlarında 2010' a kadar uygulanacak hedef ve eylem belirlenmektedir. Bu amaçla Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı Tematik Stratejisi, AB'nin

---

⁴ www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf

Atıkların Önlenmesi ve Geri Dönüşümü Tematik Stratejisi, Kentsel Çevre Tematik Stratejileri hazırlanmıştır (Dündar ve Fişne, 2002:121).

5.2. YATAY MEVZUAT

Aarhus Sözleşmesi, Çevresel Sorumluluk Direktifi, Çevre Yönetimi ve Denetleme Planı, Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi Direktifi, Stratejik Çevresel Değerlendirme Direktifleri ise yatay mevzuatı oluşturmaktadır (Amid, 2007:14).

Aarhus Sözleşmesi; 25 Nisan 1998 yılında Danimarka'nın Aarhus şehrinde imzalanan sözleşme 30 Ekim 2001'de yürürlüğe girmiştir. Aarhus Sözleşmesi çevre korunmasına dair kurallar ile insan haklarını birleştiren bir çeşit çevre anlaşmasıdır. Sözleşmede altı çizilen noktalardan biri, bir insan hakkı olarak çevre kurallarına dair bilgiye ulaşmanın önemi, diğeri ise, kamunun katılımı ile sürdürülebilir ve çevreye uyumlu gelişme, konusunda adalete ulaşımıdır. Kamu yetkilileri; sahip oldukları bilgileri güncelleştirmeli, bunun için kamuya açık listeler, kayıtlar ve dosyalar hazırlamalıdır.⁴

Çevresel Sorumluluk Direktifi; AB çevre mevzuatının temel taşı oluşturan “çevresel sorumluluk” kavramı, çevreyi kirletenin yarattığı kirliliğin maliyetini üstlenmesi anlamına gelmektedir. “Kirleten öder” ilkesi olarak da bilinen Çevresel Sorumluluk Direktifi, çevreye zarar verme potansiyeli taşıyan faaliyetleri kapsamaktadır. Çevreyi kirleten işletmeler, potansiyel zararı engellemeye ya da telafi etmeye yönelik önlemler almak zorundadır. Önlemlerin devlet tarafından alınması halinde, maliyet işletme tarafından devlete ödenmelidir (TOBB, 2009:13).

Çevre Yönetimi ve Denetleme Planı; Başta KOBİ'ler olmak üzere özel veya kamuya ait kuruluşları, çevresel performanslarını artırma konusunda teşvik etmeyi hedefleyen bir programdır. Programa katılım gönüllülük esasına dayanır. Katılan kuruluşların, aldıkları çevresel önlemlerin hedef ve ilkelerini ortaya koyan bir çevre politikası belirlemek; faaliyet, oran ve hizmetleri çevresel açıdan gözden geçirmek,

---

⁴ www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf

düzenli olarak çevre denetimi yapmak gibi yükümlülükleri bulunmaktadır (TOBB, 2009:14).

Çevresel Etkilerin Değerlendirmesi Direktifi; 1985 yılında kabul edilen ÇED (Çevresel Etki Değerlendirme) Direktifi, çevre üzerinde fiziksel etki yaratacak kamusal ve özel projelerin, zorunlu olarak çevresel etki değerlendirmelerine tabi tutulmasını öngörmektedir. Bunların başında; petrol rafinerileri gibi tehlikeli sanayi tesisleri, 300 MW'nin üzerindeki elektrik üretim tesisleri, tren yolu, hava yolu, otoyol gibi bazı altyapı çalışmaları, liman inşaatları, büyük maden çıkarma tesisleri, atık ve su arıtma tesisleri ile ilgili projeler gelmektedir. Bunların dışındaki projeler ise belirli kriterlerden hareketle çevresel etki değerlendirilmesine tabi tutulabilmektedir (TOBB, 2009:15).

Stratejik Çevresel Değerlendirme Direktifi; 2001 yılında kabul edilen direktif, ÇED Direktifi'nin devamı şeklindedir. Direktif, çevresel etki yaratabilecek yasal, düzenleyici ve idari hükümler doğrultusunda hazırlanan plan ve programları kapsamaktadır. Arazi kullanımı, ulaştırma, enerji, atık yönetimi, su yönetimi, sanayi, telekomünikasyon, tarım, ormancılık, balıkçılık ve turizm alanlarındaki plan ve programlar SÇD (Stratejik Çevresel Değerlendirme)'ye tabidir (TOBB, 2009:15).

6. ÇEVRE İLE İLGİLİ AB KURUMLARI

6.1. ÇEVRE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Çevre Genel Müdürlüğü, çevrenin korunması, mevcut ve gelecekteki nesiller için çevrenin iyileştirilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Çevre Genel Müdürlüğü'nde hava kalitesi, kimyasallar, atıklar, su ve iklim değişikliğinden biyo çeşitliliğe kadar birçok çevre sorununun çözümü amacıyla çalışan 750 personel vardır.⁵

---

⁵ http://ec.europa.eu/dgs/environment/index_en.htm

Çevre Genel Müdürlüğü 2005 yılında, 2007- 2013 yılları arası çevre için verilen fonların yer aldığı bir kitapçık hazırlamıştır. Kitapçıkta öncelikli çevresel sorunların ilk dördü sıralanmıştır. Bunlar;

- İklim değişikliği,
- Doğa ve biyolojik çeşitlilik,
- Çevre ve sağlık,
- Doğal kaynaklar ve atık yönetimi şeklindedir.

Ülkelere bu sorunlarla mücadele etmelerini sağlayan fonlar tahsis edilmektedir. Kitapçıkta Natura 2000 Ağı, Su Çerçeve Direktifinin uygulanması, karbondioksit salınımının azaltılması, sürdürülebilir enerji projelerinin geliştirilmesine yönelik verilen fonlar da mevcuttur. Fonlar ülkelere mevzuat uyumu, yönetim organlarının kurulması ve yönetimi, kapasite geliştirme, bilinçlendirme ve eğitim gibi faaliyetlerden doğan maliyetler için verilir (Liarikos, Schubert, et al, 2005:29).

6.2. AVRUPA ÇEVRE AJANSI VE AVRUPA ÇEVRE BİLGİ VE GÖZLEM AĞI

Avrupa Çevre Ajansı 1990 yılında AB tarafından kurulmuş, çalışmalarına 1994 yılında başlamıştır. Avrupa Çevre Ajansı ile birlikte Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı (EIONET) kurulmuştur. EIONET 38 ülkeden yaklaşık 900 çalışanı ile çevre ajansları ve diğer organların çevresel bilgilerini bir araya getirip kamuoyunun bilgisine sunan bir internet ağıdır.⁶

Avrupa Çevre Ajansı, çevre ile ilgili sağlıklı ve bağımsız bilgiler vermekle görevli bir kurumdur. AB üye devleti olmayan ülkelere de açıktır. Amacı, AB'ye ve diğer ülkelere çevreyi iyileştirme, çevre ile ilgili hususları ekonomik politikalara

---

⁶ <http://www.eionet.europa.eu/about>

entegre etme ve sürdürülebilirliğe doğru ilerleme konularında üye ülkelerin bilgilendirilmiş kararlar almalarına yardımcı olmaktadır.⁶

6.3. AVRUPA YATIRIM BANKASI

Avrupa Yatırım Bankası (AYB), AB'nin finansman kuruluşu olup, kamu ve özel sektör kuruluşlarına uzun vadeli finansman sağlamak amacıyla AB politik hedeflerinin hayata geçirilmesine yardımcı olmaktadır. AYB ekonomik açıdan kalıcı olacak projeleri finanse eden, kar amacı gütmeyen bir kurumdur. Banka proje maliyetlerinin %50'sine kadar destek vermektedir. Diğer finans kuruluşları veya ticari bankalarla birlikte projeye ve projeyi geliştirene uygun bir finansman paketi sunmayı hedeflemektedir. AYB, projeleri doğrudan krediler, global krediler ve KOBİ'ler için AYB kredileri aracılığıyla finanse etmektedir. Banka finans edeceği projelerin ulusal ve uluslararası düzeydeki çevre standartlarına uygun olup olmadığını ve çevre üzerindeki etkilerini değerlendirerek kredi vermektedir. AYB'nin temel faaliyet alanları:⁷

- Taşımacılık, enerji ve çevre konularında altyapı yatırımları,
- Ar-Ge ve teknik yeniliklerin uygulanması yatırımları,
- KOBİ'lerin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli finansman ihtiyacı.

7. AB' NİN ÇEVRE KORUMAYI TEŞVİK UYGULAMALARI

AB'nin çevre politikasının temel unsurlarından biri olan "kirleten öder ilkesi"ne rağmen üye ülkeler, kirletenlere çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik uygulamalarda kullanılmak üzere yardım sağlamaktadır. Bu teşvik, proje ve programlar aşağıda sıralanmıştır:

⁶ http://ec.europa.eu/dgs/environment/index_en.htm

⁷ http://www.eib.org/attachments/country/turkey_2009_tr.pdf

Yaşam III Üçüncü Ülkeler Projesiyle, çevre sektöründe ihtiyaç duyulan idari yapının kuruluşu, uluslararası, ulusal veya bölgesel çevre politikalarında sürdürülebilir kalkınma fikrini teşvik etmek amaçlanmıştır (Bkz., Ek- 14).

Yaşam III A Projesinin konusu, AB çevre yasalarını güçlendirecek çevre projelerine katkıda bulunmak, AB çevre problemleri ile yüzleştirilerek çözüm önerilerinin getirilmesidir (Bkz., Ek- 12).

Yaşam III Doğa Projesi ile Avrupa'nın ilgilendiği doğal hayat, vahşi, hayvanlar ve bitkilerin korunması amaçlanmıştır. Finanse edilen eylemler:

- Tabiat direktiflerine bağlı olarak doğal parkların restorasyonu,
- Kuş direktiflerine bağlı olarak özel koruma alanlarının doğal parklar ile beraber korunması,
- Çeşitli sayıda yerel yönetimlerin de içinde olabileceği projelerin hazırlanması.

Yaşam+ Projesi, çevre koruma politikalarının AB'de sürdürülebilir bir gelişim ile güçlendirilmesi ve kanunlaştırılmasına destek vermek amacıyla düzenlenmiştir. Projeyle; atık, doğal kaynakların kullanımı, yaşam kalitesi, sağlık ve çevre üzerine yönetim ve çevre politikasının değişikliği üzerine odaklanan yenilikçi yaklaşım politikaları desteklenmektedir. Natura 2000 şebekesinin gelişimini desteklemek, doğal alanlarda biyolojik çeşitlilik ve doğa üzerinde toplum politikasının tamamlanmasına katkıda bulunmak amacıyla olan projelere de destek verilmektedir (Bkz., Ek- 11).

Civitas II projesinin amacı, temiz ve çevre dostu enerjili ulaşım çalışmalarını ve yeni buluşları teşvik etmektir. Proje değerinin %30'una kadar destek verilmektedir. Faydalanacak bölgeler; AB üye ülkeleri, AB aday ülkeleri, Avrupa Ekonomik Alanı ve İsviçre'dir (Bkz., Ek- 2).

Concerto projesiyle, şehirlerde ve kırsal alanlarda sürdürülebilir gelişmeler ile ilgili çalışmalar, çevre dostu enerji ve elektrik dağıtımı, enerji depolama yatırımlarının araştırma aktivitelerinin giderlerine %100 destek verilmektedir (Bkz., Ek- 3).

EIB- Kişisel Krediler projesiyle; az gelişmiş bölgelere yönelik yatırımlar, sağlık ve eğitim alanına yapılacak yatırım ve çalışmaları, AB boyutlarında ulaşım, telekomünikasyon ve enerji alanında yapılan çalışmalar, çevre planlaması çalışmaları, enerji tasarrufuna yönelik çalışmalardan herhangi birine yönelik destek verilmektedir (Bkz., Ek- 5).

FP7- Çerçeve İşbirliği projesi ile araştırma ve geliştirmeye yönelik işbirliği ve teknolojik çalışmalar için çeşitli alanlara yardım edilmektedir. Bu alanlar; sağlık, iletişim, küçük ve akıllı malzemeler, enerji, çevre, ulaşım, bilim ve insan, güvenlik ve uzaydır (Bkz., Ek- 7).

FP7- Çevre projesi, küresel çevre konularını bütünüyle ele almaktadır. Öncelikli konular aşağıda maddeler halinde verilmiştir(Bkz., Ek- 8):

- İklim, biyosfer, ekosistemler ve insan faaliyetleri arasındaki etkileşimler hakkında bilgi birikimini arttırmak,
- Yeni teknolojiler, araçlar ve hizmetler geliştirerek çevrenin ve kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi,
- İklim, ekoloji, yerküre ve deniz sistemlerindeki değişikliklerin öngörülmesi,
- Çevresel baskı ve sağlıkla ilgili tehditleri de içeren risklerin izlenmesi, önlenmesi, azaltılması ve adaptasyonu,
- Doğal ve insan yapımı çevrenin korunması ve geri kazanımı için geliştirilen araç ve teknolojiler.

Eko-Etiket Sistemi, çevreye olumsuz etkisi daha az olan ürünlerin teşvik edilmesi sağlayan bir tür ödüllendirme sistemidir. Eko-etiket sınıflandırmasına girmeye hak kazanan ürün ve hizmetler, özel bir logo sayesinde ayırt edilmektedir. Sistem, çevreye daha duyarlı işletmelerin rekabet avantajı kazanmalarını, tüketicilerin daha bilinçli tercihler yapabilmelerini sağlamaktadır (TOBB, 2009:14).Eko-etiket uygulaması 1999 yılı itibariyle AB’de 200’de fazla ürüne uygulanmaktadır (Masca, 2009:165).

Yapısal Fonlar, bölgesel ekonomik kalkınma, istihdam, çevre, tarım gibi alanlarda finansman sağlamak amacıyla oluşturulan Avrupa Bölgesel Kalkınma

Fonu, Avrupa Tarımsal Destek Fonu, Avrupa Sosyal Fonu ve Garanti Fonları gibi fonlar mevcuttur.⁴

Uyum Fonu, AB üyesi ülkelerin ekonomik ve sosyal açıdan bütünleşmesine katkıda bulunmak amacıyla 1994 yılında oluşturulmuştur. Uyum fonu çerçevesinde desteklenen projelerin yarısı çevre korumaya yönelik projelerdir.⁴

Çevre Vergileri, AB' de en yaygın olarak kullanılan ekonomik araçlar çevre vergileridir. Üretici ya da tüketici üzerinde oluşturduğu mali baskı nedeniyle üretim ve tüketim alışkanlıklarını uzun vadede kirliliğe yol açmayacak biçimde değiştirmeyi özendirilmektedir.⁴

Çevreye zararlı davranışları azaltmayı amaçlayan çevre vergilerinin özellikleri aşağıdaki gibidir (Ferhatoğlu, 2003: 2-3):

- Çevre vergileri çevreye zararlı malların, hizmetlerin veya faaliyetlerin maliyetini artırır.
- Çevre vergileri, üretici ve tüketici birimleri çevreye zararlı olmayan faaliyetlere yönlendirir.
- Üretici birimleri yeni üretim teknikleri geliştirmeye yönlendirerek, teknolojik gelişmeye katkıda bulunur.

Kirlilik Sertifikaları; eşit miktarlarda ve belirli paylara bölünmüş kirlenme sertifikaları ile çevreyi kirletenlere kirlilik sınırı belirlenmektedir. Çevreyi belirlenen kirlilik sınırının daha altında kirleten işletmeler, bu haklarının geri kalan kısmını başka işletmelere satabilmektedir. Sonuçta, işletmeler arasında kirlenme hakkının alınıp satıldığı bir pazar oluşmuştur. Çevre kirliliğini azaltmaya yönelik giderleri, diğer işletmelere oranla daha düşük düzeyde olanlar, bu sistemden kazanç sağlamaktadır.⁴

Depozito-Geri Ödeme Sistemi, geri dönüşümü teşvik etmek amacıyla kullanılan ekonomik araçlardır. Bu sistemde, kirlenme potansiyeli olan ürünler için

---

⁴ www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf

bir depozito ödenir, ürün veya kalıntılarının geri döndürülmesi yoluyla kirlilik ödendiğinde ise, bir geri ödeme yapılır. Genellikle evsel atıkların azaltılmasında kullanılan bir sistemdir (Dündar ve Fişne, 2002:124-125).

Orman düzenleme uygulamaları, ağaç dikimi ve ağaç üretimine ilişkin teşvikleri desteklemektedir.

Yeni ve yenilenebilir enerji çeşitleri, karbondioksit ayırma teknolojileri, gelişmiş ve yenilikçi çevresel bakımdan sağlam teknolojiler üzerine yapılan araştırmalar AB tarafından teşvik edilmektedir.

Sera gazı yayan sektörlere yapılan mali teşvikler ile vergi ve harç istisnaları ve ekonomik yardımlar aşamalı olarak kaldırılması veya tasfiye edilmesi gibi düzenlemeler mevcuttur.

Yukarıda açıklanan uygulamalarla birlikte AB tarafından, işletmelere çevre korumaya yönelik; arsa, bina, ekipman, danışmanlık ve eğitim hizmetleri gibi yardımlar da verilmektedir.

Uyum politikası kapsamında tahsis edilen 2,5 milyar Euro, çevre dostu ürünler üreten ve prosedürler uygulayan KOBİ'lere ayrılmıştır ve eko-verimli işletme ve ürünlere vergi indirimi teşvikleri verilmektedir.⁸

Yenilenebilir enerji ve aynı anda elektrik ve ısı üretmeyi amaçlayan projelere ek üretim masraflarını karşılamaya yönelik devlet yardımları mevcuttur. Ayrıca küçük şirketlerin enerji tasarrufunu arttırmak ve sera gazı emisyonunu azaltmak için yaptıkları yenilenebilir enerji projelerinde; üye devletler ekstra yatırım maliyetlerinin %80' ini, bu yatırımlar rekabeti artırıcı bir düzenleme ön görüyorsa maliyetlerin tamamı yardım şeklinde firmalara verilebilir.⁹

Eureka Lillehammer Ödülü, Avrupada çevre korumaya yönelik yapılan çalışmalara verilen bir ödüdür. Projeye verilen destek 10.000 EURO'dur (Bkz., Ek-6).

---

⁸ http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/SanayiSektorDb/ab_kobi.pdf

⁹ www.itkib.org.tr/.../AB%20Komisyonu_Gecici_Devlet_Yardımları_Düzenlemesi.pdf

FP7- TranSMEs uygulaması ile taşımacılık ve çevre alanında yenilikçi çözümler üreten proje fikirleri desteklenecektir. Projenin toplam bütçesi 54 Milyar EURO'dur. Faydalanacak ülkeler; Türkiye, Bulgaristan, Macaristan, Litvanya, Polonya, Slovenya'dır (Bkz., Ek- 9).

IPA- Sapard 5 Tarım ve Kırsal Kesimi Destekleme uygulaması ile tarımsal yatırımlara destek, gıda güvenliği ve toplum sağlığı, çevre korunması, çiftlik yönetimi, tarım için suların değerlendirilmesi ve özel yeşillendirme çalışmalarına yönelik destekler verilmektedir (Bkz., Ek- 10).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK TEŞVİKLER

1. TÜRKİYE' DE DEVLET TEŞVİKLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. 24 OCAK 1980 KARARLARI ÖNCESİ DÖNEM

Türkiye' de ilk ciddi devlet yardımı uygulaması Osmanlı İmparatorluğu'nun 1913 yılında çıkardığı Teşvik-i Sanayi Kanunu'dur. 1933 yılında İzmir İktisat Kongresi ile sanayinin teşvik edilmesi hakkında önemli kararlar alınmış ve Teşvik-i Sanayi Kanunu yeniden düzenlenmiştir. Yeni kanun; sanayi sektörünün korunması, teşvik edilmesi ve finansmanı olmak üzere 3 bölümden oluşmaktaydı (Merdane, 1998:12).

1923-1929 yılları arasında özel sektörün yeterli sermaye ve teknoloji birikimine sahip olmayışı sebebiyle teşvik politikalarında istenilen başarıya ulaşılamamıştır. Bunun üzerine Teşvik-i Sanayi Kanunu 1942 yılında kaldırılmıştır (DPT, 2000:61).

1950'li yıllarda özel sektörün kullanabileceği kredi miktarı arttırılmaya, tarımsal üretimi teşvik edici destekleme alımları yapılmaya başlanmıştır. 1953 yılında Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu, 1954 yılında Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Petrol Kanunu uygulamaya konulmuş ancak beklentileri karşılamamıştır (DPT, 2000:61).

1960-1980 yılları arasında ucuz kredi ve girdi temini, vergilendirmede kolaylıklar, ithalatta kota ve yüksek gümrük tarifeleri yoluyla sanayi dış rekabete karşı korunmaya çalışılmıştır. Bu plan, küçük ve dağınık şekilde faaliyet gösteren sanayi kuruluşlarının sayısının artmasına neden olmuş ve bu sanayi kuruluşlarının büyük kuruluşlar haline getirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla,

yapılacak olan teşvik çalışmalarının tek elden ve bir program çerçevesinde yürütülmesi için yetki başta Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na verilmiştir. 1967 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu'na verilmiş, 1970 yılında ise DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) bu görevi üstlenmiştir (DPT, 2000:62).

1.2. 24 OCAK 1980 KARARLARI SONRASI DÖNEM

24 Ocak Kararları sonrası dönemde, ekonomide önemli yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. İthal ikamesine dayalı sanayi stratejisi terk edilmiş, yerine ihracata dönük sanayileşme stratejisi benimsenmiştir (DPT, 2000:62).

1986 yılından itibaren teşvik tedbirlerine nakdi desteklerin girmesi ve verilen teşviklerin yatırım kararlarını etkileyecek büyüklükte olması, bazı sektörlerde yatırımın artmasına neden olmuştur (Yardımcı, 2009:6).

1990'lı yıllardan itibaren kamu finansmanında yaşanan kaynak sıkıntısı sonucu devlet, işletmelere yeterli yardım kaynağı aktaramamıştır. Bu sebeple 1991 yılından itibaren nakit ve hibe şeklindeki teşvik uygulamaları kaldırılmış, yerine düşük faizli kredi uygulamaları getirilmiştir (Yardımcı, 2009:6).

1990 yılında DPT'ye bağlı olan Teşvik Uygulama Dairesi genel müdürlük haline dönüştürülerek, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanmıştır (DPT, 2000:62).

Türkiye, 31.12.1994 tarihinde DTÖ'ye, 06.03.1995 tarihinde Gümrük Birliği'ne üye olmasının ardından, devlet yardımlarında AB mevzuatına paralel bir düzenleme yapmıştır. Tekstil ve hazır giyim sektörlerinde gümrük birliği başlamadan, diğer sektörlerde ise gümrük birliği başladıktan iki yıl içerisinde devlet yardımlarını Birlik, ikincil düzenlemeleri ile uyumlaştırılması öngörülmüştür (Yardımcı, 2009:11).

Tablo 2. Teşviklerde Meydana Gelen Değişim

	1995 Öncesi	1995 Sonrası
Yatırım	Sektörel seçicilik ve farklı muamele	Yatay yardımlar (çevre koruma, ar-ge, KOBİ)
İhracat	İhracat performansına bağlı işletme dönemi destekleri	KOBİ, çevre koruma, fuarlara katılım, marka ve ürün tanıtımı, mağaza açma....
Kosgeb	KOBİ destekleri	Arttırılmış KOBİ destekleri
San. ve Tic. Bak.	Organize sanayi bölgeleri	Teknoloji geliştirme ve endüstri bölgeleri
Tübitak		Ar-ge

Tabloya göre, yatırımlarda devlet yardımı alanında sektörel seçicilik terk edilerek, yerine yatay yardımlar olarak bilinen; araştırma-geliştirme, çevre koruma, KOBİ'lerin desteklenmesine yönelik programlardan oluşan düzenlemeler yapılmıştır. İhracatta devlet yardımları alanında çevre koruma, fuarlara katılım, marka ve ürün tanıtımı, mağaza ve ofis açma düzenlemeleri; KOSGEB, arttırılmış KOBİ destekleri; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı teknoloji geliştirme ve endüstri bölgeleri destekleri; Tübitak (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) ise, araştırma-geliştirme çalışmaları desteği vermiştir.

Türkiye'de 1995 sonrası dönemde teşvik uygulamalarından sorumlu birden çok kuruluş bulunur hale gelmiştir. Teşvikten sorumlu her kuruluş DTÖ ve AB kurallarına uyum kavramını amaç edinerek, kendi mevzuatını hazırlamıştır (Yardımcı, 2009:15).

2. TÜRKİYE’DE DEVLET TEŞVİKLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

2004 yılında Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü’nü “Kalkınma planları ve yıllık programlardaki ilke, hedef ve politikalar yönünden yatırımların ve döviz kazandırıcı hizmetlerin ihracat ve ithalat politikalarının hedefleri de gözetilerek desteklenmesi ve yönlendirilmesi konularında teşvik tedbirlerini hazırlamak, uygulamak, uygulamayı takip etmek ve değerlendirerek gerekli tedbirleri almakla” görevlendirmiştir (DPT, 2004:7).

2004 yılında yayınlanan Devlet Yardımları Değerlendirme Özel İhtisas Raporu’nda devlet yardımlarına yeni bir yapılanma getirilmiştir. Bu düzenlemeler tablo 3’de gösterilmiştir (DPT, 2004:1-159).

Tablo 3. Türkiye’de Devlet Yardımları Uygulama Yapılanması¹⁰

Uygulamacı Kuruluş	Yardım Programı
Hazine Müsteşarlığı	<p>* Genel teşvik mevzuatı (gelişmiş yöre, normal yöre, kalkınmada öncelikli yöre)</p> <p>Yatırımlarda devlet yardımları:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Bütçeden işletme ve yatırım kredisi tahsisi -Özel amaçlı bölgeler: endüstri bölgeleri ve teknoloji geliştirme bölgeleri yardımları <p>* KOBİ teşvik mevzuatı</p> <p>Yatırımlarda devlet yardımları:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Bütçe kaynaklı işletme ve yatırım kredisi tahsisi -Küçük sanayi siteleri yapım hizmetleri <p>* Araştırma geliştirme yardımları</p> <p>*5568 sayılı Kanun ile sağlanan teşvikler</p>

¹⁰ Çevre korumaya yönelik yardımlar dördüncü bölümde incelenecektir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Organize sanayi bölgeleri(osb) ve küçük sanayi siteleri: -Osb ve küçük sanayi siteleri yapım hizmetleri -Osb etüt hizmetleri -Osb kamulaştırma hizmetleri -Endüstri bölgeleri etüt ve yapım hizmetleri Teknoloji geliştirme bölgeleri kanunu ile sağlanan destekler
Dış Ticaret Müsteşarlığı- Tübitak ve Teknoloji Geliştirme Vakfı	-Araştırma geliştirme yardımları
KOSGEB	-Yazılım kullanım desteği -Nitelikli eleman istihdamı desteği -Ortak kullanım amaçlı makine-teçhizat desteği -Teknoloji araştırma ve geliştirme desteği -KOBİ eğitim desteği -CE işaretlemesine ilişkin test destekleri -Patent, faydalı model, endüstriyel tasarım desteği -Yeni girişimci desteği -Yerel ekonomik araştırma desteği -İş geliştirme merkezi desteği -Yurtiçi KOSGEB bölgesel fuarlarına katılım desteği
T.C. Ziraat Bankası	Bütçeden işletme ve yatırım kredisi tahsisi (genel)
Türkiye Halkbank	-Bütçeden işletme ve yatırım kredisi tahsisi (genel) -Bütçeden işletme ve yatırım kredisi tahsisi (KOBİ)
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası(TSKB)	-Avrupa yatırım bankası Global III kredisi -Avrupa yatırım bankası endüstriyel kirliliği önleme kredisi

2.1. YATIRIMLARDA DEVLET YARDIMLARI HAKKINDAKİ KARARLAR

2006 yılında Hazine Müsteşarlığı'nca Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar yayınlanmıştır. Kararın amacı, AB normları ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanan yatırımlara yönlendirmek, istihdam yaratmak, bölgeler arası dengesizlikleri gidermek, küçük ve orta ölçekli işletmelerin uluslararası düzeyde rekabet edebilmelerini sağlayacak yatırım, üretim, kalite ve standartlarını arttırmalarını ve istihdam yaratmalarını sağlamak, çevre korumaya yönelik yatırımlar, ileri teknoloji gerektiren yatırımlar ve araştırma ve geliştirme faaliyetleri desteklenmektedir. Bu amaçla uygulanacak teşvik tedbirleri: gümrük vergisi muafiyeti, katma değer vergisi(KDV) istisnası, faiz desteği olarak ele alınmıştır (RG, 21.10.2006, 26311 sayılı).

Teşvik belgesi kapsamındaki yatırım malları ile yeni model üretime yönelik otomobil ve hafif ticari araç yatırımları, yatırım dönemi içerisinde İthalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken gümrük vergisinden istisnadır (R.G., 21.10.2006, 26311 sayılı).

Teşvik belgesi kapsamında yapılacak makine ve teçhizat ithal ve yerli teslimleri katma değer vergisinden istisnadır (R.G., 21.10.2006, 26311 sayılı).

Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlar ile KOBİ'lerin yapacağı yatırımlar, araştırma-geliştirme ve çevre konularında yapılacak yatırımların gerçekleştirilmesi için faiz desteği verilmiştir (R.G., 21.10.2006, 26311 sayılı).

Hazine Müsteşarlığı 2009 yılında Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında yeni bir karar daha yayımlamıştır. Kararın amacı, "Uluslararası anlaşmalara uygun olarak, tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı arttırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, uluslararası rekabet gücünü arttıracak teknoloji ve araştırma geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımları özendirmek, doğrudan yabancı yatırımları arttırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik

yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektir” (R.G., 21.10.2006, 26311 sayılı).

2.2. TÜRKİYE’ DE UYGULANAN DEVLET YARDIMLARI

Aşağıdaki tabloda 2009 yılı itibariyle, Türkiye’de işletmelere teşvik veren kurumlar ve yardım programları sıralanmıştır. Tabloya göre, Türkiye’de işletmelere teşvik veren kurumlar; DTM, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Türk Eximbank, Tübitak, Türkiye Halkbank, TSKB, Ziraat Bankası’dır.

Tablo 4. Türkiye’ Kuruluşlar ve İşletmelere Devlet Yardımı Programı

Uygulamacı Kuruluşlar	Yardım Programı
Hazine Müsteşarlığı	Genel teşvik mevzuatı (I, II, III ve IV. Bölgeler) 2009 Yılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar -Gümrük Vergisi muafiyeti -Faiz desteği -KDV istisnası -Sigorta primi işveren hissesi desteği -Vergi indirimi -Yatırım yeri tahsis KOBİ teşvik mevzuatı -Gümrük vergisi ve toplu konut istisnası -KDV istisnası
San. ve Tic. Bakanlığı	Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri -Osب ve küçük sanayi siteleri yapım hizmetleri, -Osب etüt hizmetleri -Osب kamulaştırma hizmetleri

	<p>-Bedelsiz arsa tahsisi</p> <p>-Endüstri bölgeleri etüt ve yapım hizmetleri</p> <p>Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ile sağlanan destekler</p>
DTM	<p>-Eğitim yardımı</p> <p>-Pazar araştırması yardımı</p> <p>-İstihdam yardımı</p> <p>-Yurtdışında ofis- mağaza açma, işletme ve marka tanıtımı yardımı</p> <p>-Yurtdışında gerçekleştirilen fuarlara katılım yardımı</p> <p>-Türk ürünlerinin markalaşması yardımı</p> <p>-Araştırma ve geliştirme yardımı</p>
KOSGEB	<p>-Teknoloji araştırma ve geliştirme desteği</p> <p>-Pazar araştırma ve ihracatı geliştirme destekleri</p> <p>-Danışmanlık desteği</p> <p>-Girişimciliği geliştirme desteği</p> <p>-Uluslararası işbirliği geliştirme destekleri</p> <p>-Bilişim destekleri</p>
T.C. Ziraat Bankası	-Bütçeden işletme ve yatırım kredisi tahsisi (genel)
TÜBİTAK	-Sanayi Ar-ge Projeleri Destekleme Programı
Türkiye Halkbank	<p>-Bütçeden işletme ve yatırım kredisi tahsisi (genel ve KOBİ)</p> <p>-Dünya Bankası kaynaklı kredi tahsisi</p> <p>-Avrupa Yatırım Bankası kaynaklı kredi tahsisi</p> <p>-Fransız Kalkınma Ajansı kaynaklı kredi tahsisi</p>
TSKB	<p>-Avrupa Yatırım Bankası kaynaklı kredi tahsisi</p> <p>-Dünya Bankası kaynaklı kredi tahsisi</p> <p>-Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası kaynaklı kredi tahsisi</p>

Türk Eximbank	-Kısa Vadeli İhracat Kredileri -Özellikli Krediler -Döviz Kazandırıcı Hizmet Kapsamındaki Krediler -Dünya Bankası Kaynaklı Krediler -Yurtdışı Fuar Katılım Kredisi
----------------------	--

2.2.1. Dış Ticaret Müsteşarlığı

Küreselleşen dünyada, işletmelerin uluslararası rekabet ortamına ayak uydurabilmeleri için DTM tarafından verilen yardımlar mevcuttur. Bunlar;

İşletmeler tarafından ürünleri ve sektörleriyle ilgili olarak gerçekleştirilen pazar araştırma projelerine ilişkin giderlerin %70'i desteklenmektedir (R.G., 21.10.2006 tarih ve 26326 sayılı).

Yurt dışında ofis, mağaza açma, işletme ve marka tanıtımı faaliyetlerinde bulunan işletmelerin demirbaş ve dekorasyon giderleri, reklam, tanıtım ve pazarlama giderlerinin bir kısmına yönelik teşvik verilmektedir (Yardımcı, 2009:4).

Türkiye' de sınai ve ticari faaliyette bulunan şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çalışanlarının kalite, verimlilik, yönetim teknikleri, tasarım gibi konularda alacağı danışmanlık ve eğitim desteklerine yönelik bir kısmı DTM tarafından karşılanır (Yardımcı, 2009:5).

Türk Ürünlerinin Yurt Dışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality'nin Desteklenmesi Hakkındaki Tebliğ ile işletmelerin ürünleri ile ilgili kalite belgeleri ile insan can, mal emniyeti ve güvenliğini gösterir işaretlere ilişkin harcamalar, reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri, komisyon harcamaları, danışmanlık hizmetleri desteklenmektedir.¹¹

Sektörel Dış Ticaret Şirketi unvanına sahip işletmelerin dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli yönetici ve

¹¹ www.alomaliye.com/mayis_06/turk_urun_teb_2006_4.htm

eleman istihdamının sağlanması amaçlanmaktadır. Bu yardım kapsamında çalışanların maaşlarının bir kısmı DTM tarafından karşılanır (R.G., 29.01.2000, 23948 sayılı).

DTM yurt dışı fuarlara katılan işletmelerin harcamalarının %75' ini karşılamaktadır.¹¹

Yetkili kuruluşun DTM, uygulaması kuruluşun ise TÜBİTAK olduğu AR-GE faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik yardıma göre, işletmelerin destek kapsamında yer alacak harcama kalemleri şunlardır:

- Personel giderleri,
- Araştırma faaliyetleri için kullanılan alet, makine, teçhizat,
- Kullanılan danışmalık hizmetleri,
- Araştırma-geliştirme faaliyetiyle ilgili malzeme giderleri
- Patent başvuru giderleri

Serbest Bölgeler Kanunu'na göre, serbest bölgelerde faaliyette bulunan işletmelerin, bu bölgelerde imal ettikleri ürünlerin satışından elde edecekleri kazançları, gelir ve kurumlar vergisinden muaftır ve bu bölgelerde ihracat yapan işletmelere çeşitli yardımlar mevcuttur.

2.2.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

Küçük ve esnek yapılarıyla ekonomik değişimlere kolay uyum sağlayabilen KOBİ'ler, dünyanın gündeminde olduğu gibi Türkiye' de istihdam ve üretim açısından önemli bir yere sahiptir. Vizyonu; "Küçük ve orta ölçekli işletmelerimizin küresel rekabet ortamında güçlü olmalarını sağlayan, yüksek nitelikli ve öncü bir kurum olmak" olan KOSGEB'in KOBİ'lere yönelik birçok yardım programı mevcuttur. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir;¹²

¹¹ www.alomaliye.com/mayis_06/turk_urun_teb_2006_4.htm

¹² <http://www.kosgeb.gov.tr/>

KOBİ'lere; yeni teknoloji kullanımı, yeni iş yerine taşınma, işlerini büyütme, yeni yatırım, hammadde alımı, üretim ve pazarlama, eğitim ve danışmanlık, yurtdışı pazarlara açılım ve geliştirme ve ihracatın finansmanı amacıyla işletme başı kredi üst limitinin 25.000 TL olduğu kredi faiz desteği verilmektedir.

Bilişim destekleri adı altında KOBİ'lere bilgisayar yazılım ve e-ticareti yönlendirme destekleri verilmektedir.

KOBİ'leri gelişmiş, normal ve kalkınmada öncelikli yöre olarak 3' e ayıran uygulamaya göre KOBİ'lere; ortak kullanım amaçlı makine-teçhizat desteği, nitelikli eleman desteği, yerel ekonomik araştırma desteği, alt yapı ve üst yapı uygulama projesi desteği verilmektedir.

KOSGEB; KOBİ'lere yatırım, modernizasyon, teknolojik araştırma-geliştirme ve teknoloji adaptasyonu, üretim, pazarlama, enformasyon, yönetim ve benzeri konulardaki bilgi ve becerilerini geliştirmek, yurtiçi-yurtdışı pazarlarda rekabet edebilir düzeye gelmelerini temin etmek, istihdamın ve katma değer artırılabilmesi amacıyla danışmanlık yardımları vermektedir.

KOSGEB üniversite öğrencilerinin kariyer planlaması yaptığı dönemlerde, girişimciliği önlerine bir seçenek olarak sunarak gençleri kendi işini kurmaya yönlendirmek amacıyla 66 saatlik eğitim programı vermektedir.

Pazar araştırma ve ihracatı geliştirme, teknolojik geliştirme ve yenilik gibi alanlara yönelik KOSGEB destekleri mevcuttur.

2.2.3. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

2008 yılında yayımlanan “Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun” ile araştırma-geliştirme ve yenilik yoluyla ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulabilmesi için teknolojik bilgi üretilmesini, üründe ve üretim süreçlerinde yenilik yapılmasını, ürün kalite ve standardının yükseltilmesini, verimliliğin artırılmasını, üretim maliyetlerinin düşürülmesini, teknoloji yoğun üretim, girişimcilik ve bu alanlara yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinin hızlandırılmasına

destek ve teşvik vermektedir. İşletmelere; gelir vergisi stopajı teşviği, sigorta primi desteği, damga vergisi istisnası gibi uygulamalarla yardım etmektedir.¹³

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yayımladığı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ile teknoloji geliştirme bölgesinde faaliyette bulunan işletmelerin, bölgedeki yazılım ve ar-ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları 31.12.2013 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden istisnadır. Bu bölgelerde ürettikleri ve sistem yönetimi, iş uygulamaları, sektörel, internet, mobil ve askeri komuta kontrol uygulama yazılımı şeklindeki teslim ve hizmetleri katma değer vergisinden istisnadır. Bölgelerde çalışan araştırmacı, yazılım ve ar-ge personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri 31.12.2013 tarihine kadar her türlü vergiden istisnadır.¹³

2.2.4. Hazine Müsteşarlığı

Hazine Müsteşarlığının görev ve sorumluluklarından biri de yatırım ve yatırım teşvikleri ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları faaliyetlerini düzenlemek, uygulamak, uygulamanın izlenmesi ve geliştirilmesine ilişkin esasları tespit etmektir.¹⁴

2009 yılında 27290 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yatırımlar Devlet Yardımları Hakkında Karar ile Hazine Müsteşarlığı işletmelere vereceği devlet yardımlarını açıklamıştır. Bu yardımlardan faydalanabilmek için işletmelerin yatırım teşvik belgesi almaları gerekmektedir. Teşvik belgesi için işletmelerin Hazine Müsteşarlığı’na başvurmaları gerekir. Aşağıdaki tabloda Hazine Müsteşarlığı’nın 2006-2008 yılları arasında, bölgelere göre işletmelere verilen yatırım teşvik belgesi sayıları verilmektedir.¹⁵

---

¹³ <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=4186>

¹⁴ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/15027.html>

¹⁵ <http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://80da2871d78cbc11a7fcc626e323d0a9&LightDTNKnobID=187785698>

Tablo 5. Yıllar İtibariyle Bölgelere Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri

	Marmara Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Akdeniz Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	GüneyDoğu Anadolu Bölgesi	Toplam
Belge Adedi								
2008	955	516	488	433	330	136	216	309
2007	775	359	316	335	279	114	175	236
2006	933	349	295	288	233	135	207	244

Tabloya göre, yatırım teşvik belgesi alan bölgeler arasında, ilk sırada toplam yatırım teşvik belgesinin %32 dilimini alan Marmara Bölgesi, ikinci sırada %17 ile İç Anadolu Bölgesi, üçüncü sırada %15 ile Ege Bölgesi, dördüncü sırada %14 ile Akdeniz Bölgesi, Beşinci sırada %10 ile Karadeniz Bölgesi, altıncı sırada %7 ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi, yedinci sırada %4 ile Doğu Anadolu Bölgesi yer almaktadır.

Yatırımlarda Devlet Yardımı Hakkında Karar'a göre, Türkiye gelişmişlik durumuna göre dört bölgeye ayrılmıştır (R.G., 16.07.2009, 27290 sayılı). Aşağıdaki tabloda dört bölgeye ve büyük ölçekli yatırımlara Hazine Müsteşarlığı tarafından verilen teşvikler sıralanmıştır. Yatırım teşvik uygulamalarında bölgelerin kapsadığı iller için Ek.1'e bakınız.

Tablo 6. Hazine Müsteşarlığı Destek Unsurları

I ve II. Bölge	III ve IV. Bölge	Büyük Ölçekli Yatırımlar
Vergi İndirimi	Vergi İndirimi	Vergi İndirimi
Sigorta primi işveren hissesi desteği	Sigorta primi işveren hissesi desteği	Sigorta primi işveren hissesi desteği
Yatırım yeri tahsisi	Yatırım yeri tahsisi	Yatırım yeri tahsisi
	Faiz desteği	Gümrük Vergisi muafiyeti
		KDV istisnası

2004 yılında Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan 5084 sayılı Yatırımları ve İstihdamı Teşvik Yasası 31.12.2009 tarihinde sona ermiştir. 5568 sayılı Kanun ile Gelir Vergisi teşviği, sigorta primi işveren hissesi teşviği ve enerji desteği uygulaması yeni yatırımlar için 2010 yılı sonuna kadar uzatılmıştır.¹⁶

2.2.5. Türk Eximbank

1987 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan Türk Eximbank, gerek ihracatçılara finansman imkanı sağlayan kredi programları gerekse ihracatçıların politik ve ticari risklerden arındırılmış ortamlarda çalışmalarına imkan tanıyan sigorta ve garanti programları ile Türkiye'nin ihracatının desteklenmesinde özel bir öneme ve konuma sahip, ihracat finansmanında kurumsallaşmış bir bankadır. Türk Eximbank'ın temel amaçları (DPT, 2007:46-47):

- İhracatın geliştirilmesi,
- İhracat edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi,
- İhraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması,

¹⁶ <http://www.dkib.org.tr/dosya/HaberEki5084.pdf>

- İhracatçıların uluslararası ticarete paylarının arttırılması ve girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması,
- İhracatçılar ile yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması,
- Yurtdışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir.

Türkiye’de ihracatın kurumsallaşmış tek asli teşvik kurumu olan Türk Eximbank’ın, bu amaca yönelik olarak gerçekleştirdiği yıllık faaliyetlerinin çerçevesi, Türk Eximbank Yüksek Danışma ve Kredileri Yönlendirme Kurulu tarafından onaylanan yıllık planlarında belirlenmektedir (DPT, 2007:47).

Türk Eximbank, 1987 yılından bu yana uyguladığı ihracat kredisi programları ve ticari riskleri teminat altına alan sigorta ve garanti programları ile imalat, ihracat, ulaşım ve turizme kadar uzanan geniş bir yelpazeye hizmet vermektedir. Türk Eximbank yılda 3000 civarında ihracatçı firmaya kredi kullandırmaktadır ve bu firmalar Türkiye ihracatının %60’ ını gerçekleştirmektedir (DPT, 2007:47).

Türk Eximbank’ın uyguladığı kredi programları; Kısa Vadeli İhracat Kredileri, Özellikle Krediler, Döviz Kazandırıcı Hizmet Kapsamındaki Krediler, Dünya Bankası kaynaklı krediler, Yurtdışı Fuar Katılım Kredisi olarak sıralanmaktadır.¹⁷

2.2.6. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

TÜBİTAK, Sanayi Ar-ge Projeleri Destekleme Programı ile kuruluşların, araştırma ve yeni ürün, üretim yöntemi ve teknolojisi geliştirmeye yönelik projelerin uluslararası kurallara uygun olarak; giderlerinin belli bir oranı karşılıksız olarak desteklemektedir. Bu programdan yararlanmak isteyen kuruluş, başvurusunu TÜBİTAK’a yapar. TÜBİTAK ve DTM’nin ortak değerlendirmesi sonucu uygun bulunan projelere destek verilir (DPT, 2007:27).

---

¹⁷ http://www.eximbank.gov.tr/html_files/MENU-2.htm

2.2.7. Türkiye Halk Bankası

Türkiye Halk Bankası, Türkiye’de KOBİ’lerin gelişimini desteklemek, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak, tarıma dayalı sanayinin desteklenmesi ile belli bir kesime istihdam olanağı sağlamak, işletmelerin teknolojik gelişmelere ayak uydurmalarını sağlamak gibi amaçlarla işletmelere düşük faizli ve uygun ödeme imkanları olan kredi desteği vermektedir. Halk Bankası kredilendirme sistemini KOBİ ve genel işletmelere olmak üzere 2’ye ayırmıştır. Halk Bankası’nın KOBİ’lere yönelik kredileri şunlardır:¹⁸

Halk Bankası, nüfusun gıda maddeleri gereksiniminin karşılanması, belli bir kesime istihdam olanağının sağlanması, dışa bağımlılığın önlenmesi, küresel kuraklık vb. nedenlerle “Tarıma Destek Paketi” hazırlanmıştır. Paket içerisinde beş ürün bulunmaktadır. Bunlar; tarım destek kredisi, traktör ve tarım makineleri/ekipman kredisi, sera işletme ve sera yapım kredisi, Toprak Mahsul Ofisi makbuz senedi karşılığı kredi ve topraksız tarım kredileridir. Paketi kullanan çiftçilerin kredi ödeme planları, hasat zamanında ödeme yapılacak şekilde düzenlenmiştir.

Halk Bankası’nın KOBİ Sektörel Destek Paketleri, birçok sektöre dört yıla kadar vade ve bir yıla varan ödemesiz dönem imkanı ile yatırım kredisi vermektedir.

Halk Bankası’nın esnaf ve sanatkarlara özel, işletme ve yatırım amaçlı, düşük faizli ve Banka Sigorta Muamele Vergisi (BSMV)’den muaf kredileri bulunmaktadır.

KOBİ yurtdışı kaynaklı kredileri; Avrupa Yatırım Bankası, Fransız Kalkınma Ajansı ve Dünya Bankası tarafından verilir. Komple yeni yatırım, modernizasyon, yenileme, kalite düzeltme, darboğaz giderme, tamamlama, entegrasyon, ürün çeşitlendirme vb. yatırımlara ilişkin firma talepleri değerlendirmeye alınmaktadır.

Avrupa Yatırım Bankası, Halk Bankası aracılığıyla imalat, tarıma dayalı sanayi, turizm, sağlık, enerji, eğitim, altyapı, bilgi ve iletişim teknolojileri ve bu sektörlerle ilişkili sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ’lere;¹⁸

---

¹⁸ <http://www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=144>

- Kredinin alt limitinin 20.000 EURO; üst limitinin 12.500.000 EURO olduğu,
- İki yıl ödemesiz dönem olmak üzere azami yedi yıl vadeli krediler kullandırmaktadır.

Kredi ile arsa hariç her türlü sabit kıymet harcaması, yatırım dönemi faizleri ve proje kapsamında ortaya çıkabilecek, işletme sermayesi ihtiyacı karşılanabilmektedir.

Fransız Kalkınma Ajansı; imalat, tarıma dayalı sanayi, turizm, eğitim, sağlık, yenilenebilir enerji (jeotermal, hidroelektrik, rüzgar, biyoenerji) bilgi ve iletişim teknolojileri ve bu sektörlerle doğrudan hizmet veren sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'lere düşük faizli ve uygun ödeme imkanlarının olduğu krediler vermektedir. Gelişmiş iller olarak nitelendirilen; Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Tekirdağ ve Kocaeli illerinde faaliyet gösteren firmalar Fransız Kalkınma Ajansı kredilerinden faydalanamazlar.¹⁸

Dünya Bankası ile Halk Bankası arasında daha önce imzalanan, KOBİ'lerin Finansmana Erişimi projesine ek olarak imzalanacak ikinci ilave kredi anlaşması ile KOBİ'lere çevre koruma alanında finansman olarak 250 Milyon USD tutarında kaynak temin edilecektir.¹⁸

Halk Bankası KOBİ'lere verdiği desteklerin yanı sıra, ticari ve kurumsal kredileriyle tüm işletmelere finansman sağlamaktadır. Halk Bankası ticari işyeri edinme kredisi, ticari taşıt kredisi, aylık eşit taksitli kredi, esnek ödemeli kredi gibi uygulamalarla işletmelere destek vermektedir. Halk Bankası, yatırım malı ithalatını finanse etmek amacıyla, yabancı ülke ihracat kredi kurumlarının sağladığı imkanların, yerel bir bankadan alınacak Dış Garanti Mektubu ile işletmelere kullandırılmasını da sağlamaktadır.

---

¹⁸ <http://www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=144>

2.2.8. Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası

TSKB'nin misyonu, Türk sanayinde özel sektörün yatırımlarını desteklemek, yabancı ve yerli sermayenin şirketlere iştirakine aracılık etmek ve Türkiye sermaye piyasasının büyümesine yardım etmektir. TSKB bu amaçla, özel sektör yardımlarına mali destek sağlama, danışmanlık, teknik yardım ve finansal aracılık hizmetleri vermektedir.¹⁹

TSKB kuruluşundan bu yana dört binden fazla şirkete uzun vadeli kredi kullanırmıştır. TSKB, hem firmaların finansal mali analizini yapmakta hem de çeşitli sektörlerin yatırım projelerini detaylı olarak inceleyerek fizibilitesini yapmaktadır. TSKB'nin proje değerlendirme alanındaki tecrübesi sayesinde Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası gibi uluslararası bankalardan özel fonlar sağlanmaktadır. Bunlar; Dünya Bankası Yenilenebilir Enerji Kredisi, Avrupa Yatırım Bankası KOBİ Kredisi, Dünya Bankası KOBİ Kredisi, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası KOBİ Kredisi, Fransız Kalkınma Ajansı Kredisi, Dünya Bankası İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi IV ve Dünya Bankası İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi III'tür.

2.2.9. T.C. Ziraat Bankası

2010 yılında 27477 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan karara göre; Ziraat Bankası, üreticilerin tarımsal üretime yönelik finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarda karşılanabilmesini teminen, "2010 Yılı Sübvansiyonlu Kredi Uygulamaları" ile uygun görülen gerçek ve tüzel kişilere düşük faizli yatırım ve işletme kredisi kullanırmaktadır. Ziraat Bankası; hayvansal üretim, büyükbaş ve

---

¹⁹http://www.tskb.com.tr/kredilendirme_proje_finansman/detail.aspx?SectionID=2tw%2fpNP7qXXWFU3263O55w%3d%3d&ContentId=cKEuUJY2Eg8%2bKgPaFbRfrg%3d%3d

küçükbaş hayvan besiciliği, tavukçuluk su ürünleri, organik tarım, ar-ge, tarımsal mekanizasyon gibi alanlardaki yatırımları desteklemektedir.²⁰

3. TÜRKİYE’DE ÇEVRE KORUMA MEVZUATININ GELİŞİMİ

Türkiye geç sanayileşen bir ülke olması nedeniyle çevre sorunlarını çözümlemede geç kalmıştır. Dolayısıyla çevre koruma alanında yaşanan gelişmeler Türkiye’de AB’ye göre farklı şekillenmiştir.

Türkiye’de çevre konusunda ulusal politikalar geliştirilmesi gereği ilk defa 1972 yılında düzenlenen “Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı”ndan sonra ortaya çıkmıştır. Günümüze kadar olan süreçte, çevre ve çevrenin korunmasına ilişkin maddeler Anayasa, tüzük, ve yönetmelikler de yerini almıştır (Derilioğlu, 2007:5).

Türkiye’de “çevre” kavramının ilk kullanıldığı yer, bugünkü çevre mevzuatının temel taşı oluşturan Anayasa’nın 56. maddesidir. Anayasadaki 56. maddede “Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması” başlığı yer almaktadır. Bu maddeye göre “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.” hükmü yer almaktadır (Yılmaz, 2007:73). Bu maddenin amacı, bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihi zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri, alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektir (ÇOB, 2006:7).

---

²⁰ <http://www.ziraat.com.tr/default.asp?sayfa=tr/tarimsal/subvansiyonlukredi/2008yili-subvansiyonlu-tarimsal-kredi-uygulamalari.aspx&anagrup=tarimsal>

3.1. ULUSAL KALKINMA PLANLARI'NDA ÇEVRE KORUMANIN YERİ

Türkiye'de ilk defa Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre koruma önlemlerinden bahsedilmiştir. 1973- 1977 yıllarını içeren planda, 1972 Stockholm Konferansı'ndan sonra Türkiye'de çevre bilincinin gelişmeye başlamasının göstergesi olarak kalkınma planlarında ilk kez çevre sorunlarına ayrı bir yer verilmiştir. Çevre hakkı, gelecek nesillerin yaşama hakları ve çevre politikalarının, sanayileşme ile kalkınma politikalarını engellememesi gereği üzerinde durulan bütüncül politikalar, 1973 yılından sonra gelişmeye başlamıştır. Çeşitli bakanlıklarda, çevre ile ilgili birimlerin kurulması çalışmaları başlatılmıştır. DPT tarafından Çevre Sorunları Özel İhtisas Komisyonu oluşturulmuştur. 1978 yılında Başbakanlık Çevre Örgütü kurulmuştur (Derilioğlu, 2007:8).

1979-1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, çevre konusunda önleyici politikaların esas alınması kabul edilerek; sanayileşmede, tarımda, modernleşmede ve şehirleşme sürecinde çevrenin dikkate alınması öngörülmektedir (Derilioğlu, 2007:8).

1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde İmar Kanunu, Kıyı Kanunu Uygulama Yönetmeliği gibi birçok yasa uygulamaya konarak çevre koruması sağlanmaya çalışılmıştır. Çevre kirliliği ile ilgili uluslararası görüşmelerin başladığı bir dönemdir. Üretimden tüketime kadar her aşamada rasyonalizasyon ve tasarruf ilkelerine uyulması, kaynakların ve çevrenin korunması ana ilkeler olmuştur. Hızlı sanayileşme ve tarımda modernleşme nedeniyle kullanılan kaynaklar hızlı ve geri dönülmez bir şekilde tahrip edildiği anlaşılmış ve çevre korumaya yönelik faaliyetler önem kazanmıştır (DPT, 1984:171). 1978 yılında kurulan Çevre Örgütü bu programla birlikte Çevre Genel Müdürlüğü olarak yeniden kurulmuştur (Derilioğlu, 2007:8).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990- 1994 yıllarını kapsamaktadır. Bu planın temel amaçlarından biri de "Ekonomik ve sosyal faaliyetlerin yürütülmesinde, beşeri ve doğal kaynakların israfının önlenmesi ve çevrenin korunması."dır (DPT, 1989:6). Teşvik politikası yardımıyla çevre kirliliğini önleme, doğal kaynakları

harekete geçirme gibi konulara yer verilmiştir. Muhtemel çevre bozulmalarının önceden tahmin edilerek gerekli tedbirlerin kirlilik meydana gelmeden önce alınması kararına varılmıştır (DPT, 1989:312). Bu dönemde 443 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile Çevre Bakanlığı kurulmuştur. Bakanlık çevre politikaları ve stratejilerini belirlemek, çevresel faaliyetlerin yerel, ulusal, uluslararası düzeyde koordinasyonunu sağlamak, çevre ile ilgili bilgi toplamak, izinleri ve eğitim faaliyetlerini düzenlemek görevlerini yerine getirmekle sorumlu tutulmuştur (Derilioğlu, 2007:9).

1996-2000 yılları için Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Bu dönemde Çevre Kanunu'nun uygulanmasında birden çok yetkili kurum olduğu için Çevre Bakanlığı, koordinasyon ve işbirliğini sağlamakta yetersiz kalmıştır. Durumun mevzuattaki eksik ve yetersizlikleri gidermekle çözülebileceği kanaatine varılmış ve bu yönde çalışmalar başlatılmıştır. Planda, çevre dostu ürünlerin tanıtımını arttırmak, sanayi yatırımlarını teşviğinde çevre korumaya yer vermek, modern ve çevre dostu teknolojilerin kullanımı yaygınlaştırmak, rekabet gücü- çevre koruma dengesine, özen göstermek tedbirleri yer almıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kadar çevre amaçlı oluşturulan fonlar, amaçları doğrultusunda kullanılmamıştır. Bu sebeple çevre finansman sisteminin, örgütsel ve hukuki yapıya uygun olarak sistemli bir şekilde oluşturulması amaçlanmıştır (DPT, 1995:189). Ekonomik ve sosyal yatırımlarda çevre boyutunun dikkate alınması için en etkili yöntemlerden biri olan ÇED Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (DPT, 1995:191).

2001-2005 yılları için hazırlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Bu planla çevre sorunlarının çözümü için uygulanan politikaların AB normlarına ve uluslararası standartlara paralel olmasının sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. ÇED sürecinin daha etkin kılınması yönünde düzenlemeler yapılmıştır. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı teşvik edilerek, çevresel risklerin en aza indirilmesi öngörülmüştür. Yeni sanayi yatırımlarında çevre dostu teknolojilere öncelik sağlanmıştır. Yerel imalatçılara çevre dostu teknolojiler konusunda teşvikler verilmesi planlanmıştır (DPT, 2000:188). 2003 yılında Çevre Bakanlığı, Orman Bakanlığı ile birleştirilerek, Çevre ve Orman Bakanlığı adını almıştır (Derilioğu, 2007:8).

2007-2013 yılları için Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Bu plana göre herkesin doğal kaynaklardan adil bir biçimde yararlanmasını sağlayacak şekilde, çevre yönetim sistemlerinin oluşturulması planlanmıştır. Tüm sektörlerde; yatırım, üretim ve tüketim aşamalarında kirleten ve kullanan öder ilkeleri dikkate alınacaktır. Sera gazı azaltışını sağlayacak politika ve tedbirlerin yer aldığı Ulusal Eylem Planı hazırlanacak, sanayide çevre dostu tekniklerin uygulanmasıyla hammadde kullanımındaki etkinlik ve verimlilik arttırılacaktır. Çevre yatırımlarının yapılması ve işletilmesinde özel sektörün katılımıyla yeni finansman yöntemleri geliştirilecektir. Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve kamuoyu bilgilendirme çalışmaları yapılacaktır (DPT, 2007:73- 74).

3.2. ULUSAL ÇEVRE EYLEM PLANI'NDA ÇEVRE KORUMA

1992 yılında gerçekleştirilen Rio Zirvesi'nde kabul edilen "Gündem 21" uyarınca katılımcı ülkeler, sürdürülebilir kalkınma da dahil olmak üzere belirlenen hedeflere uyum sağlamak amacıyla, ulusal bir çevre programı geliştirmeyi kabul etmişlerdir. AB'nin Beşinci Çevre Eylem Programı Gündem 21'de belirlenen öncelikler göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Türkiye ise, kendi ulusal çevre eylem planı hazırlama çalışmalarına 1995 yılında başlamış ve bu çalışmalar 1998 yılında tamamlanarak, Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP) ortaya konmuştur. Plan, Çevre Bakanlığı'nın teknik desteği, Dünya Bankası'nın da mali desteği ile gerçekleştirilmiştir. UÇEP, insan ve çevre sağlığı açısından tehdit oluşturan kirlilik kaynaklarını tanımlamaktadır. Türkiye'nin uzun dönemli çevresel hedeflere ulaşabilmesi amacıyla; etkili bir çevre yönetim sisteminin geliştirilebilmesi için, çevreyle ilgili enformasyonun ve duyarlılığın güçlendirilmesi gereği vurgulanmakta ve AB'nin çevre standartlarının ve düzenlemelerinin benimsenmesine yönelik adımlar atılmasını öngörmektedir. UÇEP'in 5 ana hedefi vardır (Derilioğlu, 2007:11):

- Kirliliğin önlenmesi ve azaltılması,
- Bütün yurttaşların çevre altyapı ve hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması,
- Yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir kullanımının teşvik edilmesi

- Çevre ile ekonominin birlikte sürdürülebilir kılınacağı politika, proje ve program önerilerinin geliştirilmesi,
- Gerek insanlar gerekse çevrenin doğal olarak sebep olduğu risklere maruz kalma oranının mümkün olduğu ölçüde azaltılması.

3.3. TÜRK ÇEVRE MEVZUATI VE AB MEVZUATINA UYUM SÜRECİ

Türk Çevre Kanunu 11.08.1983 tarihli ve 18132 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun’un amacı, bütün canlıların ortak varlığın olan çevrenin sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır. Kanun ile birlikte çevre ve çevre korunması, çevre kirliliği, sürdürülebilir kalkınma, alıcı ortam, doğal kaynak, atık su vb. kavramlara açıklık getirilmiştir (ÇOB, 2006:3).

Türk Çevre Kanunu’nda çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğin önlenmesine ilişkin ilkeler açıklanmıştır. İlkelerle genel olarak çevre sorunlarının çözümünün Çevre ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda olduğu, çevre ile uyumlu teknolojilerin kullanılması gerektiği, kirletenin çevreye verdiği zararın bedelini ödeyeceği gibi konulara değinilmiştir. İlkeler kısmında ayrıca; çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesi için uyulması zorunlu standartlar ile vergi, harç, katılma payı, yenilenebilir enerji kaynaklarının ve temiz teknolojilerin teşviği, emisyon ücreti ve kirletme bedeli alınması, karbon ticareti gibi piyasaya dayalı mekanizmalar ile ekonomik araçlar ve teşviklerin kullanılacağı açıklanmıştır (ÇOB, 2006:6).

Ancak, işletmelerin bu teşviklerden faydalanabilmesi için ÇED Raporu hazırlamaları gerekir. Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetler sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, ÇED Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdür. “ÇED Olumlu Kararı” veya “ÇED Gerekli Değildir Kararı” alınmadıkça bu projelere ilgili onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez; proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez (ÇOB, 2006:10).

2006 yılında değiştirilen madde 29'a göre; çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesine ilişkin faaliyetlere, teşvik verilmektedir. Bu amaçla, her yılın başında belirlenen teşvik sistemine Çevre ve Orman Bakanlığı'nın görüşü alınmak suretiyle Hazine Müsteşarlığı'nca yeni esaslar getirilebilir (ÇOB, 2006: 24).

Çevre Kanunu ile birlikte, çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla Çevre Kirliliği Önleme Fonu oluşturulmuştur. Fon kapsamında çevrenin iyileştirilmesi için gerekli harcamaların %45'ine yakın kısmı en çok yirmi yıl vadeli kredilerle desteklenir. Fonun kullanıldığı başlıca alanlar ise çevre kirliliğini önleme amacıyla eğitim faaliyetleri, personel yetiştirilmesi, teknoloji ve proje satın alınması, arıtma tesisleri için kredi yardımı, ağaçlandırma ile hayvan ve bitki nesillerinin ıslahı için yapılacak çalışmalardır (ÇOB, 2006:17).

AB'de çevre koruma bağlamında; Birliğe özgü ve Birlik tarafından değiştirilebilir kurallar ve düzenlemeler, uluslararası anlaşmalardan gelen ve Birlik tarafından değiştirilemez olan kurallar ve düzenlemeler söz konusudur. Bunlardan AB'nin koymuş olduğu kurallar ve düzenlemelere üye ülkelerin uyması zorunludur (Akdur, 2005:213).

Türkiye'de çevre koruma alanında AB'ne uyum için bazı gelişmeler sağlanmıştır. Ancak, bu gelişmeler başta Anayasa olmak üzere tüm yerel yönetim düzenlemeleri açısından, Avrupa Komisyonu'nca genel olarak yetersiz bulunmaktadır.

3.3.1. Türkiye'nin Avrupa Çevre Ajansı ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağı'na Katılımı

Türkiye 1999 yılında Avrupa Çevre Ajansı ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağına üyelik başvurusunda bulunmuştur. AB ve Türkiye arasında Türkiye'nin Avrupa Çevre Ajansı ve Katılımı Anlaşması 9 Ekim 2000 tarihinde imzalanmış ve bu anlaşmaya dair kanun, 28 Ocak 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu katılım ile Avrupa Çevre Ajansı'ndan aşağıda sıralanan faydaları elde etmiştir. (Dinler, 2003:2):

- AB standartlarına uygun verinin toplanması ve işlenmesi için gerekli olan tüm verilerin ve bilgilerin temini,
- Karar vericilere çevre alanında gerekli olan tüm verilerin ve bilgilerin temini,
- Türkiye’de konuya ilişkin verilerin farklı formatlarda saklanması nedeniyle meydana getirilmemiş olan ulusal standardın oluşturulması,
- Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağı sisteminin Türkiye’de hayata geçirilmesi ile Türkiye’nin çevre durumunun izlenmesi ve rapor edilmesi,
- Diğer aday ülkeler ve AB’ne üye ülkeler ile kurulacak olan online bağlantılarla verilere anında ulaşabilme imkanı ve bu veri ve bilgelere kamunun da erişiminin sağlanması olarak sayılabilir.

3.3.2. Kyoto Protokolü ve Türkiye

Kyoto Protokolünü iklim değişikliği ile mücadele konusunda atılmış önemli bir uluslararası adım olarak görmek mümkündür. 1997 yılında hazırlanan protokolün yürürlüğe girmesi için, en az 55 ülkenin Protokolü onaylaması şartı bulunmaktaydı. Bu sayıya ancak 2005 yılında ulaşılabilirdi için, 1997 yılında imzalanan Protokol Rusya’nın katılımıyla 2005 yılında yürürlüğe girmiştir (Masca,2009: 77).

2004 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine taraf olan ancak uzun süre Kyoto Protokolünü imzalamayan Türkiye 2008 yılında Protokolü imzalayacağını resmen açıklamış, 2009 yılında kabul ederek yasalaştırılmıştır. Kyoto Protokolü, Türkiye’nin uluslararası gündeminin en öncelikli ve acil sorunlarından biri haline gelen, iklim değişikliğiyle mücadele konusundaki kararlılığını ve toplumun güvenilir bir ülkesi olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir. İklim değişikliği ile mücadele konusunda, Türkiye 2012 sonrasında kendi özgün koşullarını daha iyi müzakere edebilecektir. Kyoto Protokolüne taraf olmakla, özel sektörde sera gazı azaltışı için yapılabilecek projeler daha kolay teşvik edilebilecek ve özellikle uzun vadede başta enerji güvenliği olmak üzere ülke ekonomisine katkı sağlayabilecektir.²¹

---

²¹ <http://www.yerbilimleri.com/turkiye-kyoto-protokolune-katildi/>

Kyoto Protokolü'ne üye olan ülkeler genel olarak şu koşulları kabul etmiş olmaktadır (Kadioğlu, 2007:268-269):

- Gelişmiş ülkelerin sera gazı emisyonları, belirlenmiş miktarların üstüne çıkmayacaktır.
- İklim değişikliğini engellemeye yönelik politikaların uygulanması sağlanacaktır.
- Enerji verimini ve tasarrufunu arttırıcı önlemler alınacaktır.
- Çöp ve benzeri atıklarla birlikte, ulaşım sektöründen kaynaklanan emisyonlara sınırlamalar getirilecektir.
- Protokolün hedeflerine ulaşmasını engelleyecek her türlü faaliyetler ortadan kaldırılacaktır.
- Sürdürülebilir tarım ve benzeri konularda bilimsel araştırmalar desteklenecektir.

3.3.3. Kopenhag İklim Zirvesi

2012 yılında geçerliliği sona erecek olan Kyoto Protokolü'nden sonra yürürlüğe girecek olan Kopenhag İklim Zirvesi'nde teknik müzakereler ve çalışmalarda sera gazı emisyonlarının azaltım oranları, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için yapılacak iklim değişikliğini önlemeye yönelik yardımlar, ormanlar sorunu, taahhütlerin takip edilmesi, pazar mekanizmaları, yasal çerçeve konuları görüşülmüştür. İklim Zirvesi'yle 2010- 2012 yılları arasında gelişmekte olan ülkelere 30 milyar Dolar fon sağlanması hedeflenmektedir. Kısa vadede AB 10,6 milyar Dolar, Japonya 11 milyar Dolar ve ABD 3,6 milyar Dolar yardım vaat etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin şeffaf denetleme mekanizmalarını kabul etmesi şartıyla, 2020 yılına kadar 100 milyar Dolar tutarında fon desteği almaları hedeflenmektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'yi de yeni iklim rejimi yakından ilgilendirmektedir.²²

---

²² http://www.tusiad.org/FileArchive/basin_bulteni_2009_105.pdf

3.3.4. Katılım Ortaklığı Belgesi

Türkiye'nin AB Çevre Mevzuatı'na uyum konusundaki yükümlülükleri ile en önemli gelişme 2003 yılında açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) ile ortaya konmuştur. KOB, AB tam üyeliğinin gerçekleşebilmesi için Türkiye tarafından yerine getirilmesi gereken koşulların belirlendiği bir belgedir. 2007 yılında açıklanan gözden geçirilmiş KOB'a göre çevre alanında Türkiye'nin AB Ortak Çevre Politikası'na uyum konusundaki yükümlülükleri şunlardır:²³

- Müktesebatın kademeli olarak iç hukuka aktarılması, uygulanması ve yürürlüğe girmesi için gerekli olanların belirlendiği ve ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde gerekli kurumsal kapasitenin ve mali kaynakların oluşturulmasına yönelik planları içeren kapsamlı bir stratejinin kabul edilmesi.
- İdari kapasitenin güçlendirilmesi, çevresel etki değerlendirmesi gibi yatay ve çerçeve mevzuatın iç hukuka aktarılması, uygulanması ve yürürlüğe konması.
- Ulusal Atık Yönetim Planı'nın kabul edilmesi

3.4. ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK TEŞVİK VEREN KURUMLAR

Türkiye'de çevre korumaya yönelik teşvik veren birçok kurum bulunmaktadır. Bu yardımlar; faizsiz ve uygun ödeme imkânlarının olduğu krediler, hibeler, çeşitli vergi indirimi ve istisnası şeklinde olmaktadır. Ayrıca kamu bankaları aracılığıyla tahsis edilen, AB kaynaklı kredilerle de çevre korumaya yönelik fonlar işletmelerin kullanımına sunulmuştur.

---

²³http://mebgep.meb.gov.tr/tr/dokumanlar/katilim_ortakligi_belgeleri/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf

3.4.1. Dış Ticaret Müsteşarlığı

DTM 97/5 sayılı Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ yayımlayarak Türkiye’de ticari ve sınaî faaliyette bulunan veya tarım ya da yazılım sektörlerinde faaliyet gösteren işletmeleri;²⁴

- Türk Standartları Enstitüsü veya akredite edilmiş kuruluşlardan alacakları kalite güvence sistemi belgeleri (ISO 9000 serisi), çevre yönetim sistemi belgeleri (ISO 14000 serisi), gıda güvenliği yönetimi sistemi belgeleri (ISO 22000 serisi),
- CE işareti,
- Organik ürün sertifikası ve sağlık sertifikası gibi belgelerin alımına yönelik yapılan belgelendirilmiş harcamaların belge başına %50 oranında ve en fazla 25.000 Dolar’a kadar olan kısmını desteklemektedir.

3.4.2. Hazine Müsteşarlığı

2009 yılında, 27290 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile Hazine Müsteşarlığı’nın çevre korumaya yönelik yatırım faaliyetlerine KDV istisnası ve faiz desteği verileceği açıklanmıştır. Hazine Müsteşarlığı, işletmelere teşvik verilebilmesi için; Çevre Kanunu’na istinaden yayımlanan ÇED Yönetmeliği’nde yer alan yatırım konuları için ÇED olumlu kararı ya da ÇED gerekli değildir kararı almak zorundadır (R.G., 16.07.2009, 27290 sayılı).

Müsteşarlık bölge ayırımı yapmaksızın doğrudan ticari mal üretimine yönelik olmayan, mevcut veya gerçekleştirilecek tesisin katı, sıvı veya gaz gibi atıklarının temizlenmesi veya yok edilmesine yönelik çevre yatırımları için ilk beş yılı ödenmemek üzere faizsiz kredi desteği vermektedir (R.G., 16.07.2009, 27290 sayılı).

---

²⁴ <http://www.aib.org.tr/html/tesvik/cevre/cevreygulamaesas.pdf>

3.4.3. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

2008 yılında yayınladığı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkındaki Kanun ile çevreye duyarlı ürün tasarımı ve yazılım faaliyetlerine destek vermektedir. İşletmelere verilecek olan destekler; gelir vergisi stopajı teşviği, sigorta primi desteği, damga vergisi istisnası olarak uygulanmaktadır.¹³

3.4.4. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, 2009 yılında KOBİ'lere Mali Destek Programı yayımlanmıştır. Programın öncelikleri arasında çevreye duyarlı üretim süreçlerine geçişin sağlanması da yer almaktadır. Çevreye duyarlı üretim süreçlerine geçişin sağlanmasına yönelik proje konuları (DPT, 2009:10);

- Geri dönüşüm (katı ve sıvı atık) sistemlerine katkıda bulunulması,
- İşletmelerde alternatif yenilenebilir enerji üretimi ve tüketiminin sağlanması olarak belirlenmiştir.

Programın amacı; Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerinde imalat, tarımsal ürün işleme, turizm ve hizmet sektörlerindeki küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin kapasite ve rekabet güçlerini arttırarak bölge ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamaktır. İşletmelere bu amaçla karşılıksız maddi destekler verilecektir (DPT,2009:5).

3.4.5. Türkiye Halk Bankası

Halk bankası ile Dünya Bankası arasında imzalanan anlaşma ile KOBİ'lere işletme ve yatırım kredisi olarak kullandırılmak şartıyla, 200 milyon Dolar kaynak

---

¹³ <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=4186>

sağlanmıştır. Anlaşmaya göre, kredi talebinde bulunan KOBİ'lerin çevre mevzuatlarına uygunluğu değerlendirme kriterleri arasında yer almaktadır. Bu uygulama işletmeleri, çevreye duyarlı üretim yapmaya teşvik ederken, halk sağlığını göz önünde bulunduran, sürdürülebilir bir kalkınmayı mümkün kılmayı amaçlamaktadır. Çevre mevzuatına uygunluk değerlendirmesinde, Çevre Orman Bakanlığı'nın yayınladığı ÇED Yönetmeliği'nde yer alan hükümleri esas alan prosedürler uygulanmaktadır.²⁵

Fransız Kalkınma Ajansı ile Halk Bankası arasında imzalanan anlaşma ile banka müşterilerine sosyal ve çevresel alanlarda daha duyarlı olmalarına yönelik ücretsiz eğitim ve danışmanlık ile kredi desteği verilmektedir.¹³

3.4.6. Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası

TSKB, sağladığı çevre kredileri ile çevre konusunda Türkiye'de birçok başarılı projeye imza atmıştır. Alman Sanayileşme Fonu, Fransız Kalkınma Ajansı ve Dünya Yatırım Bankası gibi kaynaklardan sağlanan krediler ile pek çok çevre yatırımı finanse edilmiştir. Çevre kredisi kullanılan yatırımlar arasında; atık su arıtma tesisi, filtre, toz alma ve gaz emisyonu azaltma yatırımları, yakıt dönüşümleri, katı atık toplama ve ayrıştırma tesislerinin kurulması, üretimde su kullanımının azaltılmasına yönelik projeler, yeni yatırımlar ile mevcutta çevre kirliliğine sebep olan üretim teknolojilerinin ikamesi, çevre yönetim sistemi kurmaya yönelik çalışmalar, yenilenebilir enerji yatırımları yer almaktadır.¹⁹

Türkiye genelinde özellikle çevre ve enerji sektörlerinde gerçekleştirilecek, küçük ve orta ölçekli yatırımların finansmanı amacıyla TSKB, Avrupa Yatırım

---

²⁵ <http://www.halkbank.com.tr/articles/detail/detail8.asp?id=1271&archive=1>

¹³ <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=4186>

¹⁹ http://www.tskb.com.tr/kredilendirme_proje_finansman/detail.aspx?SectionID=2tw%2fpNP7qXXWFU3263O55w%3d%3d&ContentId=cKEuUJY2Eg8%2bKgPaFbRfrg%3d%3d

Bankası'ndan Hazine Müsteşarlığı garantisıyla temin edilmek üzere 200 milyon Euro tutarındaki çevre ve enerji kredisi almıştır.¹⁹

TSKB, Dünya Bankası aracılığıyla Temiz Teknoloji Fonu'ndan 70 milyon Dolar tutarında fon sağlanmıştır. Temiz Teknoloji Fonu; iklim değişikliğinin yol açtığı olumsuz etkileri yönetmek ve azaltmak amacıyla kurulmuştur.¹⁹

Dünya Bankası kaynaklı verilen “Yenilenebilir Enerji Verimliliği ve Enerji Verimliliği Kredisi” özel sektör tarafından gerçekleştirilecek yenilenebilir kaynaklara dayalı enerji üretim yatırımları ve enerji verimliliği sağlayan yatırımların mal, hizmet, inşaat giderleri ve bunlara ilişkin danışmanlık hizmetlerinin finansmanıdır. Türk Çevre Mevzuatı ile Dünya Bankası çevre politikasına uygun olan, ilgili kurullarca getirilen düzenlemeler sonucu sahip olunması gereken tüm izin ve belgelere sahip yatırımcılar bu krediden faydalanabilir.²⁶

3.4.7. Çevre ve Orman Bakanlığı

Çevre ve Orman Bakanlığı, 25102 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, 4856 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Bu kanunun amacı, çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların, en uygun ve verimli şekilde kullanılması ve korunması, ülkenin doğal bitki ve hayvan varlığı ile doğal zenginliklerinin korunması, geliştirilmesi ve her türlü çevre kirliliğinin önlenmesi ile ormanların korunması, geliştirilmesi ve orman alanlarının genişletilmesi, ormanların içinde ve bitişiğinde yaşayan köylülerin kalkındırılması ve bunun için gerekli tedbirlerin alınması, orman ürünlerine olan ihtiyacın karşılanması ve orman ürünleri sanayinin geliştirilmesi için Çevre ve Orman Bakanlığının kurulmasına, teşkilât ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir (R.G., 08.05.2003, 25102 sayılı).

---

¹⁹http://www.tskb.com.tr/kredilendirme_proje_finansman/detail.aspx?SectionId=ZHo2dvw%2fTooClChSdrytsA%3d%3d&ContentId=kmnBz7YCWkHDqaAkrJ284w%3d%3d&PartId=kmnBz7YCWkHDqaAkrJ284w%3d%3d

²⁶ <http://www.kalkinma.com.tr/dunya-bankasi-yenilenebilir-enerji-kredi.aspx>

Çevre ve Orman Bakanlığının görevleri şunlardır (R.G., 08.05.2003, 25102 sayılı).

- Çevrenin korunması, kirliliğin önlenmesi ve iyileştirilmesi için kararlar almak, programlar hazırlamak, araştırmalar ve projeler yapmak.
- Çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi amacıyla ülke şartlarına uygun olan teknolojiyi belirlemek.
- Ülke şartlarına uygun olan çevre standartlarını Türk Standartları Enstitüsü ile birlikte belirlemek, uygulamak ve uygulanmasını sağlamak.
- Ülkenin atık yönetimi politikasını belirlemek ve bu konuda gerekli tedbirleri almak; tehlikeli ve gerekli durumlarda faaliyetin durdurulmasına yönelik usul ve esasları yönetmeliklerle belirlemek.
- Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde, çevreye olumsuz etki yapabilecek her türlü plân, program ve projenin, fayda ve maliyetleriyle çevresel olguların ortak bir çerçeve içinde değerlendirilmesini gerçekleştirecek çevresel etki değerlendirmesi ve stratejik çevresel değerlendirme çalışmasının yapılmasını sağlamak, bu çalışmaları denetlemek ve izlemek.
- Çevreye olumsuz etkileri olan her türlü faaliyeti ülke bütününde izlemek ve denetlemek.
- Çevre ve orman konularında uluslararası düzeyde gelişmeleri takip etmek, izlemek, katkıda bulunmak ve Türkiye'nin iştirakine ilişkin koordinasyonu sağlamak.
- Ormanların korunması, imarı ve ıslahı ile bakımını sağlamak.
- Orman sınırları içerisinde yeniden orman rejimine alınacak yerlerde ağaçlandırma planı yapmak, bu planın gerektirdiği etüt ve proje işlerini yapmak gibi görevleri mevcuttur.

2003 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren Ağaçlandırma Yönetmeliği ve 2005 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren Çevre ve Orman Bakanlığı Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Hizmetlerine İlişkin Usul ve Esaslar ile özel ağaçlandırma alanlarında işletmelere teşvikler verilmektedir. Bu düzenlemelerle özel ağaçlandırma yapmak isteyen şirketler, gerçek ve tüzel kişiler için bedelsiz arsa ve faizsiz kredi

tahsisi yapılmaktadır. Tahsis edilen krediler, otuzuncu yılın Ekim ayında bir defada geri alınır.²⁷

Çevre Kanunu'nda 2006 yılında uygulamaya konan ek fıkra ile; arıtma tesisi kuran, işleten ve yönetmeliklerde belirlenen yükümlülükleri yerine getiren kuruluşların arıtma tesislerinde kullandıkları elektrik enerjisi tarifesinin, sanayi tesislerinde kullanılan enerji tarifesinin yüzde ellisine kadar indirim uygulanacaktır.

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın işletmelerin kendi ormanlarını yetiştirmesi için teşvik uygulamasının en önemli nedeni, Türkiye'nin yıldan yıla artan kağıt ithalatıdır. Ülkemizde odun temininde yaşanan problemler nedeniyle kağıt sanayi sıkıntı içindedir. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın uygulamaya koyduğu ağaçlandırma teşvikleriyle hedefi, yaklaşık 2/3'ü bozuk nitelikte olan Türkiye orman alanlarını gerçek orman haline getirmektir.²⁷

---

²⁷ <http://arsiv.mmo.org.tr/pdf/10006.pdf>

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI KAPSAMINDA ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK DEVLET TEŞVİK, YARDIMLARININ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE ÖRNEK UYGULAMALAR

Devletin desteği olmadan, işletmeler tarafından yapılma ihtimali zayıf olan faaliyetleri özendirmek, teşvik etmek amacıyla; sektörlere, bölgelere, iş kollarına ve ürünlere göre çeşitli devlet teşvikleri uygulamaya konmaktadır.

Literatürde teşvik kavramı, belirli ekonomik faaliyetlerin, diğer faaliyetlere göre daha hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, devlet tarafından verilen nakdi ve nakdi olmayan yardım, destek ve özendirmeler şeklinde tanımlanmaktadır (Civan, 2008:1).

Devlet teşvikleri ve yardımlarının muhasebeleştirilmesi, finansal tablolarda yer alması, bilgi kullanıcılarının doğru bilgilere ulaşabilmesi açısından gereklidir. Bu amaçla, TMS- 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması standardı, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yürürlüğe girmiştir.

TMS-20 standardı, on bir adet konu başlığı altında kırk bir adet madde hükmü içermektedir. TMSK'nun alışıldığı formatta ele aldığı standart taslağının birinci kısmında standardın amacı, ikinci kısımlarda tanımlara yer verilmiştir (Sönmez, 2005:132).

Bu standart ile işletmenin performansının belirlenebilmesi için teşvik ve yardımlardan sağlanan yararın raporlanması, işletmenin dönemler ve diğer işletmeler ile karşılaştırılabilirliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır (Civan, 2008:5).

Ülkemizde uygulanan devlet teşviklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Civan, 2008:6);

- Varlıklara İlişkin Teşvikler: Bu tür teşviklerde ilk koşul, teşviğe hak kazanan işletmenin duran varlık satın alması ya da inşa etmesidir. Varlığa ilişkin devlet teşviklerine duran varlığın türünü, yerini, edinme veya elde tutma dönemlerini sınırlayan koşullar da eklenebilir.
- Gelire İlişkin Teşvikler: Varlıklara ilişkin teşvikler dışında kalan devlet teşvikleridir.
- Feragat Edilebilir Krediler: Önceden belirlenmiş koşullar altında borç verenin alacağından vazgeçmeyi kabul ettiği kredilerdir.

1. DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ STANDARTININ GELİŞİMİ

Ülkemizde ve diğer ülkelerde devletin bazı faaliyetleri özendirmek ve teşvik etmek amacıyla uygulamaya koyduğu devlet teşvikleri mevcuttur. Dünyada konu ile ilgili genel uygulama 1981 yılında Uluslararası Muhasebe Standardı Kurulu (UMSK) tarafından hazırlanan 1983 yılında yayınlanıp, 1994 yılında revize ettiği UMS- 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması (IAS- 20 Accounting For Government Grants) standardının uygulamaya konmasıdır.²⁸

Ülkemizde devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi ve açıklanması ile ilgili çeşitli kurum ve kuruluşların çalışmaları olmuştur. Aşağıdaki tabloda konu ile ilgili standart oluşturmuş kurum ve kuruluşlar yer almaktadır.²⁹

---

²⁸ <http://www.iasplus.com/standard/ias20.htm>

²⁹ <http://tmud.org.tr/standartDetay.aspx?StandartID=11>

Tablo 7. Kurumlar ve Devlet Teşviği/Yardımları ile İlgili Düzenlemeler

ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI (UFRS/ IFRS)	TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI// TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI (TMSK)	SERMAYE PİYASASI KURULU TEBLİĞ KISIMLARINDA DÜZENLENEN KONULAR	BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU MUHASEBE UYGULAMA YÖNETMELİĞİNDE DÜZENLENEN KONULAR
IAS- 20	TMS- 20	KISIM- 26	9 SAYILI TEBLİĞ
Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması	Devlet Teşvik ve Yardımları	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Dipnotlarda Açıklanması

2. DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ STANDARTININ KAPSAMI

“Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi ve açıklanması ile diğer şekillerdeki devlet yardımlarının açıklanmasında TMS-20 standardı uygulanır. Bu standart, aşağıdaki konuları kapsamaz” (TMSK, 2006:591):

- Fiyat değişiminin etkilerini yansıtan finansal tablolarda devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesinde veya benzeri nitelikteki ek bilgilerde ortaya çıkan özel sorunlar,
- İşletmelere vergilendirilebilir gelirin hesaplanmasında yararlanmak üzere sağlanan faydalar (gelir/ kurumlar vergisi istisnaları, yatırım teşvik amaçlı vergi indirimleri, hızlandırılmış amortisman uygulaması ve indirilmiş vergi oranları) veya vergi yükümlülüğüne bağlı olarak belirlenen ya da vergi yükümlülüğü ile sınırlı olarak sağlanan devlet yardımları,
- Devletin bir işletmeye iştirak etmesi,
- TMS- 41 Tarımsal Faaliyetler kapsamındaki devlet teşvikleri.

3. DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLME KOŞULLARI

İşletme tarafından alınan devlet yardımları, mali tabloların hazırlanmasında iki nedenden dolayı önemli olabilir. İlki, eğer kaynaklar transfer edilmişse, söz konusu transfer için uygun bir muhasebeleştirme yöntemi bulunmalıdır. İkicisi, rapor döneminde işletmenin söz konusu yardımdan ne derecede yararlandığına işaret edilmesi içindir. Böylelikle, işletmelerin mali tablolarının önceki dönem mali tablolarıyla karşılaştırılması kolaylaşır (Sönmez, 2005:132).

Gerçeğe uygun değerleri ile izlenen parasal olmayan devlet teşvikleri de dahil olmak üzere tüm devlet teşvikleri, aşağıdaki koşulların gerçekleşeceğine dair bir güvence oluşmadan finansal tablolara yansıtılamaz (Uluslan, 2008:420):

- İşletme tarafından teşviğin elde edilmesi için gerekli koşulların sağlanması,
- İşletmenin teşviği elde etmesi.

Devlet teşviğinin fiilen elde edilmesi, teşviğe ilişkin koşulların yerine getirildiği veya getirileceği anlamına gelmez.

4. DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

Muhasebeleştirme yöntemi, teşviğe konu olan varlığın türüne göre değişiklik göstermez. Varlıklar, gerçeğe uygun değerler üzerinden muhasebeleştirilirler. Sorun, varlığın gelir yazılma zamanı ve şeklindedir (Civan, 2008:13).

Devlet teşviklerinin muhasebe işlemlerinde iki yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri, teşviğin doğrudan öz kaynak olarak kaydedildiği sermaye yaklaşımıdır. Diğerisi ise, teşviğin bir ya da daha fazla dönemde gelir olarak kaydedildiği gelir yaklaşımıdır. Sermaye yaklaşımını savunanlara göre (Sönmez, 2005:133);

- Devlet teşvikleri bir finansman aracıdır ve finanse ettikleri harcamaları denkleştirmek amacıyla gelir tablosu yerine bilançoda gösterilmelidir. Geri ödenmeleri beklenilmediği için direkt olarak pay sahiplerinin menfaatlerine geçirilmelidir.
- Devlet teşviklerinin, devletten maliyetsiz bir şekilde sağlanan teşvik olması nedeniyle gelir tablosunda yer alması uygun değildir.

Gelir yaklaşımını savunanlara göre (Sönmez, 2005:133);

- Devlet teşvikleri pay sahipleri yerine devletten elde edilen fonlar oldukları için, direkt olarak pay sahiplerinin hesabına geçirilmemeli, fakat uygun dönemlerde gelir olarak kabul edilmelidir.
- Devlet teşvikleri, nadiren karşılıksızdır. İşletme teşvik şartlarına uyarak ve planlanmış yükümlülükleri yerine getirerek, teşvik almaya hak kazanır. Bu yüzden, gelir olarak kabul edilmeli, ilgili maliyetlerle karşılaştırılmalıdır.
- Gelir vergisi ve diğer vergiler, gelir üzerinden alındığı için mali politikaların uzantısı olan devlet teşviklerinin de gelir tablosunda yer alması uygundur.

Sermaye Yaklaşımının dayandığı gerekçeler göz önünde bulundurularak yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki örnekle açıklanmıştır.

Örnek: İşletme aldığı yatırım teşvik belgesine dayanarak, yatırım indirimi kapsamında 110.000 TL tutarında makine ithal etmiş ve bedeli için banka nezdinde akreditif açtırmıştır. Nakliye ve sigorta bedeli 10.000 TL'dir. Yatırım teşvik belgesinde yatırım oranı %100'dür. Teşvik kapsamında gümrük vergisi muafiyeti vardır ve ithal edilen makineye ilişkin gümrük vergisi tutarı 10.000 TL'dir.

---

258. YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS.	120.000	
258.01. Teşvikli Yatırımlar		
258.01.01. Makine Bedeli	110.000	
258.01.02. Nakliye ve Sig. Bed.	10.000	
102. BANKALAR HS.		110.000
102.01. Akreditif		
360. ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR HS.		10.000
360.01. Gümrük Vergisi		10.000

Prosedür yerine getirilip mal gümrükten çekildikten sonraki kayıt:

---

253. TESİS, MAKİNE CİHAZLAR HS.	110.000	
360. ÖDENECEK VERGİ FONLAR HS.	10.000	
360.01. Gümrük Vergisi	10.000	
258. YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS.		110.000
258.01. Teşvikli Yatırımlar		
258.01.01. Makine Bedeli	100.000	
258.01.02. Nakliye ve Sig. Bed.	10.000	
549. ÖZEL FONLAR HS.		10.000
549.01. Yatırım Gelirleri Fonları		10.000

Aynı örnek, Gelir Yaklaşımı için aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir.

258. YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS.	110.000	
258.01. Teşvikli Yatırımlar		
258.01.01. Makine Bedeli	110.000	
258.01.01. Nakliye ve Sig. Bed.	10.000	
102. BANKALAR HS.		110.000
360. ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR HS.		10.000
360.01. Gümrük Vergisi		10.000

Prosedür yerine getirilip mal gümrükten çekildikten sonraki kayıt:

253. TESİS, MAKİNE CİHAZLAR HS.	110.000	
360. ÖDENECEK VERGİ FONLAR HS.	10.000	
360.01. Gümrük Vergisi	10.000	
258. YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS.	110.000	
258.01. Teşvikli Yatırımlar		
258.01.01. Makine Bedeli	100.000	
258.01.02. Nakliye ve Sig. Bed.	10.000	
679. DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KAR. HS.	10.000	

Yukarıdaki kayıtlarda da görüleceği gibi Sermaye Yaklaşımı'na göre yapılan muhasebeleştirilme işleminde 10.000 TL'lik Gümrük Vergisi terkinin yapılarak bir bilanço hesabı olan 549. Özel Fonlar Hs'da gösterilerek öz kaynaklara eklenmiştir. Gelir Yaklaşımı'na göre yapılan muhasebe işleminde ise, 10.000 TL'lik Gümrük Vergisi bir gelir tablosu hesabı olan 679. Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar Hs.'da yer almıştır.

5. DEVLET TEŞVİKLERİNİ MUHASEBELEŞTİRME YÖNTEMİ

Devlet teşviğinin elde edilme şekli, teşviğin muhasebeleştirilme yöntemini etkilemez. Teşvik nakit ya da devlete karşı olan bir yükümlülüğün azaltılması şeklinde de olsa aynı şekilde muhasebeleştirilir (Sönmez, 2005:133).

Devletten temin edilen feragat edilebilir kredi, feragat koşullarının işletme tarafından yerine getirileceğine dair makul bir güvence oluşması durumunda devlet teşviği olarak kabul edilir (Civan, 2008:14).

Devlet teşviğinin elde edilmesi için gerekli koşulların yerine getirilmesi, bundan sonra teşviğin işletme tarafından kullanılması, teşviğin elde edilmesi için gerekli koşulların yerine getirileceğine dair makul bir güvencenin sağlanmasına bağlı olarak kayıt altına alınır ve mali tablolara yansıtılır. Devlet teşviğinin nakden veya bir yükümlülüğün azaltılması şeklinde sağlanması muhasebeleştirme yöntemini etkilememektedir (Civan, 2008:14).

Gelir yazılma zamanı ve şekli teşvik türüne göre değişiklik gösterir. Teşvikler, koşulsuz yapılan teşvikler ile geçmişte gerçekleşmiş gider ve zararların karşılanması amacıyla yapılan teşvikler ve koşullu teşvikler olarak iki grupta değerlendirilmektedir (Civan, 2008:15).

5.1. KOŞULSUZ VEYA GEÇMİŞTE GERÇEKLEŞMİŞ GİDER VE ZARARLARIN KARŞILANMASI AMACIYLA YAPILAN TEŞVİKLER

Devlet teşvikleri, işletmenin belirli maliyetleri üstlenmesini teşvik etmek yerine, acil finansman desteği sağlamak amacıyla da verilebilir. Bu tür teşvikler sadece bir işletmenin faydalanabilmesi için olabilir ve aynı durumdaki tüm işletmelere teşvikten faydalanma hakkı tanınmayabilir. İşletme teşviğe hak kazandığı dönemde, teşviğin etkisinin açıkça anlaşılabilmesi için gereken açıklamalar ile birlikte, gelir olarak finansal tablolara yansıtılabilir. Teşvik gelir tablosunda, iki ayrı şekilde raporlanabilir (Civan, 2008:16):

- Gelir tablosunda ayrı bir kalem olarak veya Diğer Gelirler genel başlığı altında veya
- Giderlerden indirilerek.

Geçmişte ortaya çıkan gider ve zararlar için verilen devlet teşviklerine aşağıdaki örnek verilmiştir.

Örnek: İrem Otel AŞ. Mayıs ayında 5.000 TL’lık elektrik faturası ödemiş ve bu faturayı ibraz etmiştir. Hazine Müsteşarlığı 5568 sayılı Kanun kapsamında gerekli araştırmayı yaparak 1.000 TL’lık işletmeye ödeme yapmıştır. Ödeme Haziran ayında yapılmıştır.

Örnekteki işletmenin geçmişte gerçekleşmiş bir gideri devlet tarafından karşılanmaktadır. Bu durumda 1.000 TL’lık bedelin hepsi gelir olarak kayda alınır. Fatura ödemesi yapıldığında aşağıdaki kayıt yapılır.

740. HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS.	5.000
740.01.Elektrik Giderleri	
102. BANKALAR HS.	5.000
Elektrik faturasının ödenmesi	
136. DİĞER ALACAKLAR HS.	1.000
649. DİĞER OLAĞAN FAALİYETTEN GELİR VE KARLAR HS. (veya	1.000
64X. DEVLET TEŞVİKLERİNDEN GELİR VE KARLAR HS.)	
Hazinenin yapacağı ödeme tutarının bildirilmesi	

Tarife farklarından doğan alacak tahsil edildiğinde aşağıdaki kayıt gibi yapılır:

102. BANKALAR HS.	1.000
136. DİĞER ALACAKLAR HS.	1.000
Ödemenin tahsili	

Koşulsuz teşvikler için aşağıdaki örnek verilmiştir.

Örnek: Tarım Bakanlığı, tarım işletmelerinin modernizasyonu için 50 büyük baştan fazla hayvanı olan işletmelere, bir adet süt sağma makinesi vermektedir. X işletmesi bu kapsamda bir adet makineyi teslim almıştır. Makinenin gerçeğe uygun değeri 10.000 TL'dir.

İşletme makineyi teslim aldığı anda aşağıdaki gibi kayıt yapılır.

253. MAKİNE, TESİS VE CİHAZLAR HS.	10.000
649. DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR HS.	10.000
649.01. Devlet teşviklerinden gel.ve kar.	10.000

Örnek: Elsan Elektrik Motorları A.Ş. atık suyun arıtılması için bir filtre almak için Hazine Müsteşarlığı'nın faiz desteğinden faydalanarak kredi kullanmıştır. Kullanılan krediye 24.000 TL faiz ödenmiş ve faizin 2000 TL'lık kısmı devletten alınmıştır.

780. FİNANSMAN GİDERİ HS.	24.000
100. KASA HS.	24.000
2.000 TL'lık kısmı tahsil edilince yapılması gereken kayıt:	
102.BANKALAR HS.	2.000
649. DİĞER OLAĞAN FAALİYETTEN GELİR VE KARLAR HS.	2.000
649.01. Devlet teşviklerinden gel.ve kar.	

Örnek: Elsan Elektrik Motorları A.Ş.'nin Halk Bankası'ndan düşük faizli kredi kullanarak, kredi aldığı ve piyasa koşullarına göre 24.000 TL faiz ödemesi gerekirken, 22.500 TL faiz gideri ödediğini varsayalım. Bu durumda aşağıdaki kayıt yapılır ve işletme 1.500 TL'nı teşvik olarak ayrıca raporlamaz.

780. FİNANSMAN GİDERLERİ HS.	22.500
100. KASA HS.	22.500

5.2. KOŞULLU YAPILAN TEŞVİKLER

Koşullu teşvikler işletmeye, belirli bir yükümlülüğün gerçekleştirilmesi şartıyla verilir. Elde edilen teşvik, bu yükümlülüklerle ilgili maliyetlerle ilişkilendirilerek, oransal olarak dönemler itibariyle gelir tablosuna alınır (Civan, 2008:21).

“Bir işletmenin, devlet teşviği ile ilgili olarak yaptığı harcamaları finansal tablolarına yansıttığı dönemler kolayca belirlenebilir ve böylece belirli harcamalardaki devlet teşvikleri, ilgili harcamanın finansal tablolara yansıtıldığı dönemlerde gelir olarak muhasebeleştirilir. Benzer şekilde, amortismanına tabi varlıklara ilişkin teşvikler, genellikle bunların amortismanları oranlarında, ilgili dönemler boyunca gelir olarak finansal tablolara yansıtılır (TMSK, 2006:593).”

“Amortismanına tabi olmayan varlıklara ilişkin teşvikler belirli yükümlülüklerin yerine getirilmesini gerektirebilir ve ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmesinde katlanılan maliyetlerin gerçekleştiği dönemler boyunca gelir olarak muhasebeleştirilir. Üzerine bina inşa edilmesi koşuluyla alınan bir arsa teşviğinin, binanın ömrü boyunca finansal tablolara gelir olarak yansıtılması uygun olacaktır (TMSK, 2006:593).”

Koşullu yapılan teşvikler; varlıklara ilişkin, gelire ilişkin ve parasal olmayan teşvikler olmak üzere üçe ayrılırlar.

5.2.1. Varlıklara İlişkin Teşviklerin Raporlanması

Gerçeğe uygun değeri ile izlenen parasal olmayan devlet teşvikleri de dahil olmak üzere, varlıklara ilişkin teşvikler bilançoda ertelenmiş gelir olarak veya varlığın defter değerinden indirilerek gösterilir (TMSK, 2006:594).

Varlıklara ilişkin devlet teşviklerinin (veya teşviklerin varlıklarla ilgili uygun bölümlerinin) finansal tablolarda sunumunda iki alternatif yöntem kullanılır (TMSK, 2006:594). İlk yöntemde, teşviği varlığın kullanılabilir ömrü boyunca sistematik ve

makul bir şekilde, bilançoda ertelenmiş gelir şeklinde gösterilmelidir. İkinci yöntemde de, varlık ve teşviğin varlığın ömrü boyunca, varlığın taşıdığı bedelden indirim şeklinde gösterilmelidir (Sönmez, 2005:134). İlk durum aşağıda örneklendirilmiştir.

Örnek: C İmalat İşletmesi yatırım yeri tahsisi devlet teşviğinden faydalanabilmek için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na başvuruda bulunmuştur. Değerlendirme sonucu, işletme 50.000 TL değerindeki arsayı 40 yıl boyunca yatırım amacıyla kullanmaya hak kazanmıştır. İşletme arsa tahsisi esnasında gerçekleşen her türlü vergi, resim, harç gibi masraflara toplam 2.000 TL ödemiştir. Arsa üzerine inşa edilen binanın işletmeye maliyeti 500.000 TL'dir ve işletme fabrika binası için %2,5 oranında 40 yıl boyunca doğrusal amortisman uygulanacaktır.

Bu durumda yapılacak kayıt şöyledir:

258. YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS.	50.000	
258.01. Teşvikli Arsa ve Araziler		
480. GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS.	50.000	
İşletme tarafından ödenen masraflara ilişkin yapılacak kayıt:		
770. GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS.	2.000	
100. KASA HS.		2.000
Binanın yapımı tamamlandıktan sonra yapılacak kayıt:		
252. BİNALAR HS.	500.000	
258. YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS.	500.000	
480. GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS.	1.250	
380. GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.	1.250	
380. GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.	1.250	
649. DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR HS.	1.250	
730. GENEL ÜRETİM GİDERLERİ HS.	12.500	
257. BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	12.500	

Diğer yöntemde ise teşvik, varlığın defter değerinin tespiti sırasında indirilir. Amortisman tabi varlığın faydalı ömrü boyunca amortisman giderinin azaltılması yoluyla teşvik, gelir tablosuyla ilişkilendirilmiş olur (TMSK, 2006:594).

Örnek: Yukarıdaki örnekte arazi ve arsaların varlıklara ilişkin teşvik olduğu varsayılmıştır.. Arazi ve aralarda amortisman uygulaması söz konusu olmadığı için bir bina olduğunu varsayalım. Yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

252. BİNALAR HS.	130.000
252.01. Teşvikli Binalar	
549. ÖZEL FONLAR HS.	130.000
549.01. Yatırım Geliştirme Fonları	

Bir önceki örnekte boş arsa ve arazilere amortisman ayrılması söz konusu olmadığı için 480. Gelecek Yıllara Ait Giderler hesabı kullanılmıştır. Yukarıdaki örnekte binalar için amortisman ayrıldığı için 549. Özel Fonlar hesabı kullanılmıştır.

İlgili döneme (yıla) isabet eden amortisman giderlerine ilişkin kayıt aşağıdaki gibidir (130.000 TL/ 10 YIL= 13.000):

770. GENEL ÜRETİM GİDERLERİ HS.	13.000
770.01. Amortisman Gideri	12.000
257. BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	13.000
257.01. Teşvikli Binalar Amortismanı	13.000

770. Genel Yönetim Giderleri hesabı yerine 750. Araştırma Geliştirme Giderleri hesabı veya 760. Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri hesabı yazılabilir. Ayrıca 730. Genel Üretim Giderleri hesabı da yazılabilir. Ancak bu hesap yazılırsa, mamul satılana kadar Gelir Tablosu hesapları ile ilişkilendirilemez.

5.2.2. Gelire İlişkin Teşviklerin Raporlanması

Gelire ilişkin teşviklerin gelir tablosunda raporlanmasında iki yöntem bulunmaktadır. Buna göre teşvik (Civan, 2008:25):

- Gelir tablosunda ayrı bir kalem olarak veya Diğer Gelirler genel başlığı altında veya
- İlgili giderlerden düşülerek gösterilir.

İlk yöntemi destekleyenler gelir ve gider kalemlerinin netleştirilmesinin uygun olmadığını ve teşviğin giderlerden ayrıştırılmasının teşviklerle ilişkisi olmayan diğer giderlerle karşılaştırma yapılmasını kolaylaştırdığını savunmaktadır.

Devlet teşviklerinin “Diğer Gelirler” gibi hesapların altında gösterilmesini savunanlara göre; gelir ve harcamaların birbirleriyle mahsup edilmesinin uygun olmadığını, ayrıca teşviğin harcamadan ayrılmasının karşılaştırma yapmayı kolaylaştırdığını ileri sürmektedir (Sönmez, 2005:134).

Örnek: İşletme 150.000 TL karşılığında olan bir ürünü ihraç etmiş ve bedelinin bankadaki hesabına yatırıldığını aldığı dekont ile öğrenmiştir. İşletme ayrıca bu ihracat kapsamında 15.000 TL tutarındaki teşvik primini de prosedürü yerine getirerek tahsil etmiştir.

Bu durumda yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

102. BANKALAR HS.	150.000	
100. KASA HS.	15.000	
	601. YURTDIŞI SATIŞLAR HS.	150.000
	601.01. Teşvikli Yurtdışı Satışlar	
	602. DİĞER GELİRLER HS.	15.000
	602.01. İhracatı Teşvik Primi	

Teşvik primi doğrudan işletmenin ana faaliyet konusuyla ilgili olduğu için 679. Diğer Olağandışı Faaliyetlerden Gelir ve Karlar Hs. yerine 602. Diğer Gelirler Hs. kullanılmıştır.

Teşviğin ilgili harcamadan indirilmek üzere gösterimini savunanlar, teşvik hazır olmamış olsaydı harcamaların yapılmayacağını ve teşvikler karşılaştırılacak bir gider olmadığı için mali tablolarda gösteriminin yanıltıcı olduğunu ileri sürmektedir (Sönmez, 2005:135).

İkinci yöntemde ise, teşviğin olmaması durumunda işletme tarafından ilgili giderlerin yapılmayabileceği dolayısıyla da giderler ile teşvikten doğan gelirin netleştirilmemesinin uygun bir sunum olmayacağını ileri sürmektedir. Her iki yöntemde gelire ilişkin teşviklerin sunumu açısından kabul edilebilir yöntemlerdir (Civan, 2008:25).

Örnek: İşletme 150.000 TL karşılığında olan bir ürünü ihraç etmiş ve bedelinin bankadaki hesabına yatırıldığını aldığı dekont ile öğrenmiştir. İhraç edilen bu ürünlere ilişkin satışların maliyeti 115.000 TL'dir. İşletme ayrıca bu ihracat kapsamında 15.000 TL tutarında teşvik primini de prosedürü yerine getirerek tahsil etmiştir.

Bu durumda yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

102. BANKALAR HS.	150.000	
100. KASA HS.	15.000	
	601. YURTDIŞI SATIŞLAR HS.	150.000
	601.01. Teşvikli Yurtdışı Satışlar	
	620. SATILAN MAMULLER MALİYETİ HS.	15.000
	620.01. İhracatı Teşvik Primi	

5.2.3. Parasal Olmayan Devlet Teşviklerinin Raporlanması

Devlet işletmelere kullanmaları amacıyla arsa veya diğer kaynaklar gibi parasal olmayan teşvikler de verebilir. Böyle durumlarda parasal olmayan varlığın gerçeğe uygun değeri belirlenir, teşvikli varlık belirlenen gerçeğe uygun değeri üzerinden finansal tablolara kaydedilir. Bazı durumlarda izlenmesi gereken alternatif yöntem, varlık ve teşviğin nominal değer üzerinden kaydedilmesidir (TMSK, 2006:594).

Örnek: İşletmeye teşvik kapsamında organize sanayi bölgesinde 10 yıllığına kullanılmak üzere bir arsa tahsis edilmiştir. Arsanın yapılan ekspertiz sonucu değeri 120.000 TL'dir.

Bu durumda yapılacak kayıt şöyledir:

250. ARAZİ VE ARSALAR HS.	120.000
250.01. Teşvikli Arsa ve Araziler	
549. ÖZEL FONLAR HS. (veya	120.000
480. GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS.)	
549.01. Yatırım ve Geliştirme Fonları	

6. DEVLET TEŞVİKLERİNİN GERİ ÖDENMESİ

Yararlanılan devlet teşvikleri, bazen istenen koşullara uyulmadığından dolayı geri ödenebilir. Geri ödenmesi gereken devlet teşvikleri, TMS- 8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar Standardı çerçevesinde bir muhasebe tahmininin düzeltilmesi olarak muhasebeleştirilmelidir. Gelire ilişkin bir teşviğin geri ödenmesi durumunda, ödenen tutar, öncelikle bu tutarın izlendiği ödenmemiş ertelenmiş gelir kaleminden düşülür. Geri ödenen tutarın, ertelenmiş gelir bakiyesini aşması veya ertelenmiş gelir kaleminin olmaması durumunda, söz konusu tutar doğrudan gider olarak gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

Varlıklara ilişkin devlet teşviklerinin geri ödenmesi durumunda, ilgili varlığın defter değeri geri ödenecek tutar kadar artırılır veya ertelenmiş gelir hesabı geri ödenecek tutar kadar azaltılır. Varlığın defter değerinin artırılması halinde, birikmiş amortisman tutarı, devlet teşviklerinin olmadığı yeni durum itibariyle geçmişe yönelik olarak yeniden hesaplanır ve bulunan fark gider olarak doğrudan gelir tablosu ile ilişkilendirilir (TMSK, 2008:595).

Varlıklara ilişkin devlet teşviklerinin geri ödenmesini gerektiren durumlarda, ilgili varlıkların yeni defter değerlerindeki olası değer düşüklükleri dikkate alınır (TMSK, 2008:595).

Devlet teşviklerinin geri ödenmesi, hiç ertelenmemiş kredi olmadığı durumda, bir gider olarak kabul edilmektedir. Bir varlığa ilişkin bir teşviğin geri ödenmesi, ertelenmiş gelir dengesi, ödenecek oranda azaltılarak kaydedilecektir. Ayrıca ödenebilir hale gelen bir devlet teşviğinin, muhasebe tahminlerinin yeniden gözden geçirilmesi olarak kabul edileceği (TMS-10 hükümlerine göre) belirtilmiştir (Sönmez, 2005:135).

Örnek: Ağaçlandırmak amacıyla Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından Y işletmesine 50.000 TL'lik bedelsiz arsa teşviği verilmiştir. Y işletmesi ağaçlandırma çalışmasını 2 yıl içinde tamamlayamamıştır. Bu nedenle Çevre ve Orman Bakanlığı üzerindeki muhdesat ile birlikte arsayı geri almıştır.

689. DİĞER OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR HS.	50.000
258. YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS.	50.000

Örnek: X atıksu arıtma işletmesinin yararlandığı 5.000 TL'lik enerji desteği yanılıcı bilge ve belge sunulması nedeniyle iptal edilmiştir.

730. GENEL ÜRETİM GİDERLERİ HS.	5.000
100. KASA HS.	5.000

Konu daha önce verilmiş olan 120.000 TL tutarındaki arazi ve arsa örneği ele alınarak aşağıda açıklanmıştır.

Örnek: 120.000 TL tutarındaki arsa için 12.000 TL'lik kısmı ertelenmiş gelire alınmıştır. Bu durumda bu kısmı gider yazıp, geri kalan ertelenmiş vergi tutarı iptal edilecektir. Bu durumda yapılacak kayıt:

480. GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS.	120.000	
480.01. Gelecek Yıllara Ert. Gelir		
380. GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS	12.000	
380.01. Gelecek Aylara Ert. Gelir		
380. GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.	12.000	
380.01. Gelecek Aylara Ert. Gelir		
679. DİĞER OLAĞANDIŞI GELİRLER H S.	12.000	
679.01. Gelecek Yıllara Ert. Gelir		
480. GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS.	108.000	
689. DİĞER OLAĞANDIŞI GİDERLER HS.	12.000	
258. YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS.	120.000	

Örnek: Sayfa 86'daki sermaye yaklaşımına verilen örneğe göre işletme teşvik şartlarını yerine getiremezse 360. Ödenecek Vergi ve Fonlar hesabındaki gümrük vergisi muafiyeti teşvik şartlarının yerine getirilememesinden dolayı gelir olarak muhasebeleştirilmesi uygun olup, 679. Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar hesabında gösterilmiştir.

549. ÖZEL FONLAR HS.	10.000	
360. ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR HS.		10.000

7. DEVLET YARDIMLARININ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE SUNUMU

İşletmenin olağan ticari faaliyetlerinden ayırt edilemeyen, devlet teşvikleri tanımı dışında kalan, bir değer atfedilmeyen, devletle yapılan işlemler devlet yardımı olarak görülmektedir. Ücretsiz teknik yardım, pazarlama önerileri, ücretsiz

danışmalık hizmetleri ve garanti sağlama gibi yardımlar değer atfedilmeyen yardımlara örnek gösterilebilir. İşletmenin satışlarının bir bölümünün devlet satın alma politikası ile garanti edilmesi, işletmenin normal ticari faaliyetlerinden ayrıştırılmayacak devlet yardımlarına örnektir. İşletme, devletin bu uygulamasından bir fayda sağlamakla birlikte, devlet yardımının normal ticari faaliyetlerden ayrıştırılması nesnel verilere dayanılarak yapılamayabilir (TMSK, 2006:596).

Faizsiz veya düşük faizli krediler, devlet yardımı niteliğindedir ancak piyasa faiz hadleri üzerinden borçlanılması halinde ödenecek olan faiz tutarı ile söz konusu düşük oranlar üzerinden ödenen faiz arasındaki fark nedeniyle sağlanan fayda, finansal tablolara yansıtılamaz (TMSK, 2006:596).

Genel olarak toplumun hizmetine sunulan devlet yardımlarının bu standart hükümlerine dahil olmayacağı belirtilmiştir. Devlet yardımı kapsamına girmeyen hizmetler şunlardır; bayındırlık hizmetleri, genel ulaşım ve iletişim ağının geliştirilmesi, sulama, su şebekesi gibi yerel toplumun kullanımına sunulan hizmet ve tesislerdir (Sönmez, 2005:135).

Örnek: İşletme 5.000 TL stand kirası, 6.000 TL stand yapım gideri, 4.000 TL dekorasyon gideri, 3.000 TL nakliye ve taşıma gideri ve 2.000 TL personel gideri olmak üzere toplam 20.000 TL tutarında bir harcama yaparak yurtdışında bir fuara katılmıştır ve bu harcamalara ilişkin belgeler ile birlikte İhracatı Geliştirme Merkezi'ne başvurmuştur ve Yurtdışı Fuarlara Katılım Desteği almıştır. İşletme destek tutarı olan 20.000 TL'nin hesabına yattığını bankadan gelen dekonttan öğrenmiştir.

Bu durumda devlet yardımlarına ilişkin yapılacak kayıt aşağıdaki gibidir:

760. PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM	20.000	
GİDERLERİ HS.		
760.01. Stand Kirası	5.000	
760.02. Stand Yapım Gideri	6.000	
760.03. Dekorasyon Gideri	4.000	
760.04. Makine ve Taş.Gider.	4.000	
760.05. Personel Giderleri	4.000	
100. KASA HS.		20.000
Devlet yardımlarının alınmasına ilişkin yevmiye kaydı:		
102. BANKALAR HS.	20.000	
679. DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE		20.000
KARLAR HS.		
679. Yurtdışı Fuarlara Katılım Desteği		

8. UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Örnek: X benzin istasyonu, akaryakıt buharının atmosfere karışımını önlemek amacıyla yurtdışından 6 adet özel körüklü akaryakıt tabancaları almaya karar vermiştir. Yatırım teşvik belgesine sahip olan işletme gerekli işlemleri tamamlamış ve makineleri teslim almış ve çalışır duruma getirmiştir. Teşvik kapsamında alınan makinelerin bedeli 120.000 TL+ diğer giderler 30.000 TL olmak üzere 150.000 TL fatura bedeli için banka nezdinde akreditif açmıştır. Makineler ve diğer giderlere ilişkin KDV tutarı 27.000 TL'dir. İşletme KDV muafiyeti yazısını almıştır.

Makinelerin işletmeye çalışır hale gelmesine kadarki süreçte aşağıdaki yevmiye kaydı yapılacaktır:

258. YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS.	150.000	
258.01. Teşvikli Makine Bedeli		
102. BANKALAR HS.		150.000

Teşvikli yatırım mallarının ithalinde, tarh ve tahakkuk ettirilen KDV'nin kaydı:

192. DİĞER KDV HS.	27.000
192.01. Teşvikli Yatırım Malları İthal KDV	
392. DİĞER KDV HS.	27.000
392.01. Teşvikli Yatırım Malları İthal KDV	

KDV konusu, teşvikli yatırım mallarında yukarıdaki yevmiye maddesinde gibi muhasebeleştirilir. Örnekte teşvikten yararlanan işletmenin devletten ne KDV alacağı ne de devlete KDV borcu bulunmaz.

Makineler işletmeye teslim edilip çalışır hale getirildikten sonra yapılacak kayıt:

253. TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR HS.	150.000
258. YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS.	150.000
258.01. Teşvikli Makine Bedeli	

Yatırımın, yatırım teşvik belgesinde öngörüldüğü şekilde gerçekleşmesi sonucu verginin terkinin kaydı:

392. DİĞER KDV HS.	27.000
392.01. Teşvikli Yatırım Malları İthal KDV	
192. DİĞER KDV HS.	27.000
192.01. Teşvikli Yatırım Malları İthal KDV	

Örnek: Çevre ve Orman Bakanlığı'nın ağaçlandırma şartıyla tahsis ettiği bedelsiz arsa teşviğinden faydalanmak isteyen işletme gerekli prosedürleri tamamlayarak başvuru da bulunmuş ve bedelsiz arsa tahsisi teşviğinden 40 yıllığına faydalanmaya hak kazanmıştır. Yapılan incelemeler sonucu arsanın değerinin 400.000 TL olduğu saptanmıştır.

260. HAKLAR HS.	400.000
260.01. Teşvikli Arazi ve Arsalar	
480. GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS.	400.000
480.01. Arazi teşvik gelirleri	

İlgili dönem (yıl) sonunda işletme dönemsellik ilkesine göre 480. Gelecek Yıllara Ait Gelirler Hs.'nı 380. Gelecek Yıllara Ait Giderler Hs.'na aktararak kapatır. Aşağıdaki kayıt her dönem sonunda yapılır (400.000 TL /40 Yıl=10.000 TL):

480. GELECEK YILLARA AİT GELİRLER HS.	10.000
480.01. Arazi teşvik gelirleri	
380. GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.	10.000
380.01. Arazi teşvik gelirleri	
380. GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.	10.000
380.01. Arazi teşvik gelirleri	
679. DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR HS.	10.000

Örnek: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2008 yılında çıkardığı Araştırma Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkındaki Kanun ile çevreye duyarlı ürün tasarımı ve yazılımı faaliyetlerine destek vermektedir. A firması, bu Kanun kapsamında projede çalışan işçiler için işveren sigorta prim teşviği almaya hak kazanmış ve çevre koruma amaçlı hazırlanan projede çalışan personel için 3.000 TL ücret tahakkuk ettirmiştir. İşyeri tehlike derecesi dikkate alındığında işveren sigorta prim oranı %20'dir. İşveren, Aylık Prim ve Hizmet Belgesini süresi içinde ilgili sigorta müdürlüğüne vermiştir.

750. AR-GE GİDERLERİ HS.	3.600
750.01. Personel Ücretleri	3.000
750.02. Sigorta Primi İşveren Payı	600
360. ÖDENECEK VERGİ FONLAR HS.	387
361. ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK KESİNTİLERİ HS.	1.020
381. GİDER TAHAKKUKLARI HS.	2.193
381.01. Ödenecek Ücretler	

Teşvikten yararlanan işletme, sigorta primine ait tutarın iptal kaydını aşağıdaki gibi yapacaktır:

361. ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK	600
KESİNTİLERİ HS.	
649. DİĞER GELİRLER HS.	600
649.01. Sigorta Primi İşveren Payı Teşviği	

Örnek: DPT 97/5 sayılı Tebliğ ile çevre maliyetlerine destek verileceğini açıklamıştır. Bu Tebliğ'e dayanarak Z işletmesi 12.04.2010 tarihinde 30.000 USD'ye ISO 14001 belgesi almıştır. Yapılan bu harcamanın yüzde ellisi teşviğe tabidir. (Merkez Bankası döviz kuruna göre 1\$=1,47 TL, $30.000 \times 1,47 = 44.100 / 2 = 22.050$).

260.HAKLAR HS.	44.100
260.01. %50 Teşvikli ISO 14000 Belgesi Harcaması	
100. KASA HS.	44.100
136.DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR HS.	22.050
549.ÖZEL FONLAR HS.	22.050
100.KASA HS.	22.050
136.DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR HS.	22.050

Örnek: X benzin istasyonu, atık su arıtma sistemi kurmak amacıyla Hazine Müsteşarlığı'nın kredi faiz desteğinden faydalanmaya hak kazanmıştır, bu oran kullanılan kredi faizinin üçte biridir. Kullanılan krediye 12.000 TL faiz ödemiş ve faizin 4.000 TL'lik kısmı devletten alınmıştır.

12.000 TL olan kredi faizinin ödenmesi kaydı:

780. FİNANSMAN GİDERLERİ HS.	12.000
100. KASA HS	12.000

Faizin bir kısmının devlet tarafından teşvik edileceğinin kaydı:

136. DİĞER ALACAKLAR	4.000	
649. DİĞER GELİRLER HS.		4.000
649.01. Teşvikli Faiz Desteği		

Faiz desteği tutarının banka hesabına aktarımı kaydı:

102. BANKALAR HS.	4.000	
136. DİĞER ALACAKLAR HS.		4.000

Örnek: Çevre Kanunu'na göre, arıtma tesisi kuran, işleten kuruluşların arıtma tesislerinde kullandıkları elektrik enerjisi tarifesi sanayi tesislerinde kullanılan enerji tarifesine göre yüzde ellisine kadar indirimli uygulanacağı belirtilmiştir. Bu uygulamadan faydalanan Y işletmesinin Haziran ayına ait faturası 100.000 TL'dir. İşletme tarafından yapılacak fatura tahakkuk kaydı:

770. GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HS.	100.000	
770.01. Elektrik Gideri		
191. İNDİRİLECEK KDV HS	18.000	
381.GİDER TAHAKKUKLARI HS.		118.000
381.01. Tedaş		

Teşviğin muhasebe kaydı:

136. DİĞER ALACAKLAR HS.	50.000	
602. DİĞER GELİRLER HS.		50.000

Enerji desteği tutarının banka hesabına yatırılması:

102. BANKALAR HS.	50.000	
136.DİĞER ALACAKLAR HS.		50.000

Örnek: Van'da faaliyet gösteren X Entegre Azot Tesisi çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla fabrika bacasına filtre taktırılması istenmektedir. X işletmesi Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın 2009 yılında KOBİ'lere Mali Destek Programı'ndan yararlanmış ve filtre Ajans tarafından işletmeye teslim edilmiştir. Filtrenin değerinin 20.000 TL olduğu anlaşılmıştır. Muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

253. MAKİNE, TESİS CİHAZLAR HS.	20.000	
253.01. Teşvikli Filtre		
649. DİĞER OLAĞAN FAALİYETLERDEN		20.000
GELİR VE KARLAR HS.		
649.01. Teşvikli Filtre Desteği		

Örnek: Z İşletmesi 12.04.2010 tarihinde DPT'nin yayımladığı 97/5 sayılı Tebliğ kapsamında ISO 14001 belgesine dair elde ettiği teşviğin tamamını yanıtıcı belge sunduğu gerekçesiyle DPT'ye iade etmiştir.

549. ÖZEL FONLAR HS.	22.050	
100. KASA HS.		22.050

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teşvik, ekonomide ulaşılmaması gereken ekonomik ve sosyal hedeflerin yerine getirilmesi için devlet tarafından işletmelere verilen maddi veya maddi olmayan, koşullu veya koşulsuz olan destek ve özendirme faaliyetleri olarak tanımlanabilir.

Teşvik kavramı uluslararası literatürde, sübvansiyon ve devlet yardımı olarak da anılmaktadır. Ülkemizdeki uygulamalarda sadece, TMS 20- Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması Standardı'nda teşvik ve devlet yardımı kavramları ayrı ayrı tanımlanmıştır. Bu standarda göre, teşvik ve devlet yardımı birbirinden farklı kılan unsur; devlet teşviki işletmenin geçmişte veya gelecekte yerine getirilmesi gereken koşullar karşılığında işletmeye yapılan kaynak transferi olarak nitelendirilirken, devlet yardımı tanımında “geçmiş ve gelecek” kavramları yerine belirli koşulları yerine getiren işletmeye sağlanan ekonomik fayda olarak tanımlanmaktadır.

Teşvik tedbirleri geliştirmekte olan ülkelerin kalkınmalarını hızlandırmaktadır. Geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, uluslararası alanda rekabet gücü kazanma, üretimde verimliliğin artırılması, teknoloji ve sanayide gelişmeyi sağlamak gibi gerekçeler ülkelerin teşviklere yönelmesine sebep olmaktadır. Sayılan bu gerekçeler, teşvik tedbirlerinin amaçlarını oluşturmaktadır.

Teşvik tedbirleri ekonomik kalkınmayı sağlamak, sanayileşme ve teknolojik gelişmeyi hızlandırmak, bölgesel kalkınmayı sağlama, işsizlikle mücadele ve kıt kaynakların rasyonel dağılımını sağlamak amaçlarıyla verilebilir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın araştırma ve geliştirme alanında yapılan projelere destek veriyor olması, teknolojik gelişmeyi hızlandırmak amacıyla. Hazine Müsteşarlığı'nın 16.07.2009 tarihinde yayınladığı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar”da bölgesel kalkınma ve kaynakların rasyonel dağılımı amacıyla.

Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun tüm ülkeler işletmelere teşvik vermektedir. Ancak teşvik verilirken, teşviklerin rekabet ortamını bozmayacak nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Devlet teşviklerinin, etkin olmayan ve yüksek maliyete sahip firmalara verilmesi, daha etkin ve daha düşük maliyete sahip iki firma arasındaki rekabeti olumsuz yönde etkiler. Çünkü bu durum mal ve hizmetlerin mümkün olan

en düşük maliyetle üretimine bir engeldir. Yoğun rekabet ortamının yaşandığı bir sektörde, sadece belirli işletme gruplarına yapılan yardımlar da sektörün yıpranmasına ve rekabetin bozulmasına neden olacaktır.

Teşvikler, işletmelerin karar alma süreçlerini etkilemektedir. Yapılan çalışmada, işletmelerin karar alma alanları dörde ayrılarak incelenmiştir. Bunlar; işletmelerin faaliyet konusunun belirlenmesi, kuruluş yerinin seçimi, üretim tekniklerinin belirlenmesi ve uygun kapasite seçimi olarak sıralanmıştır. Sektörel bazda verilen teşvikler, işletmelerin faaliyet konusunun seçimini etkiler. Bölgelere göre verilen teşvikler, kuruluş yerinin seçilmesi üzerinde etkilidir. Sektörde birbirlerine rakip olan işletmelerden en az maliyetle ve en kaliteli üretimi gerçekleştiren işletmelere verilen teşvikler, en uygun üretim tekniklerinin belirlenmesini sağlar. Devlet, uyguladığı teşvik tedbirleriyle gerekli gördüğü sektörlerdeki üretim kapasitelerini artırıp, azaltabilir.

AB'nin oluşturulmasındaki temel hedef üye ülkeler arasında tüm engellerden arındırılmış bir iç pazar oluşturmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için AB'nin en önemli aracı ise rekabet kurallarıdır. AB rekabet politikasını oluştururken; rekabeti bozduğu kabul edilen eylemleri engelleyecek bir politika izlemeyi amaç edinmiştir. Rekabet, işletmeler tarafından bozulabildiği gibi üye ülkelerin izlediği teşvik politikalarıyla da bozulabilir. Bu yüzden AB, teşvik uygulamalarının yeterince seçici olması ve işletmeler arası rekabet dengesini bozmayacak nitelikte olmasına dikkat etmektedir.

AB üye devletlerin uyguladığı teşvik tedbirlerini takip eder, uygunluğunu denetler, rekabet politikasına uymayan devlet teşviklerinin belirli bir zaman dilimi içinde uygun hale getirilmesini, askıya alınmasını veya durdurulmasını isteyebilir. Uygun olmayan teşvikten zarar gören işletmeler, bu zararın telafisi için Adalet Divanı'na başvurabilirler.

AB'de devlet yardımlarına net bir tanım getirilmemiş. ATAD içtihatları, tebliğler, Roma anlaşmasıyla devlet yardımlarına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Devlet teşviklerine net bir tanımın getirilmemesinin nedeni, anlam daralacağı endişesindedir.

Devlet teşviklerini yatay yardımlar, bölgesel yardımlar, sektörel yardımlar ve de minimis yardımlar olarak dörde ayıran AB’de yatay yardımlar, işletmeler arası rekabeti daha az etkileyen, sektörlerin sorunlarını doğrudan ilgilendiren problemlerin çözümüne yönelik uygulamalardır. Çevre koruma yardımları, yatay yardımlar içinde yer almaktadır. Bölgesel yardımlarda AB üye ülkeleri gelişmişlik seviyelerine göre bölgelere ayrılmış, Bölgesel İstatistik Sistemi (NUTS) ile bölgelerin ne kadar yardıma ihtiyacı olduğu belirlenmektedir. AB, sanayilerin küresel rekabet gücü kazanmasını sağlamak amacıyla ortak pazarda rekabeti bozmayacak ölçüde, sektörlerde yardımlarda bulunur. De minimis yardımlar rekabet üzerindeki etkisi hissedilebilir ölçüde olmayan yardımlardır. Uygulanan her türlü devlet yardımının Komisyon’a bildirimini gerektiren, de minimis yardımlar için bildirim gerek yoktur. De minimis yardımlar; KOBİ’leri geliştirmek, istihdam yaratmak ve eğitimde iyileştirme için verilen yardımlar olarak sayılabilir.

AB, çevre ile ilgili ilk düzenlemeleri 1972 yılında gerçekleştirilen Avrupa Zirvesi’nde yapmıştır. Bu dönemden sonra AB, çevre sorunlarının çözümü için altı eylem programı hazırlamış ve bu programlar ile AB çevre koruma politikaları oluşturulmuştur. AB Birinci Çevre Eylem Programında, çevresel bozulma ve kirlenmeyi daha oluşmadan önlemeye çalışmak, uluslararası örgütlerle iş birliği içinde çevre koruma bilincinin oluşmasını amaçlamıştır. İkinci Çevre Eylem Programında, çevre koruma ile ilgili yaşanan gelişmelerin düzenli olarak raporlanması, çevre korumaya yönelik daha kapsamlı çözümlerin üretilmesi yer almaktadır. Bu amaçla Çevresel Etki Değerlendirmesi gündeme gelmiştir. Bu yöntemle çevreye zarar verecek, kamu ve özel projeler zorunlu olarak çevresel etki değerlendirmelerine tabi tutulmaktadır. Üçüncü Çevre Eylem Programıyla kirleten öder ilkesi uygulanmaya başlanmıştır. Çevre koruma alanında çıkarılan yönetmelik ve yönergelerin uygulanması, doğal kaynakların akılcı bir şekilde kullanılması gerekliliği uygulanmıştır. Dördüncü Çevre Eylem Programı, kirliliğin başlangıç seviyesinde önlenmesinin sağlayacağı maliyet ile bu tedbirlerin ileride sağlayacağı faydanın düşünüldüğü bir programdır. Beşinci Çevre Eylem Programı, çevreye kalıcı zararların verilmesinin engellenmesini amaçlanmıştır. 1 Kasım 1993 yılında imzalanan Maastrich Anlaşması ile çevre koruma tedbirlerinin AB’nin diğer politikalarıyla da uyumlaştırılmasını sağlayacak bir fon kurulması amaçlanmıştır.

Altıncı Çevre Eylem Programı, “Geleceğimiz Tercihimizdir” ismiyle yayınlanmıştır. İklim değişikliğine neden olan sera gazları etkisinin azaltılması, doğa ve biyolojik çeşitliliğin korunması, insan sağlığı açısından çevre kalitesinin artırılması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınması konularına açıklık getirilmiştir. Bu dört önceliği yerine getirebilmek için; çevre mevzuatını uygulamaya geçirmek, çevreyi karar süreçlerinin merkezine koymak, işletmeleri çevre için çalışmaya teşvik etmek, çevre dostu ürünlerin tercihini desteklemek yaklaşımları önerilmiştir.

AB çevre mevzuatı dikey ve yatay mevzuat olmak üzere ikiye ayrılır. Dikey mevzuat havanın korunması, doğanın ve biyolojik çeşitliliğin korunması, atık yönetimi, kimyasallar, iklim değişikliği konularından oluşur. Yatay mevzuat ise Aarhus Sözleşmesi, Çevresel Sorumluluk Direktifi, Çevre Yönetimi ve Denetleme Planı, Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi Direktifi, Stratejik Çevresel Değerlendirme Direktifleri’nden oluşmaktadır.

AB’nin çevre politikasının temel ilkelerinden biri de “kirliten öder ilkesi”dir. Ancak AB yine de çevre kirliliğine yönelik uygulamalarda kullanılmak üzere işletmelere teşvik vermektedir. AB tarafından verilen çevre korumaya yönelik teşvik uygulamaları; Yaşam III Üçüncü Ülkeler projesi, Yaşam III A projesi, Yaşam III Doğa Projesi, Yaşam+ projesi, Civitas II projesi, Concerto projesi, EIB kişisel krediler, FP-7 Çerçeve İşbirliği, FP-7 Çevre projesi, Eko-Etiket Sistemi, Kirlilik Sertifikaları, Euroka Lillehammer Ödülü, FP-7 TranSMEs’dir. AB’nin bu teşviklerdeki temel amacı işletmelerin faaliyetleri sırasında çevreyi korumaya da dikkat etmelerini sağlayacak finansal destekte bulunabilmektir.

Yapılan çalışmada, Türkiye teşvik politikalarının gelişimi, 24 Ocak 1980 Kararları öncesi dönem ve sonrası dönem olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmiştir. 24 Ocak 1980 öncesindeki dönemde uygulanan teşvik politikalarından istenilen sonuç elde edilememiştir. Bunun en önemli sebebi ise işletmelerin yeterli sermaye ve teknoloji birikimine sahip olmayışındandır. 1970’li yılların sonuna doğru teşvik politikalarının tek elden ve bir program çerçevesinde yürütülmesi amacıyla yetki başta Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na verilmiş, daha sonra bu görevi DPT üstlenmiştir.

24 Ocak 1980 sonrası dönemde ekonomide yaşanan yapısal değişiklikler ile teşvikler, yatırım kararlarını etkiler hale getirmeye başlamış fakat kamu finansmanında yaşanan kaynak sıkıntısı sonucu devlet, sektörlere yeterli yardımı sağlayamamıştır. 1995 yılında Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne üye olmasıyla teşvik politikalarında, AB mevzuatına paralel düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Bu düzenlemeler ile AB mevzuatında yatay tedbirler olarak bilinen bilinen; ar-ge, çevre koruma KOBİ'lerin desteklenmesine yönelik teşviklere yer verilmiştir. 1995 sonrasında teşvik uygulamalarından sorumlu birden çok kuruluş olmuştur. Bu kuruluşlardan her biri teşvik mevzuatlarını AB mevzuatına uygun düzenlemeye çalışmıştır. Fakat günümüzde her kuruluşun farklı teşvikler veriyor olması teşvik alanında karmaşaya sebep olmaktadır. Bu uygulama yerine teşvikten sorumlu tek bir kuruluşun oluşturulması teşvik sistemini netliğe kavuşturacaktır.

Hazine Müsteşarlığı tarafından yayınlanan 'Yatırımlar Devlet Yardımları Hakkındaki Karar'la devlet teşviklerine farklı uygulama ve düzenlemeler getirilmiştir.2009 yılında yayınlanan kararla AB normları ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak katma değeri yüksek, işletmeleri gelişmiş ve uygun teknolojilerin kullanıldığı yatırımlara yönlendirmek, çevre korumayı sağlamak gibi hedefleri amaçlayarak yayınlanmıştır. Kararda yer alan teşvik tedbirleri ise şunlardır; gümrük vergisi muafiyeti, katma değer vergisi istisnası ve faiz desteğidir. Hazine Müsteşarlığı'ndan alınacak teşvik belgesine sahip her işletme bu teşviklere başvurabilir. DTM, KOSGEB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türk Eximbank, Tübitak, Türkiye Halk Bankası, Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası, Ziraat Bankası ve Hazine Müsteşarlığı işletmelere devlet teşviği veren kuruluşlardır. Uluslararası kuruluşlar da işletmeleri teşvik etmek amacıyla ülkemize fon transferinde bulunmaktadır. Avrupa Yatırım Bankası, Fransız Kalkınma Ajansı ve Dünya Bankası Halk Bankası aracılığıyla ülkemize fon transferinde bulunmaktadır.

Türkiye'de teşvik mevzuatında çevre koruma teşviklerinin eksikliği 1972 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nda hissedilmiştir. Bu konferanstan sonra hazırlanan Dördüncü Kalkınma Planı'nda ilk kez çevre sorunlarına yer verilmiştir. 1973 yılından sonra gelişmeye başlayan çevre bilinciyle, çeşitli bakanlıklarda çevre ile ilgili birimlerin oluşturulması çabaları başlamıştır. DPT tarafından Çevre Sorunları Özel İhtisas Komisyonu oluşturulmuştur.

Hazırlanan kalkınma planlarında çevrenin korunması ve doğal kaynakların israfının önlenmesi, üretimden tüketime kadar olan her aşamada kaynakların ve çevrenin korunması temel amaçlar olmuştur. Kalkınma Planlarıyla kirlilik meydana gelmeden önce gerekli tedbirlerin alınmasının daha uygun olacağı anlaşılmıştır. Bu yöntemle çevreyi temizlemek amacıyla yapılan faaliyetlere yönelik maliyetler azalırken, çevrenin zarar görmesi de engellenmiştir. Kirletme bedeli, temiz teknoloji teşviği, emisyon ücreti ve Çevresel Etki Değerleme Yönetmeliği uygulamaları yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerin teşviklerden faydalanabilmek için Çevresel Etki Değerlendirme Raporu hazırlamaları gerekmektedir. Planlarla birlikte doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı teşvik edilmiş, yeni yatırımlarda çevre korumaya yönelik uygulamalara teşvik verilmiştir. Ancak çevre Kanunu’nda sorumlu birden çok kurum olduğu için Çevre ve Orman Bakanlığı koordinasyon ve işbirliğini sağlama da yetersiz kalmaktadır.

Dünya Bankası’nın mali desteği sonucu 1998 yılında çıkarılan Ulusal Çevre Eylem Planı ile AB’nin çevre standartlarına uygun düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye 2003 yılında Avrupa Çevre Ajansı’na ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağı’na katılmıştır. Bu yolla Türkiye AB standartlarına uygun veriye erişim imkanı bulmuştur. Türkiye 2009 yılında Kyoto Protokolü’ne üye olarak işletmelerin sera gazı azaltışı için yapılabilecek projelere teşvik vermektedir. 2012 yılından sonra geçerliliği sona erecek Kyoto Protokolü’nden sonra yürürlüğe girecek Kopenhag Kriterleri ile gelişmekte olan ülkelere transfer edilecek 30 milyar Dolar’lık fondan Türkiye’de faydalanabilecektir. Türkiye’de çevre koruma alanında AB’e uyum için bazı gelişmeler sağlanmış ancak yapılan çalışmalar Avrupa Komisyonu’na genel olarak yetersiz bulunmaktadır.

AB’e üyelik yolunda Türkiye’yi zorlayacak en önemli alanlardan biri de çevredir. AB mevzuatına uyum sağlamak amacıyla birçok düzenleme yapması gereken Türkiye finansman sıkıntısı içinde değil, ayrılan finansman kaynaklarının organize edilememesi ve planlama ile hayata geçirilememesi problemi karşı karşıyadır. AB tarafından yapılacak mali ve teknik yardımla Türkiye çevre korumaya yönelik gerekli düzenlemeleri yapabilir hale gelecektir. Kurumlar ve yetkilerin paylaşılması konusunda yaşanan sıkıntı nedeniyle çevre finansmanı için ayrılan kaynaklar gerektiği gibi kullanılamamaktadır. İşletmelerde çevre bilincinin

geliştirilmesine yönelik eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının yeterli olmaması da fonların etkili kullanımına engeldir. Çevre, tüm sektörleri ilgilendiren bir alandır. Bu konuda düzenleme ve uygulamaları yürütecek yetkili tek bir kurumun yetkisinde ve bilgisinde olması daha uygundur.

Türkiye’de çevre korumaya yönelik teşvik veren birçok kurum vardır. İşletmeler yatırım teşvik belgesine sahip oldukları takdirde, çevre korumaya yönelik yatırımlarını yaparken bu kurumların verdiği teşviklerden faydalanabilirler. DPT yayınladığı Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Hakkındaki Tebliğ ile işletmelerin çevre korumaya yönelik faaliyetlerine destek vermektedir. Hazine Müsteşarlığı 2009 yılında yayınladığı Karar ile işletmelere çevre koruma faaliyetlerine yönelik KDV istisnası ve faiz desteği vereceğini belirtmiştir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ‘Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkındaki Kanun’ ile çevreye duyarlı ürün ve üretim süreçlerine destek vermektedir. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan ‘KOBİ’lere Mali Destek Programı’ ile Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan KOBİ’lerin çevreye duyarlı üretim projeleri desteklenmektedir. Halk Bankası, Dünya Bankası ve Fransız Kalkınma Ajansı ile imzaladığı anlaşmalar kapsamında işletmelerin çevre koruma faaliyetlerine destek vermektedir. TSKB, Alman Sanayileşme Fonu, Fransız Kalkınma Ajansı ve Dünya Bankası’nın Temiz Teknoloji Fonu ile işletmelerin çevre yatırımlarını finanse etmektedir. Çevre ve Orman Bakanlığı bir yandan çevre mevzuatı uyum çalışmaları ile bir yandan da işletmeleri çevre korumaya teşvik etmek amacıyla çevre alanında düzenlemeler yapmaktadır.

İşletmelerin faydalandığı teşviklerin finansal raporlara yansıtılabilmesi için, teşvik için gerekli olan şartların işletme tarafından yerine getirilmesi veya teşviğin fiilen elde edilmesi gereklidir. İşletmelerin gerçek performansının belirlenmesini, dönemler itibariyle diğer işletmeler ile karşılaştırılabilmesi ve bilgi kullanıcılarının sağlıklı sonuçlara ulaşabilmeleri açısından devlet teşviklerinin muhasebe kayıtlarında doğru hesaplarda gösterilmesi uygun olacaktır.

Teşviklerin muhasebeleştirilmesinde, Gelir ve Sermaye Yaklaşımı olmak üzere iki yöntem bulunmaktadır. Gelir Yaklaşımında devlet teşvikleri gelir tablosu hesapları aracılığıyla gelir tablosunda yer alırken; Sermaye Yaklaşımı’na göre

bilanço hesapları aracılığıyla bilançoda yer almaktadır. Gelir Yaklaşımına göre devlet teşvikleri, ortakların koyduğu sermayeden farklı olarak devletten sağlanmış bir gelir olduğu için direkt ortakların hesabına geçirilmemeli, uygun dönemlerle gelir olarak kaydedilmelidir. Sermaye Yaklaşımı'na göre ise, teşvik koşulları yerine getirilene kadar borç olduğu için kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar arasında gösterilmesi daha uygun olacaktır.

Devlet teşviklerinin elde edilme şekli muhasebeleştirilme yöntemini etkilemez. Gelir yazılma zamanı ve şekli, teşvik türüne göre değişiklik gösterir. Koşulsuz veya geçmişte gerçekleşmiş gider veya zararların karşılanması amacıyla verilen teşvikler, gelir hesaplarından ya da gider hesaplarından indirilerek muhasebeleştirilir. Koşullu verilen teşvikler, bilançoda ertelenmiş gelir olarak veya varlığın defter değerinden indirilerek muhasebeleştirilir.

KAYNAKÇA

- Akdur, R. (2005). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Koruma Politikaları, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Uyumunu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Akkaya, S. (2006). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Devlet Yardımları ve Ekonomik Etkileri*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi: Aydın.
- Amid, S. (2007). *Bulgaristan’ın Müzakere Sürecinde Avrupa Birliği’nin Çevre Mevzuatına Uyum Konusunun Analizi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi: İzmir.
- Aydoğuş, İ. (2000). *Türkiye’nin Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Devlet Yardımları*. Ankara: Uyum Ajans.
- Aygün, Ö. (2007). *Avrupa Birliği’nde Devlet Yardımları Sistemi ve Türkiye’ye Yansımaları*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Budak, S. (2000). *Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası*. İstanbul: Büke Yayınları.
- Candan, A. (2003). *Avrupa Birliği’nin Çevre Politikası*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Ceylantepe, T. (2006). *Avrupa Birliği Rekabet Hukuku ve Sigorta Sektörüne Yönelik Blok Muafiyet Uygulamaları*. Bilim Kurulu Onaylı Eserler.
- Civan, M. (2008). *Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması*. Ankara: TESMER Yayınları.
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2006). *Çevre Kanunu*. İstanbul: Çevre Koruma ve Ambalaj Atıklarını Değerlendirme Vakfı
- Çiloğlu, İ. (2000). Teşvik Politikalarının Yönlendirme Gücü. *Hazine Dergisi*, Sayı.13, 29-48.
- Çiloğlu, İ. (1997). Teşvik Sisteminin Değerlendirmesi. *Hazine Dergisi*, Sayı.8, 1-19.
- Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt.13, Sayı.2, 91-115.

- Derilioğlu, G. (2007). *Avrupa Birliği evre Mevzuatı İle Türkiye’deki Mevcut Durumun Değerlendirilmesi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). ukurova Üniversitesi: Adana.
- Devlet Planlama Teşkilatı; (2009). *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler Mali Destek Programı*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı; (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı; (2004). *Devlet Yardımları Değerlendirme zel İhtisas Raporu*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı; (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Rekabet Hukuku ve Politikaları zel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1989). *Yatırımları Teşvik Politikaları, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı zel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1989). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara: DPT Yayınları.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı; (1996). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Ankara: DTM Yayınları.
- Dinler, A. (2003). Avrupa Birliği Türkiye Son Dakika. *Avrupa Birliği Bülteni*, Sayı:1, 1-6.
- Duran, M. (2003). *Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları*. Ankara: T.C. Hazine Müsteşarlığı Yayınları.
- Duran, M. (2002). *Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği*. Ankara: T.C. Hazine Müsteşarlığı Yayınları.
- Duran, M. ve Dilik, B. (1998). Türkiye’de Uygulanan KOBİ Teşvik Politikası ve Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi. *Hazine Dergisi*, Sayı.13, 59-80.

- Ekici, İ. (2007). *Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türkiye'de Ar-Ge'ye Yönelik Devlet Yardımları*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- Ekinci, G. B. (2006). *Avrupa Birliği Çevre Mevzuatına Uyum Çerçevesinde Türkiye'deki Çevresel Etki Değerlendirme Çalışmalarının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi: İzmir.
- Erdem, M. Ş. (Ed). (2004). *Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyumunu*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi.
- Ferhatoğlu, E. (2003). Avrupa Birliği'nde Ortak Çevre Politikası Çerçevesinde Çevre Vergileri. *Yaklaşım Dergisi(e-yaklaşım)*, Sayı.130, 1-7.
- Fişne, M. ve Yılmaz, D. (2002). Avrupa Birliği'nde Çevresel Ekonomik Uygulamalar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt.4, Sayı.2, 119-136.
- Güngördü, A. (2006). De Minimis Kuralının Uygulanması ve KOBİ Grup Muafiyet Tüzüğü'nün Değerlendirilmesi. *Rekabet Dergisi*, Sayı.27, 3-20.
- <http://www.aib.org.tr/html/tesvik/cevre/cevreyugulamaesas.pdf> (29.01.2010).
- http://www.alomaliye.com/mayis_06/turk_urun_teb_2006_4.htm (01.02.2010)
- <http://arsiv.mmo.org.tr/pdf/10006.pdf> (29.12.2009).
- <http://www.dkib.org.tr/dosya/HaberEki5084.pdf> (14.02.2010).
- http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/SanayiSektorDb/ab_kobi.pdf (10.10.2010)
- http://ec.europa.eu/dgs/environment/index_en.htm (20.02.2010).
- http://www.eib.org/attachments/country/turkey_2009_tr.pdf (10.01.2010).
- <http://www.eionet.europa.eu/about> (10.01.2010).
- http://www.eximbank.gov.tr/html_files/MENU-2.htm (15.02.2010).
- <http://www.gapsel.org/condocs//ekutuphane/abCevrepolitikalari.pdf> (12.01.2010)

<http://www.iasplus.com/standard/ias20.htm> (10.12.2009).

<http://www.iibf.pau.edu.tr/belgeler/yaman.ppt> (15.03.2010).

<http://www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf> (09.01.2010).

http://www.itkib.org.tr/.../AB%20Komisyonu_Gecici_Devlet_Yardimlari_Duzenlemesi.pdf (05.01.2010).

<http://www.halkbank.com.tr/articles/detail/detail8.asp?id=1271&archive=1> (20.02.2010).

<http://www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=144> (16.02.2010).

<http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://80da2871d78cbc11a7fcc626e323d0a9&LightDTNKnobID=187785698> (12.02.2010).

<http://www.kalkinma.com.tr/dunya-bankasi-yenilenebilir-enerji-kredi.aspx> (02.01.2010).

<http://www.kosgeb.gov.tr/> (14.10.2009).

<http://www.legalisplatform.net/ab/Taslak%20Yönetmelik.pdf> (10.02.2010).

http://mebgep.meb.gov.tr/tr/dokumanlar/katilim_ortakligi_belgeleri/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf (27.01.2010).

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/15027.html> (14.03.2010).

<http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=4186> (12.02.2010).

<http://tmud.org.tr/standartDetay.aspx?StandartID=11> (12.01.2010).

http://www.tskb.com.tr/kredilendirme_proje_finansman/detail.aspx?SectionID=2tw%2fpNP7qXXWFU3263O55w%3d%3d&ContentId=cKEuUJY2Eg8%2bKgPaFbRfrg%3d%3d (18.02.2010).

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_893.htm (04.10.2009).

http://www.tusiad.org/FileArchive/basin_bulteni_2009_105.pdf (11.02.2010)

<http://www.yerbilimleri.com/turkiye-kyoto-protokolune-katildi/> (18.02.2010).

<http://www.ziraat.com.tr/default.asp?sayfa=tr/tarimsal/subvansiyonlukredi/2008yili-subvansiyonlu-tarimsal-kredi-uygulamalari.aspx&anagrup=tarimsal> (17.02.2010).

İktisadi Kalkınma Vakfı; (2001). *Avrupa Birliği Çevre politikası ve Türkiye'nin Uyumlu*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.

- İktisadi Kalkınma Vakfı; (2005). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Devlet Yardımları*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.
- Kabaalıoğlu, H. (2009). *Devlet Yardımları ve Türkiye’nin AB’ye Uyumu*,(11.12.2009 tarihli seminer notları).
- Kadıoğlu, M. (2007). *Küresel İklim Değişimi ve Türkiye Bildiğiniz Havaların Sonu*. İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Kanyılmaz, E. (2006). *Avrupa Birliği’nin Sosyal Boyutu Açısından Lizbon Süreci ve İstihdam Politikaları*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi: Çanakkale.
- Kelgökmen, D. (2006). *Avrupa Birliği’nde Çevre Koruma Politikaları ve Türkiye’deki Yerli ve Yabancı Firmaların Pazarlama Politikalarına Etkileri*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi: İzmir.
- Köksal, T. (2001). Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye’de Devlet Yardımlarının Hukuki Çerçevesi. *Rekabet Dergisi*, Sayı.7, 3-27.
- Leblebici, F. (2002). *Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Liarikos, C., Schubert, D., Lang, S., Beckmann, A., Aulotte, E., Torkler, P. (2005). *EU Funding for Environment*. Brussels: World Wide Fund for Nature.
- Masca, M. (2009). *Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Mücadelede Kullanılabilecek İktisadi Araçlar*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Merdane, ř. (1998). *Türkiye’de Yatırımlara Uygulanan Teşvik Politikaları ve Yatırım İndirimi Uygulaması*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi: Niğde.
- Murphy, M. and Pretschker, U. (1997). *Public Support to Industry*. The OECD Observer.
- Organ, İ. (1998). *Türkiye’de Uygulanan Teşvik Politikaları ve Denizli Örneği*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi: Denizli.

- Öz, A. G. (2000). *Avrupa Topluluğu ve Türk Rekabet Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması*. Ankara: Rekabet Kurulu Yayınları.
- Özkarabüber, M. M. (2003). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Devlet Yardımlarının Kontrolü*. Ankara: Rekabet Kurulu Yayınları.
- Öztopraktan, A. (2006). *Yatırımlara Yönelik Vergisel Teşvikler ve Türkiye Uygulaması*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi: Bursa.
- Pınar, A. ve Arıkan, S. İ. (2003). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Bağlamında Devlet Yardımları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt.3, Sayı.1, 93-111.
- Resmi Gazete (R.G.), (16.07.2009). 27290 sayılı.
- Resmi Gazete (R.G.), (18.04.2008). 26851 sayılı.
- Resmi Gazete (R.G.), (21.10.2006). 26326 sayılı.
- Resmi Gazete (R.G.), (25.11.2005). 25997 sayılı.
- Resmi Gazete (R.G.), (08.05.2003). 25102 sayılı.
- Resmi Gazete (R.G.), (29.01.2000). 23948 sayılı.
- Sarıkaya, H. Z. (2004). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Çevre Politikaları ve Uygulamaları. *Su Kirlenmesi Kontrolü Dergisi*, Cilt.14, Sayı.1, 1-10.
- Sarıöz, Y. (2006). *Türkiye’de 1990 Sonrası Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Serdaroğlu, S. (2003). *Avrupa Bütünleşmesine Katkıda Bulunan Bir Faktör Olarak Çevre Politikası*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Seyidoğlu, H. (1992). *Ekonomik Terimleri Ansiklopedik Sözlük*, Ankara: Güzem Yayınları.
- Söğüt, M. A. (2001). *Avrupa Birliği’nde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları*. Ankara: KOSGEB Yayınları.

- Sönmez, F. (2005). Devlet Teşvikleri ve Yardımlarının Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı.28, 125-140.
- Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu; (2006). *Türkiye Muhasebe Standartları- (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları IFRS/ IAS İle Uyumlu)*. Ankara: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Yayınları.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği; (2009). *Türk İş Dünyası İçin AB Mevzuatı*. Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları.
- Topal, A. H. (2006). *Uluslararası Kuruluşların Teşviğe Bakışı ve Türk Teşvik Sisteminin Bu Çerçeve Analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi: Trabzon.
- Türkiye Sanayi ve İş Adamları Derneği; (2002). *Avrupa Birliği Çevre Mevzuatına Uyum Süreci*. İstanbul: Türk Sanayi ve İş Adamları Derneği Yayınları.
- Ulusan, H. (2008). Türk Muhasebe Hukuku Çerçevesinde Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt.22, Sayı.2, 415-433.
- UNCTAD. (1994). *World Investment Report*, Newyork: United Nations Publication.
- Ünsaldı, M. (2006). Devlet Teşvikleri ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları Üzerine Etkileri. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 122-125.
- Yardımcı, M. A. (kişisel İletişim, 15.17.2009).
- Yılmaz, S. (2007). *Uluslararası Ticarete Çevre Uygulamaları ve Türkiye'nin Durumu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Zemheri, O. (2009). *AB'ye Üyelik Yolunda Tarımda Devlet Yardımlarının Düzenlenmesi*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

EKLER

EK-1. YATIRIM TEŞVİK UYGULAMALARINDA BÖLGELER

I. Bölge	II. Bölge	III. Bölge	IV. Bölge
TR10 İstanbul	TR22 Balıkesir Çanakkale (Bozcaada, Gökçeada Hariç)	TR52 Konya Karaman	TR82 Kastamonu Çankırı Sinop
TR21 Tekirdağ Edirne Kırklareli	TR32 Aydın Denizli Muğla	TR63 Hatay Kahramanmaraş Osmaniye	TR90 Trabzon Ordu Giresun Rize Artvin Gümüşhane
TR31 İzmir	TR61 Antalya Isparta Burdur	TR71 Kırıkkale Aksaray Niğde Nevşehir Kırşehir	TRA1 Erzurum Erzincan Bayburt TRA2 Ağrı Kars Ardahan Iğdır
TR41 Bursa Eskişehir Bilecik	TR62 Adana Mersin	TR33 Manisa Afyonkarahisar Kütahya Uşak	TRB2 Van Muş Bitlis Hakkari TRB1 Malatya Elazığ Bingöl Tunceli TRC2 Şanlıurfa Diyarbakır
TR42 Kocaeli Sakarya Düzce Bolu		TR72 Kayseri Sivas Yozgat TR81 Zonguldak Karabük Bartın TR83 Samsun Tokat Çorum Amasya	TRB1 Malatya Elazığ Bingöl Tunceli TRC2 Şanlıurfa Diyarbakır TRC3 Mardin Batman Şırnak Siirt TR22 Çanakkale ili Bozcaada, Gökçeada ilçeleri
TR51 Ankara		TRC1 Gaziantep Adıyaman Kilis	

EK-2. CIVITAS II

Civitas II	2007-2013
-------------------	------------------

PROJE KONUSU

Avrupa şehirlerinin ulaşım ile ilgili çalışmaları

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB Üye Ülkeler AB Aday Ülkeler Avrupa Ekonomik Alanı İsviçre	Araştırma merkezleri Dernekler, vakıflar, odalar Okullar KOBİ'ler Yerel Yönetimler	Şehir planlama Ulaşım Genişleme Çevre

AMAÇLAR

- Temiz ve çevre dostu enerjili ulaşım çalışmaları, yeni buluşlar

PROJEYE VERİLEN DESTEK

Proje değerinin %30'u

KAYNAK//WEB

<http://www.civitas-initiative.org/main.phtml?lan=en>

EK-3. CONCERTO

CONCERTO	2007-2013
-----------------	------------------

PROJE KONUSU

Toplumda enerji ile ilgili çalışmalar

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB Üye Ülkeler AB Aday Ülkeler Avrupa Ekonomik Alanı İsviçre	Araştırma Merkezleri Dernekler, Vakıflar Okullar, Üniversiteler KOBİ'ler İşletmeler, Odalar	Araştırma Enerji Çevre Endüstri

AMAÇLAR

- Şehirlerde ve kırsal alanlarda sürdürülebilir gelişme ile ilgili çalışmalar
- Çevre dostu enerji ve elektrik dağıtımı, enerji depolama

PROJEYE VERİLEN DESTEK

Araştırma aktivitelerinin %100ü

KAYNAK//WEB

http://concertoplus.eu/CMS/component/option,com_frontpage/Itemid,239

EK-4. EKO- ETİKET

EKO-ETİKET	2004-2010
-------------------	------------------

PROJE KONUSU

Çevre dostu ürünlerin üretimi ve yaygınlaştırılması

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB Üye Ülkeler AB Aday Ülkeler Avrupa Ekonomik Alanı İsviçre	İşletmeler KAMU KOBİ'ler	Çevre Teknoloji

AMAÇLAR

- Çevre dostu ürünlerin üretimi dağıtımı,
- Üretim aşamasında çevre korunması,
- Toplumun çevre duyarlılığının artırılması.

PROJEYE VERİLEN DESTEK

Belirtilmemiş

KAYNAK//WEB

http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/index_en.htm

EK-5. EIB KİŞİSEL KREDİLER

EIB- KİŞİSEL KREDİLER

2003-2010

PROJE KONUSU

Ekonomide Avrupa genel amaçlarına hitap eden her türlü projeye finansal destek

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB Üye Ülkeler	Yerel Yönetimler	Şehir Planlama
AB Aday Ülkeler	İşletmeler	Tarım
Afrika-Karayipler-Pasifik	Federasyonlar	Gıda
Latin Amerika, Asya	Odalar	Su Ürünleri
Akdeniz Ülkeleri	Bankalar	Ulaşım
		Genişleme
		Ekonomi

AMAÇLAR

- Az gelişmiş bölgelere yönelik yatırımlar
- Sağlık ve eğitime yönelik yatırımlar
- Enerji tasarrufuna yönelik çalışmalar
- Çevre planlaması ve çalışmaları

PROJEYE VERİLEN DESTEK

Belirtilmemiş

KAYNAK//WEB

www.bei.org/projects/loans

EK-6. EUREKA LYNX ÖDÜLÜ

EUREKA LYNX ÖDÜLÜ

2007-2013

PROJE KONUSU

EUROKA programına katılan KOBİ'lerin projelerine verilen ödüller

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB Aday ülkeler Orta Asya Cumhuriyetleri Avrupa Ekonomik Alanı Akdeniz Ülkeleri İsviçre ve Balkanlar	Kamu Valilikler KOBİ'ler	Araştırma Endüstri Buluş

AMAÇLAR

EUROKA Programına proje sunan KOBİ'lerin projeleri seçilerek ödüllendirilmektedir.

PROJEYE VERİLEN DESTEK

10.000 euro proje başına verilen destek

KAYNAK//WEB

www.euroka.be/inaction/awards.do

EK-7. FP-7 ÇERÇEVE İŞBİRLİĞİ

FP-7 ÇERÇEVE İŞBİRLİĞİ	2007-2013
-------------------------------	------------------

PROJE KONUSU

Araştırma ve geliştirmeye yönelik işbirliği ve teknolojik çalışmalar yapmak.

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB Üye Ülkeler AB Aday Ülkeler Avrupa Ekonomik Alanı İsviçre	Tüzel Kişiler	Çevre Endüstri Telekom KOBİ Sağlık

AMAÇLAR

- Sağlık,
- Enerji,
- Çevre,
- Ulaşım,
- Güvenlik ve uzay alanında yapılan çalışmalarını desteklemek

PROJEYE VERİLEN DESTEK

İşbirliğine ayrılan bütçe 44,43 milyar Euro, FP7'nin toplam bütçesi 54 milyar Euro.

KAYNAK//WEB

www.fp7.org.tr

EK-8. FP7-ÇEVRE

FP7-ÇEVRE	2007-2013
------------------	------------------

PROJE KONUSU

Küresel çevre konularını bütünüyle ele almak

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
Aday Ülkeler	Tüzel Kişiler	Eğitim
Üye Ülkeler		Sağlık
		Çevre
		Güvenlik

AMAÇLAR

- İklim, biyosfer, ekosistemler ve insan faaliyetleri arasındaki etkileşimler hakkındaki bilgi birikimini arttırmak,
- Yeni teknolojiler, araçlar ve hizmetler geliştirerek çevrenin ve kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi,
- İklim, ekoloji, yerküre ve deniz sistemlerindeki değişikliklerin öngörülmesi,
- Çevresel baskı ve sağlıkla ilgili tehlikeleri de içeren risklerin izlenmesi, önlenmesi, azaltılması ve adaptasyonu,
- Doğal veya insan yapımı çevrenin korunması ve geri kazanımı için geliştirilen araç ve teknolojiler, üzerinde durulması planlanan öncelikli konulardır.

PROJEYE VERİLEN DESTEK

1,9 milyar Euro toplam bütçe

KAYNAK//WEB

www.fp7.org.tr/Default.aspx?tabid=88

EK-9. FP7 TranSMEs

FP7 TranSMEs	2007-2013
--------------	-----------

PROJE KONUSU

Taşımacılık ve çevre alanında yenilikçi çözümler üreten proje fikirleri desteklenecektir.

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
Bulgaristan, Macaristan Litvanya, Polonya, Slovenya ve Türkiye	KOBİ'ler STK'lar Araştırma Merkezleri	Çevre Endüstri KOBİ Sağlık

AMAÇLAR

Aşağıdaki özelliklere uygun proje fikirleri desteklenecektir.

- Yenilikçi çözümler üreten,
- Teknolojik problemlerin çözümünü vurgulayan,
- AB araştırma/sanayi politika öncelikleri ile uyumlu,
- Farklı sektörler ve ülkeler arasında ortaklıklar içeren.

(Proje teklifleri taşımacılık veya çevre alanında olmalıdır.)

PROJEYE VERİLEN DESTEK

54 milyar Euro

KAYNAK//WEB

www.transmes.net

EK-10. IPA-SAPARD/5 TARIM VE KIRSAL KESİMİ DESTEKLEME

IPA-SAPARD/5 TARIM VE KIRSAL KESİMİ DESTEKLEME	2007-2013
--	-----------

PROJE KONUSU

Aday ülkelerin tarımda karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik yapılacak çalışmalar.

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB Aday Ülkeler	Belediyeler, Özel Sektör Kuruluşları, Kamu, Odalar, Borsalar, KOBİ'ler Üniversiteler	Tarım- su ürünleri Yerel yönetim Eğitim Çevre Genişleme

AMAÇLAR

- Tarımsal yatırımlara destek,
- Pazarlama kanallarının genişletilmesi,
- Gıda güvenliği ve toplum sağlığı,
- Çevre korunması,
- Çiftlik yönetimi,
- Tarım için suların değerlendirilmesi
- Özel yeşillendirme çalışmaları

PROJEYE VERİLEN DESTEK

14,65 milyar Euro

KAYNAK//WEB

http://ec.europa.eu/enlargement/financial_assistance/ipa/index_en.htm

EK-11. YAŞAM+

YAŞAM+	2007-2013
--------	-----------

PROJE KONUSU Çevre politikasına AB’de sürdürülebilir bir gelişim ile güçlendirmek
----

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB Aday Ülkeler Orta Asya Cumhuriyetleri	Belediyeler, Araştırma merkezleri İşletmeler KOBİ’ler Vakıflar	Yerel yönetim Çevre Endüstri Buluş

AMAÇLAR - 6. Çevre eylem planında olduğu gibi AB’de sürdürülebilir gelişmeleri desteklemek için çevre politikasının ve yasasının tamamlanması ve geliştirilmesini desteklemek
----

PROJEYE VERİLEN DESTEK 2,1 milyar Euro. En fazla oran %50 ya da uygun harcamaların %75’i karşılır.

KAYNAK//WEB http://ec.europa.eu/environment/life/index.htm

EK-12. YAŞAM III A

YAŞAM III A	2007-2013
--------------------	------------------

PROJE KONUSU

AB çevre yasalarını güçlendirecek çevre projelerine katkıda bulunmak.

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB Aday Ülkeler Orta Asya Cumhuriyetleri	Belediyeler, Araştırma merkezleri İşletmeler KOBİ'ler Vakıflar	Yerel yönetim Çevre Endüstri Buluş

AMAÇLAR

Toplumsal çevre yasalarının uygulanması, geliştirilmesi, fazlaştırılmasına destek verilmektedir. AB çevre problemleri ile de yüzleşilerek bunların keşfi yapılmalı, çözüm önerileri getirilmelidir.

PROJEYE VERİLEN DESTEK

Yıllık Bütçe: 160 milyon Euro

KAYNAK//WEB

<http://ec.europa.eu/environment/life/index.htm>

EK-13. YAŞAM III DOĞA

YAŞAM III DOĞA	2007-2013
-----------------------	------------------

PROJE KONUSU

Avrupa'nın ilgilendiği doğal hayat, vahşi hayvanlar ve bitkilerin korunması.

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB	Belediyeler,	Yerel yönetim
AB Aday Ülkeler	Araştırma merkezleri	Çevre
Orta Asya Cumhuriyetleri	İşletmeler	Endüstri
	KOBİ'ler	Buluş
	Vakıflar	

AMAÇLAR

Doğal tabiatların muhafazası veya onarımının sağlanması ve vahşi hayvan ve bitki türlerinin Avrupa Komisyonu direktiflerine göre korunması.

Doğal parkların Natura 2000 ismi altında toplanarak bir ağ oluşturulması

- Tabiat direktiflerine bağlı olarak doğal parkların restorasyonu
- Kuş direktiflerine bağlı olarak özel koruma alanlarının doğal parklar ile beraber korunması
- Tabiat direktiflerine bağlı hayvan ve bitki türlerinin korunması
- Benzer hedef güden projeler ile deneyimlerin paylaşımı

PROJEYE VERİLEN DESTEK

69,6 milyon Euro. Proje maliyetlerinin en fazla %50'si, bazı durumlarda %75'i karşılanır.

KAYNAK//WEB

<http://ec.europa.eu/environment/life/index.htm>

EK-14 YAŞAM ÜÇÜNCÜ ÜLKELER

YAŞAM III DOĞA

2007-2013

PROJE KONUSU

3.ülkelerde çevre sektöründe idari yapının kuruluşu için destekler. .

FAYDALANACAK BÖLGELER	FAYDALANACAK KURULUŞLAR	İLGİLİ ALAN
AB Aday Ülkeler Orta Asya Cumhuriyetleri	Belediyeler, Araştırma merkezleri İşletmeler KOBİ'ler Vakıflar	Yerel yönetim Çevre Endüstri Buluş

AMAÇLAR

- Çevre sektöründe ihtiyaç duyulan idari yapının kuruluşuna katkıda bulunmak,
- Sınır ötesi, uluslararası ve bölgesel seviyede işbirliğini teşvik edecek projeler

PROJEYE VERİLEN DESTEK

38 milyon Euro.

KAYNAK//WEB

<http://ec.europa.eu/environment/life/funding/life3/index.htm>